

DE PRIMIS
 ABBATIBUS
 STABULETO-MALMUNDARIIS
 DISCEPTATIO III.

ADVERSUS

R. D. EDM. MARTENE.

Eminis meis de Abbatia Stabuleto-Malmundariensi Disceptationibus, Wirceburgi ante biennium impressis, Vindicias tandem opposuit R. D. Edmundus Martene. Libri, minori in folio editi, titulus ita habet: *Imperialis Stabulensis Monasterii jura propugnata adversus iniquas Disceptationes Ignatii Roderici de Abbatibus & origine Stabulensis ac Malmundariensis Monasterii. Vindice Domino Edmundo Martene, Presbytero & Monacho Benedictino e congregatione S. Mauri. Coloniae Agrippinae apud Viduam Slebusch. M. D. CC. XXX.*

Eti ita praefert titulus, constat attamen, nec esse impressas, nec prostare apud Viduam Slebusch. Adeo ne Coloniae Agrippinae quidem lucem aspexerunt. Et eorum, qui Typos ex habitu norunt, & aliorum, qui aliunde scire possunt, constans est haec opinio, prodiisse Leodii. Additur etiam Bibliopola Typographique nomen, quod propalare meum non est. Librorum, quemadmodum & liberorum, qui suos natales celant, apud eruditos cordatosque viros exile passim est pretium existimatioque non bona. Attamen non sine causa hoc consilio usus videtur Martenus. De Ecclesiae Leodiensis juribus Episcopalis ea primis tribus capitibus scripsit, quae a Typographo aut Bibliopola Leodiensi non poterant tuto edi. Amoliri, quo ad ejus fieri posset, ab eorum cervicibus molestiam omnem, viri boni erat. Neque est, quod Bibliopola Colonienfis, cujus videtur mentiri nomen, jure queratur. Videtur enim duntaxat, re ipsa non praefert, cum duae litterae, ad illud ex vero exprimendum, desiderentur. quod a Typographo studio factum esse, celebris Bibliopola Leodius viro nobili mihi que amicissimo indicare non dubitavit.

Titulo fallaci & dolofo reliqua respondent. Diceres propositum fuisse Religioso Vindici satyram scribere, ita maledictis & conviciis Vindicias suas explevit; ita

Studiosè collegit aut finxit , quæ invidiam mihi aut odium importare poterant. *Inscitia, audacia, impudentia, impostura, mendacii, malitia, mala fidei* aliorum facinorum aut vitiorum singulis in paginis abs Religioso Vindice summa confidentia postulor. Unum superat originale peccatum , quod mihi non exprobraverit. Puris tantum & veneni a *Presbytero & Monacho Benedictino e congregatione S. Mauri* proficisci posse, negaret unusquisque, nisi titulus affirmaret. Quanquam suspicetur forte quis , quod Viros probos & eruditos non paucos suspicari intelligo , & hic subesse titulo falsi plurimum. Sed istud examinare meum non est : hoc mihi incumbit, ut, quia falsa sunt & iniqua , quæ in me jaciuntur, ea repellam & dissipem. Id autem ita præstabo, ut Religiosi Vindictis maledicentiam non verbis aut maledictis, quod vetularum & infantium proprium est, sed re & factis, quod cordati scriptoris est, nervose & efficaciter castigem. Nam boni omnes ultro me ab *inscitia, temeritatis, & malitia* aliorumque , quorum per summam calumniam postulor, vitiorum aut flagitiorum scabie absolvent , si patuerit , me id, quod bono consilio sineque institueram, justis argumentis, dolo & fuce procul, sine pertinacia & jactantia evicisse, Unum est maledictorum genus , quod quia hac ratione propulsari non potest , alia propulsandum est.

Adolescens Patribus Societatis adscriptus, positus ex more rudimentis, Aquigranum missus sum humanioribus literis edocendis. Ibi dum majore , quam vires humerique ferebant, animi & corporis contentione, officio defungor, periculosissima hæmorrhagia involvor. Patrum, quam semper gratus commemorabo , paterna vere sollicitudine est quidem vis morbi repressa, sed non extincta. Recrudescerebat identidem , meque iterum & tertio, nihil minus opinatum, momento temporis vivorum consortio extrusura videbatur. Eo ego in discrimine, solita nihilominus pro virili Societatis pensa exsolvens, cum sex annos aut plus eo exegissem , videremque augeri in dies, dilabi autem spem ejus propulsandi, in eum me statum collocare constitui , ubi valetudinis curandæ occasio certior esset & magis obvia adjumenta. Igitur , his causis aliisque non nullis prolatis, missionem a R. P. Provinciali juxta Societatis leges petii. Scripsi etiam eadem super re A. R. P. Generali. Ille , dum Hujus literas expectat, responsorias ad me suas luculentissimo singularis benevolentia argumentis committatur. Hic meas secundo Id Aug. a. M. D. CC. XXV. scriptas, Francisco Harzheimio, erat is illi a literis scribendis , exhibet eo consilio, ut ab antiqua, quæ inter nos vigeat, consuetudine occasionem sumens mihi scriberet , meque a proposito revocaret. Scripsit Harzheimius 15. 7bris. 1725, quæ Virum Societatis studiosissimum illique æterna lege conjunctum scribere non dedecbat. Inter alia, *Verum est, inquit, causa dimissionem petendi sufficiens valetudo constanter afflictæ ; sed vereor, ne aura secularis officiat corpori & animæ ; mallet ego in Societate minus valere, & fractis etiam viribus inter Jesu Socios Deo servire, quam in seculo, quam optima gaudere valetudine* : Aliaque in hanc sententiam non pauca. In postremis literis : *Annuet quidem votis tuis A. R. P. N. literis ad te proxime dandis : erit tamen, credo, etiam his acceptis, tibi integrum agere quod volueris*. Interim in præsentissimum ab ingravescente hæmorrhagia vitæ periculum deductus, in arrepto consilio immotus perstiti atque tandem missione legitima ab eis nexibus, quibus Societati adstringebar , ita absolutus sum , ut Societatis amorem constanter retineam. *An enim, verbis utor Abbatis Oliveri, in causa prorsus simili, qui procul a suis hospites nactus sit instar Parentum bonos : is Patriæ semel redditus obliviscetur illos, ac non magis tanta hospitalium hominum in se merita omni officio ac pietate prosequetur?* Ita Societatem ingressus , ita eventu spem & consilia non frustrante, illa egressus sum,

Etsi, Hieronymo teste, apud Christianos non qui patitur, sed qui facit calumniam, miser est, fuerunt mihi tamen hæc de me ipso pluribus enarranda, ut atrocissimam refellerem, quam mihi Martenus facit, cum pag. 3. scribit, *me Societate pulsus propter mores minus bene compositos*. Alibi, quod pridie quam hæc prælo subjicerem a Viro e Societate candidissimo & doctissimo monitus sum, dicit: *me ex eadem propter mores inconditos ejectum*. Id autem, quia, ut ex superioribus manifesto liquet, injuriæ, contumeliæ & mendacii plenissimum est, jure meo peto, hanc ut maculam a nomine meo & existimatione removeat Vindex Religiosus. Ait quidem, se istud *ex literis Jesuitarum Colonienfium didicisse*. Id si ista esset, quod a Marteno jure peto, a Jesuitis Colonienfibus jure maximo peterem. Sed, ut verum fatear, animum adducere non possum, ut credam fuisse unquam aut esse nunc inter Jesuitas Colonienfes quemquam, quem me traducendi & lædendi mihi que nocendi libido tanto intervallo a veritatis charitatisque Christianæ semita seduxerit. Alii mihi visi sunt Sociorum Jesu mores, aliæ artes, quamdiu in eorum contubernio egi: neque in iis observavi quicquam, quare Societatis adversariis, quos inter Martenum accensere fas est, assentiam, qui verbo scriptoque jactitant, Jesuitas nunquam de iis bene loqui, qui suâ sponte eorum consortio excesserint.

Mihi assertus, quanquam invitabant suavissimi Parentes dulceque natale solium, eo tamen me non contuli, quia non promitteret abunde, quæ alendo ingenio facerent. quæ secundæ mihi semper erunt a valetudine curæ. Arbitratus sum, me utrumque ex animi sententia Wirceburgi consecuturum: neque falsus sum. Professorum ibi adscriptus numero, quod ab aliis negotiis superabat temporis, veteribus monumentis evolvendis consecrabam. Qua in re aliisque quam plurimis, consiliis, exemplo favorique Johannis Georgii ab Eckhard, Viri, dum viveret, ingenio & eruditione præstantissimi, plurimum debere me palam profiteor semperque animo gratissimo profitebor. Itaque dum Antiquitatis scrutor rudera, incido in Stabulensia & Malmundariensia Marteni ejusque in illa duplicis commatis observationes. Singula, sum enim Malmundarii natus, solito attentius expendo; dumque iis, Observationibus Martenianis inquam, Patriæ historiæ plus tenebrarum, quam lucis adspergi arbitror: lucem pro virili evolvere, tenebras propulsare constituo, unius veritatis studio patrique soli charitate ductus. Inde natæ geminæ Disceptationes, quas nunc tandem conatus est confutare Martenus.

Scribit, elucubratas a me fuisse antequam Ill. Eccardus Cl. Schannati Diœcesin Fuldensem impugnaret; latuisse aliquandiu ex metu; protrusas tandem in lucem, ut illatam Viro illustri injuriam ulcisceretur. quæ singula a vero, quam quod maxime, aliena sunt. Dudum Eccardianæ *Animadversiones in Diœcesin Schannati Fuldensem* prodierant, cum animum ad scribendum appuli; neque ego Disceptationes meas momento temporis pressi: a calamo ad A. R. D. Censorem, hinc ad prælum delatæ sunt. Multo minus eas publici juris feci *Patroni injuriam ulturus*. Quam vero injuriam loquitur Martenus? Scilicet scripserat Eccardo, cum in *Animadversionibus* suis Schannato *uberem triumphandi materiem præbuisse*. At enim agebat adhuc, summo Reip. literariæ bono, inter vivos Vir immortalis memoriæ: Hyperaspista non indigebat; unus huic injuriæ, siquidem Martenus, quod verum est, arbitratur, eum a se injuria affectum, propulsandæ sufficiebat. Nunc forte, postquam vivere desiit, hyperaspista egere non nullis videbitur, quod Martenus, ejus cineribus insultans, scribat, suum oraculum *rei exitu confirmatum*: *Eccardi, inquit, argumenta sic protrivit Schannatus, ut plaudentibus ipsi cum Germanis, tum Gallis, victoriam ipsam superasse vide-*

deatur. Attamen neque etiam est, quod quisquam Eccardi se defenforem hic profiteatur. Impressi sunt Viri eruditissimi *Commentarii de rebus Francicis*: ii cum prodibunt, tum virorum doctorum partiumque studio vacuorum iudicium erit, uter victoriam superasse videatur. A publicis plausibus non semper certum victoriæ argumentum petitur. *Vir Cl. Henr. Christ. Senckenberg* Jurium Doctor, Schannati familiaris, Vindiciarum Schannatianarum editionem procuravit, eas excerpfit atque excerptas Auctoribus *Actorum Eruditorum* misit: hinc Lipsienses plausus. Eodem ex fonte plausus in *Actis Eruditorum Circuli Franconici*. Quanquam horum Auctor in eo Schannato applaudit, ubi minime applaudere debebat, quod Tomus II. *Commentariorum Eccardi* ostendet. Applausit Reverendis, Hugo Stivagiensis Abbas: neque applausit solum, sed Illustrissimi Corberonii, Præsidis Colmariensis Virique maximi, hortatibus provocatus, Eccardum peculiari libro confutare constituit. Primum folium ante menses omnino sexdecim Argentorati editum est in quarto. Sed, qua causa ignoro, mox prælo otium indictum. Hoc in folio scribit doctissimus Abbas, ideo se Schannati partes amplecti, quia in immunitatibus Fuldensibus totius O. B. immunitates impugnentur. In Marteno præter hanc, est etiam alia eaque, ut ei forte videtur, non levis causa, qua re Eccardo non admodum faveat. Scilicet ab hoc in *Annalista Saxone* edendo occupatus est: quod eum ita male habuit, ut doloris sensum dissimulare non potuerit, in Præfatione ad unum e tribus posterioribus Collect. Amplif. Tomis. Sane de Marteni plausibus quid sentiendum sit, ex ejus Vindiciis luculentissime colligere licet. Pagina 8. scribit, me Discept. I. *multa de Fuldensi privilegio & libertate garrere, quæ tam solide ab erudito & doctissimo viro Friderico Schannatio adversus Eccardum refutata fuerint, nihil ut jam dicendum super sit.* Eadem pari confidentia repetit pag. 131. Attamen si quæram ex Marteno, ubi Schannatus eorum, quæ de Fuldensi privilegio scripsi, quicquam refutaverit, ex ejus Vindiciis ne verbum quidem, quod iis, quæ a me observata sunt, opponatur, afferre poterit. Immo si ex Schannato quæram, an Disceptationes meas legerit, cum Eccardo respondebat, sibi lectas & visas negabit. et tamen Martenus ab eo confutatas scribit. Ita comparati sunt Viri religiosi plausus: sunt vota, sunt pia desideria: Eccardum confutatam cuperet: hac causa confutatam putat.

Tot verbis præfandi necessitas mihi a Marteni calumniis imposita. Reliqua nunc paucis. Prima Disceptatione primorum Abbatum Stabuleto-Malmondariensium emendatam ab Adversario seriem emendaveram, ostenderamque eos non fuisse simul Episcopos. Huic Vindiciarum Martenianarum opponitur pars prima: cui nunc oppono Disceptationem hanc ordine tertiam, in partes duas divisam. Prima pars Abbatum seriem, ut erat a me emendata propugnat: Secunda contendit iterato, Abbates primos non fuisse Episcopos. Hæc ego Colonia Agrippinæ scribo & edo, ibi, cum ex itinere Belgico Wirceburgum redirem, morbo interceptus & ab eodem in hanc diem retentus. Librorum mihi supellex est omnino curta; sed tamen cum armorum, quibus olim utebar, aciem nec retuderit nec fregerit Adversarius, non admodum doleo, quod ob librorum penuriam novis pugnare nequeam. Immo lætor, quod res meæ ita comparatæ sint ut novis non indigeam.

Disceptatione secunda de dignatione, ornamentis & prærogativis Monasteriorum Stabulensis & Malmondariensis egeram. Huic est opposita Martenianarum Vindiciarum pars secunda. Cui parti suo loco & tempore, sed tamen brevi, Disceptationem quartam opponam; de ea ex hac tertia præjudicium esto. Nam ut Martenus sui, ita ego quoque mei ubique similis ero.

P A R S I.

Abbatum Stabuleto-Malmundariensium series recte adversus Martenum emendata.

C A P U T I.

De S. Remacli Abbatis Stabulensis primi Episcopatu.

Anctus Remaclus Monasteria Malmundariense & Stabulense, quæ cititer sæculum septimum medium condidit, primus *Abbatis* nomine & potestate regenda suscepit. Est istud ex duobus diplomatis Sigiberti Regis, quæ ab Hagiographis Antverpiensibus, Lunigio, Marteno aliisque edita sunt, omnino certum. Alterum sub finem anni 650. aut, nam notæ chronicæ exciderunt, sequentis initio; alterum non ita multo post datum est. In utroque ex æquo geminorum locorum *Abbas* nuncupatur.

*Remaclus
fuit ori-
mus Abbas
Stabulensi.*

Isdem in instrumentis recte editis, nam primum in Collect. Amplif. parum accurate rescriptum est, semel & iterum *Episcopus* appellatur: Hinc occasio nata a Marteno dissentiendi. Dum enim quæritur, *quando & qua causa* hoc axioma indeptus fuerit? Ille, quod primum est, contendit anno 648. incertæ sedis Episcopum factum; tandem, estque hoc controversiæ caput secundum, post annum 651. Ecclesiæ Trajectensi præfectum. Contra ego statui, in Episcopum consecratum anno 650. eodemque tempore S. Amando abdicanti suffectum. Duabus itaque in rebus dissentiebamus; & nunc in eisdem dissentimus: nam neque sententiam suam idoneis propugnavit argumentis, nec solidis suis in Vindiciis meam impugnavit. Quod nunc ea certitudine, quam indoles materiæ fert, demonstrandum est. De tempore aditi Episcopatus Trajectensis videbimus primo loco.

Adversarius ita in Observationibus præviis disputabat: *Anno D CC L II. S. Amandus, qui jam quarto anno Tungrensem Episcopatum administrabat, Romanam suscepit peregrinationem, ut dimitienda dignitatis facultatem a Martino Papa impetraret. Iteratis Amandi votis obsecutus est summus Pontifex, concessa ipsi ad Elnonense Monasterium secedendi facultate Interim suffragante Sigiberto Rege Remaclus a Clero & Populo ejus in locum substitutus est. Hoc ego systema ut everterem, pauca quædam observavi, quorum robur invitis Adversarii Vindiciis imminutum perstat.*

*Cathedrâ
Tungren-
sem non
conscendit
anno 652.*

I. Observavi, nulla illud ratione, nullo teste, nullo argumento munitum fuisse, proinde a nemine prudenter adoptari posse. In Vindiciis ejus aliquibus momentis muniendi locus sese dabat; nullum attulit: constat itaque, quod primo a me observatum est, non posse illud ei, qui prudenter agere velit, adprobari.

*Quod per-
peram
Martenus
statuerat.*

II. Dixi rejiciendum esse, quia cum Auctoribus fide dignis pugnaret, dum ponit, S. Amandum *ultra triennium* sedem Trajectensem occupasse. Raineri in Vita S. Gisleni & Baudemundi, qui S. Amandi discipulus fuit, verba hanc in rem rescripti: uterque diserte scribit, eum non triennio aut plusquam triennio, *sed fere per triennium* sedisse. Reponit Adversarius, non ita esse hæc accipienda, *quasi tres annos integros Tungrensibus non præfuisset S. Pontifex. Nam, inquit, FERE non semper integritatem numeri minuit. Sed idem plerumque sonat, ac CIRCITER, enim. id est paulo plus aut paulo minus.* Hæc cum tam confidenter asseruisset Adversarius,

*Nam
Amandus
ejus decef-
sor non
præfuit
solido tri-
ennio.*

farius, expectabam exempla, quæ verbis fidem facerent: aliqua afferre fuisset illi proclive, cum id *plerumque* fieri dicat. Sed istud dicendum fuit, ne non respondisse videretur: sunt enim lectores aliqui, aut adeo partium abstracti studio, aut iudicio adeo præcipiti, ut quod a scriptore aliquo scriptum legunt, idem quoque probatum putent. Quid Augusti temporibus, quid ævo medio vox FERRE significarit, ignorare non possumus. Numero semper aliquid detraxit: est proinde a Rainero & Baudemundo hoc usurpata sine, ut indicarent, S. Amandum non præfuisse Trajectensi Civitati per solidum triennium. Si monuisset Adversarius, non esse semper de annis completis mentionem, cum quis *per triennium, triennio, tribus annis*, sedisse, rexisse, vixisse scribitur, fuisset ab eo vere & in tempore monitum. Quare si Amandus in scriptore aliquo nec æquali nec subæquali dicitur triennio sedisse, ut sciatur de completo ne a incompleto sermo sit, consulendi sunt Auctores ii, qui numerum annorum & scire potuerunt & curatius definire voluerunt; consulendus est cum Baudemundo Rainerus: uterque docebit, non fuisse completum.

Neque est Romam profectus ut abdicandi obtineret facultatem.

III. Ab Auctoribus Synchronis, quorum quoque verba rescripsi, monitus ostendi, Amandum non esse Romam profectum, ut facultatem abdicandæ dignitatis obtineret. Quod ego dum ostenderem, tam luculenta mihi visa sunt ea, quæ proferebam, ut non dubitarim dicere, Adversarii systema *nullo Auctore firmari posse*. Attamen profert nunc aliquem: quem autem? Mabilonium ipsum. Quasi vero cum Auctorem quemquam proferri posse negabam, de Synchronis, de subæqualibus, de veteribus mihi non sermo fuisset. Neque enim nesciebam, Mabilonium a Marteno exscriptum fuisse: quare, quod in hunc aperte, in illum tacite, in utrumque, ut postremi silentium docet, vere pronuntiabam.

Nec solabat eius atque hæc facultas à summo Pontifice peti.

IV. Non modo sine Auctore, sed plane sine ratione videbatur mihi Adversarius asserere, Amandum ante abdicatum Episcopatum Romam profectum. Quam enim rationem profert? hanc scilicet, *ut dimittenda dignitatis facultatem a Martino Papa impetraret*. Verum ea vana & nulla est; nam quod jam jam visuri sumus, antea abdicarat. Deinde non erat istud in Gallis usu receptum, ut Episcopi abdicandi facultatem a Romano Pontifice peterent, quod ego variis argumentis exemplisque confirmavi, & pluribus, si dubium esset, confirmare possem. Esse hoc a me *temere & falso assertum* inquisitoriali supercilio pronunciat Adversarius parumque abest, quin me hæreticæ pravitatis infimulet. Verum ne ipse temere pronunciasse videretur, momenta, super quibus ædificabam, evertenda, quæ addere potuissem, occupanda erant. Ad illa autem oppugnanda, cum nequidem ausus sit aggredi, miscet omnia, ut me in invidiam trahat. Sed bene habet; quod ego asserui pridem a Thomassino & Alexandro Natali assertum fuerat, Utriusque opera Romæ subjecta fuerunt virgæ censoriæ: verum hæc eorum, quam ego sequor, sententia salva & intacta permansit, quod argumento est, ne ipsis quidem Romanis Censoribus improbari. Neque vero improbari debet.

Ex his quam recte Martenianum systema explosum fuerit, apertum est. Neque vero inde meæ sententiæ nihil accedit: vera enim esse non poterat, si illud nullum & inane non erat. Ut tamen veram esse constaret, debebat id aliis quoque momentis effici; id vero ita præstiti, ut post Adversarii oppugnationem longe, quam antea erat, certior evaserit. Tum enim de momentorum pondere & firmitate, quam maxime constat, cum artibus & machinis omnibus impugnata convelli non potuerunt.

Primo ut S. Remaclum anno 650. hoc propugnandum susceperam, Trajectensi sedi impositum ostenderem, Sigeberti Chronicon, Albericum & Chronicon M. Belgicum a me laudavi. Horum auctoritati, cujus momentum tamen non magnopere extollo, nihil oppositum est.

Secundo in litteris Sigiberti Regis, de quibus supra, Episcopus appellatur. Ex quia, Adversario non negante, datae sunt anno 650. inde arguebam, Remaclum fuisse hoc tempore Trajectensem Episcopum. Verum ipse hoc argumentum jam occuparat atque contenderat, non fuisse Episcopum Trajectensem, quia in diplomate non dicitur Trajectensis aut Tungrensis Episcopus: si enim fuisset, sane a Rege pratermissum non esset. Observationem hanc, quae a Mabillonio accepta est, solidior mea observatio sine negotio confecit. In iisdem litteris Attelani, Theodofridi, Gislocardi, qui certarum sedium, ipsius item Adversarii iudicio, tum erant Episcopi, mentio fit, sedes non nominantur: non erat itaque usu receptum, ut nominarentur; non debuit itaque Trajectensis S. Remacii sedes nominari. Huic meae observationi nihil oppositum fuisse, nemo mirabitur, liquet nihil opponi potuisse. Eadem litterae aliud argumentum nunc mihi subministrant, quod hic commode locum accipiet. Ait in iis Sigibertus se ex consensu, malle legere consilio, Domni Cuniberti Colonienfis Archiepiscopi nec non Attelani, Theodofridi, Gislocardi Episcoporum latissimum fundum Remaclo Episcopo pro Monasterii Stabulensi & Malmundariensi donare. Pro nec non suspicatus sum, reponendum esse Nemoriani, neque adhuc sententiam muto. Erat is Trevirensis Antistes, Attelanus erat Laudunensis, Theodofridus Tullensis, Gislocardus Viridunensis. Jam vero si alius a Remaclo hoc tempore Trajecti Episcopus erat, qui factum est, ejus ut consensum, aut consilium non expetierit quoque Sigibertus Rex? Adhibuit in consilium Laudunensem, Tullensem, & Viridunensem Episcopos, quorum in Dicecesibus neutrum nostrorum Monasteriorum positum erat. Nonne multo magis Trajectensis Episcopi, cujus in Dicecesi Monasteriorum alterum condebatur, consensum expetiturus erat, si alius a Remaclo fuisset?

Tertio. Observato ex illius aevi Historia, S. Amandum, Episcopum Trajectensem, tertio Episcopatus anno abdicandi consilium arripuisse, praefuisse fere per triennium, anno 649. suum consilium Martino Papae aperuisse, respondisse Martinum eodem anno, inde collegi Remaclum ei suffectum anno 650. Hujus disputationis momentum quia advertit Martenus, obmovit quaecunque obmoveri poterant. Unum hoc non sustinuit negare, Amandum tertio sui Pontificatus anno animum appulisse ad illum abdicandum; itaque hoc tanquam certum & confessum seponamus; reliqua autem, quae obmoveret, elevemus.

I. Dicit, incertum omnino esse, quo praecise anno S. Amandus Trajectensis Ecclesiae pontificatum inierit. Scilicet, si hoc incertum est, etsi in confesso sit consilium abdicandi tertio Episcopatus anno arreptum, tamen incertum esse, in quem incidat primus. Argumentandi methodum non carpo, sed principia inania & falsa sunt. Incertitudinem inde repetit quod variant auctores. Fisenus subscribens Chapeavillae, initium Trajectensis Episcopatus S. Amandi ad annum 637. revocat, Albericus ad annum 644. Henschenio placet 647. Mabillonius censet, vix ante annum 648. collocari posse. Cointius pro quadragesimo nono facit. Igitur ex hac auctorum varietate, est res in incerto posita: ita quidem Martenus: sed omnino perperam. Si ita disputare fas est, nihil inter mortales omnino certum, variant enim super vera religione, super ejus & Theologiae naturalis principiis, super multis Juris Naturae & Gentium dogmatis. Pyrrhonismo

1. Argu-
mentum.

Ex literis
Sigeberti
Regis.

Idem con-
firmatur
ex iisdem
litteris.

III. Ex
sumptum
quod A-
mando
an. 649.
abdicanti
successerit

Non est in-
certum
quo anno
Amandus
sedere
caeperit.

nifmo viam sternit, qui hac dialectica uti non dubitat. Scilicet, idque in rebus chronologicis & historicis maxime obtinet, diligenter attendendum est, qui, cujus ætatis, cujus gentis scriptores variant? Possunt superiorum sæculorum scriptores super aliquo Chronologiæ capite, quod nostra ætate certissimum sit, *variare*. Ita ante Valesium & Henschenium *variatum* est super Dagobertorum numero, nunc tres fuisse constat. Quid de Constantini donatione esset sentiendum incertum erat, nunc certum est. Dissensum super emortuali S. Bonifacii anno: nunc nefas est dubitare, quin anno 754. Martyrium sanguine suo fecerit. Omitto plura de genere hoc. quippe dies diei annuntiat lucem, dum quotidie nova monumenta ex antiquitatis rudibus in lucem protrahuntur. Ad hæc posteriorum scriptorum in rebus superiorum sæculorum non tam est numerus incundus, quam auctoritas & rationes ponderandæ. Quanquam si numerum inire volumus, Henschenii sententia omnino tenenda est. Nam illi non adversatur Mabillonus; suffragatur autem subactum Natalis Alexandri iudicium, religiosa Antonii Pagii crisis, horumque humeris insistentes Joannes Georgius Eccardus & Ludovicus du Mesnil S. J. ille in Commentariis Francicarum rerum, hic in historia Ecclesiæ dogmatica. Nominavi eos hujus & superioris sæculi scriptores, qui Principatum in Republica historica tenent. Quare non solum numerus, sed etiam momentosa auctoritas initium Episcopatus S. Amandi ad annum 647. revocat. Revocant item eodem non infirma argumenta, quod brevi visuri sumus.

Sedit fere per triennium. II. Adversarius contendit, S. Amandum plusquam triennio sedisse, quod paulo ante confutatum est.

Ex Martini Papæ literis abdicavit an. 649. III. Martini Papæ ad Amandum responsoriæ quo anno scriptæ sint, ignorari. Sane absunt notæ Chronicæ, sed alia indicia, quando scriptæ sint, aperte loquuntur. Primo, quod fatetur, scriptæ sunt post Concilium mense octobri anno 649 Romæ celebratum. Deinde scriptæ sunt non ita multo post, nam ita de eo scribit Martinus, tanquam qui rem novam & incognitam Amando narraturus sit. Immo scriptas esse sub Concilii finem aut statim ab ipso, ex iis quæ sequuntur manifesto suadetur. Martinus scribit, se mittere *in presenti volumina gestorum synodaliū, una cum encyclica* monetque, ut cum reliquis Galliarum Episcopis communicentur, *ab iis in synodali conventionē* confirmentur & *subscripta* Romam mittantur, quo illis ex his subscriptionibus novum pondus accedat, majorque apud Orientis Episcopos, quibus mittenda erant, auctoritas. Post, Sigebertum Regem per Amandum rogat, ut aliquos e suo Regno Episcopos Romam mittat, *qui sedis Apostolicæ* Legatione fungi debeant, & quæ in Concilio peracta sunt, *ad Clementissimum Principem*, Imperatorem CPLtanum, *asportarent*. Scilicet adversus hujus *typum* & Patriarchæ dogmata synodus celebrata fuerat. Episcopi Italiæ, quia subditi Imperatoris essent, non poterant in Orientem mitti, sine summo aut vitæ aut libertatis perdendæ discrimine. Hinc Martino ex Patrum conscriptorum haud dubie consilio visum est expetere Francos, quippe quos Francici nominis majestas & reverentia supra discrimen collocaret. Nunc colligamus singula: Martinus concilium adversus Patriarcham & Imperatorem cogit; quæ in illo acta sunt, ea ut ponderosiora sint, ab Episcopis Galliarum subscribi cupit; ut in Oriente recipiantur ab Episcopis Gallis deferri postulat. An non manifestum est, singula hæc facta esse fierique debuisse statim ab ipso Concilio? An nunc in dubium revocari potest, Martini Epistolam sub finem anni 649. scriptam fuisse? porro inde consequitur Amandi litteras, quibus summus Pontifex respon-

det

Sed tamen Hagiographi verba aliter accipienda sunt : omnino enim de Episcopali- bus Infulis est illi sermo. Ego ita interpretor salebrosam scriptorem : cum ex rerum eventu constaret, Remaclum magnum omnibus solamen esse foreque, acclamavit Populus, penes quem scilicet & Clerum electio esset, dignum esse, ut talis doctor, vacans per abdicationem S. Amandi, Præsulatus gereret officium ; itaque quia petebat & acclamabat populus, a Sigiberto Rege subrogatur S. Amando Tungrensium sedis Episcopus. Et vero cum infulas Sacerdotales, id est Episcopales, adeptus legitur, acclamante populo eum dignum esse, qui Præsulatus gereret officium ; videtur constare, esse hic sermonem de certa Episcopali Sede ad eundem. Nam populi clamor, acclamatio, plausus, Electio locum non habent, ubi quis incertæ sedis Episcopus creatur. Deinde cum populus eum dignum proclamat, qui præsulatus gerat officium, nonne hoc idem est, ac si proclamaret, dignum esse qui certam Sedem regendam suscipiat ? De Episcopo incertæ Sedis ex vero dici potest, eum Episcopi caractere, axiomaticè insignitum esse : at non ita vere dicitur, eum præsulatus gerere officium. Ceterum eruditorum Judicium esto, an præstet cum Marteno pro certo statuere, Remaclum fuisse aliquando incertæ Sedis Episcopum, an satius sit, rem in medio relinquere, aut etiam in Pagii, quam propugnavi, inclinare sententiam & cum eo negare, Remaclum fuisse unquam incertæ Sedis Episcopum ?

CAPUT II.

S. Theodardus Episcopus Trajectensis, non fuit Abbas ; Papolenus I, Sigolinus & Godoinus, Abbates, non fuerunt Episcopi.

IN Successore S. Remacli assignando ipse Adversarius secum non consentit, non erit proinde mirum, si mihi cum illo nec convenit, nec nunc conveniat. In Observationibus ad monumenta Stabulensia præviis, postquam recensuit præcipuos S. Remacli discipulos, S. Hadelinum, S. Theodardum, S. Papolenum, S. Sigolinum & Godoinum, subdit : ex his tres postremi post S. Remaclum utriusque Monasterii Stabulensis & Malmundariensis abbates extitere. Quibus e verbis liquet, eum hoc loco S. Theodardum abbatum e serie excludere. Contra in Præfatione, post Remaclum, inquit, Stabulensi congregationi præsuere S. Theodardus ejus in Tungrensi Sede successor, S. Papolenus. . . S. Sigolinus & S. Godoinus. Ego priorem secutus sententiam statui, Theodardum S. Remacli invita omni historia suffici. Nam Anonymus Hagiographus S. Remacli, Notgerus, Harigerus Anselmus, Ægidius, qui singuli scire poterant, hac super re tacent. Deinde Theodardi nomen in catalogis vulgatis & antiquioribus non legitur. Præter hæc momenta, observavi, Godoinum, quem & Remaclum inter, Papolenus & Sigolinus certo Abbates fuerunt, in Narratione Dedicationis Stabulensis, a Marteno edita, quartum a Remacli Abbatem nuncupari & proinde nullum inter eum & hunc patere Theodardo locum in Abbatum serie. Ad superiora momenta fileti Adversarius ; hic vero paulisper effervescebat meque aut summa malitia aut summa inscitia arguit ; nam, inquit, legendum erat : quartus in regimine loci B. Remacli successit. Mox pari moderatione prosequitur : his si similia proferre ausus essem, statim me mendacii argueret Rodericus, & merito quidem ; sed non uno hoc loco mendacia sibi permittit. Quid ad has urbanas facetias reponam ? ipse ipsissimus Martenus, qui his me flosculis pagina 24 exornat, pagina 26. verlu quarto Godoinum quartum post Remaclum Abbatem appellat. Quis autem ita parum la-

Pag. 3.

Argumenta quibus ostenditur Theodardum non fuisse Abbatem post Remaclum.

tine scit: ut nesciat, idem esse *quartus ab aliquo* ceu *quartus post aliquem*. Itaque recte omnino a me scriptum erat, secundum Historiam Dedicationis *Theodardo* locum non esse in Abbatum serie, ad quod argumentum ut videretur respondisse Adversarius, & secum pugnavit, & Historiæ verba perperam interpretatus est, & quod gravius est, decori leges violavit. Denique contendi & ostendi, *S. Remaclum S. Theodardo* superstitem fuisse, quod quia negare non sustinuit, videor mihi jure asseruisse, hunc illi *invita omni historia* in Abbatiali munere suffici.

Qua Martenus adfert, ut prober, Remacii tempore Abbatem fuisse, disspantur. Verum alio nunc dilabitur dicitque, hanc suam esse fuisseque sententiam, *Theodardum* vivente *Remaclo & Tungrensem* Episcopatum regente Abbatem fuisse. Id ut saltem verisimile faciat, tres omnino antiquos, recentiores enim nihil moror, testes appellat. Chronicon Lobienſe ad annum DCLI. *S. Remaclus in Stabulaus Monachicæ vitæ habitum sumit, cui Theodardus succedit* His verbis innui putat, *Theodardum* in Abbatiali cura *Remaclo* successisse; verum omnino perperam. Idem Chronicon ad annum DCXLVII. scribit: *S. Remaclus ordinatur Trajectensis Episcopus*. Igitur superiora verba volunt, *S. Remaclum* quarto post anno, id est DCLI, in Monasterium Stabulense sese recepisse, abdicato episcopatu. Qua autem in re illi successit *Theodardus*? in ea haud dubie dignitate, quam abdicarat; in Episcopali scilicet. Nonne ipse Martenus hanc horum verborum dat paraphrasin: *S. Remaclus. . . abdicato episcopatu, ad dilectam solitudinem, Stabulense scilicet Monasterium, rediit, substituto in locum suum Theodardo Monacho. Quem in locum? in Episcopalem.* Suam causam prodidit Adversarius, cum ausus est abs se laudare Chronicon Lobienſe. Sed neque illam firmavit epigraphæ codici MS. Historiæ Leodiensis *Ægidii Aureæ Vallis* ignota manu adjecta, quæ ita habet: *Hi cum B. Remaclo Stabulense cœnobium inhabitare cœperunt: S. Theodardus primus ejusdem loci Abbas, &c.* Hæc epigraphæ non est *Ægidii*, ut dicit, sed ignotæ manus, quæ an antiqua sit *Chapeavillus* non addit, etſi antiquissimam appellat Adversarius. Ut ut sit, ipsius Marteni judicio falsa est: nam ipse gemina *Sigeberti*, quæ omnino sequenda sunt, diplomata secutus *S. Remaclum* primum nostrorum Monasteriorum Abbatem nuncupat. Ut quid igitur a sua sententia epigraphen laudat, quam falsissimam esse, ipse intelligebat, re & verbis dixerat & ostenderat? Superest Hagiographus *S. Theodardi* ab Adversario laudatus: in eo legitur *Vir Sanctus nostris Monasteriis consilio Remacii Tungrensis & Cuniberti Colonienſis Antistitum præfectus, ut superponeret spirituale fundamentum in summo angulari lapide Christo Jesu. Theodardus vero sciens, quod onus non honor imponitur præesse nescienti, malebat esse, quam vocari Abbas.* Ex verbis his Adversarius suam sententiam manifeste adstrui putat. Sed advertendum est, *S. Remaclum* fuisse modo Abbatem annis 650 & 651. Erat autem tum temporis, jam Episcopus Tungrenſis. Episcopatu cessit circa annum 660. Fuisse quoque Abbatem eo abdicato ex geminis *Childerici* regis diplomatibus liquet, quorum alterum anno 667 datum est. In utroque enim Abbas non modo appellatur, sed etiam Abbatis munia exercet. Inde verisimile est, eum Abbatiale onus cum Episcopali conjunxisse. Est autem magis verisimile, quod Anonymus Hagiographus, *Notgerus, Harigerus, Anselmus & Ægidius*, nullo verbo indicent, eum abdicasse; contra ex his plerique statuunt, fuisse eodem tempore in nostris Monasteriis Abbatem & *Tungris* Episcopum. Quare *Sigeberti* verba, nisi eum falsi postulare satius est, ita accipienda sunt, *Theodardum a S. Remaclo* geminis Monasteriis præfectum esse, ut ejus ibi vices ageret. Ita *Papolenus, Ægidio* teste, *Malmundariensi Monasterio præfectus est*: sed qua lege? *salva in omnibus*, inquit *Notgerus, sua* (scilicet

det, eodem item anno exaratas esse. Erant enim inscriptæ Martino, qui die V. Julii anni 649. summus Pontifex renunciatus est. Jam veroolvebatur, cum scriptæ sunt, tertius Amandi annus; itaque sedere cœpit anno 647. abdicavit anno 649. aut sequenti incunte: nam non fedit solido triennio.

IV. Quia igitur Remaclus Amandum excepit, ex his illico collecturus eram, cum anno 650. Trajectensem Ecclesiam regendam suscepisse. Ne ita colligatur, quartam machinam adhibet Adversarius, quam erit proclive retundere. Quærit, an Remaclus statim post abdicatam ab Amando sedem Tungrensem præfuerit? Dein, si Bartholomæo Fiseni credimus, cum S. Amandus Trajecto discessit, onus Episcopale non ideo deposuit, sed commissa Landoaldo Archi-Presbytero Ecclesia sua, quam per multos annos administravit, Apostolicos labores. . . . repetere statuit. Huc ingenii vires omnes intendamus. Fisenus sua hausit ex Nicolai Canonici Leodiensis Vita S. Lamberti. Scribit is, Landoaldum Ecclesiam Tungrensem, per novem annos Episcopo vacantem, usque ad Sacerdotium B. Remacli diligenter rexisse. Quid igitur accidet, si Bartholomæo credimus? Nascetur ridiculus mus. Erit ex Marteni sententia consequens, S. Remaclum nunquam fuisse Episcopum Trajectensem. Cum enim statuat, Amandum abdicasse post susceptam anno 652. Romanam peregrinationem; addamus novem Landoaldi administrantis annos, habebimus annum 661. aut sequentem, quo tandem S. Remaclus cathedram Trajectensem conscenderit. Verum hoc tempore eam jam occupabat S. Theodardus, itaque si Fiseni & Marteno credimus, S. Remaclus nunquam fuit Trajectensis Episcopus. Parturierunt montes. Ita Adversarius dum ex fumo lucem pollicetur, ex luce fumum exhibet; tenebras in historiam & chronologiam invehit, dum se eas propellere profitetur. Scilicet, quod pace religiosi Viri dictum sit, nec ingenui, nec cruditi Viri erat, Fiseni & Nicolai sententiam recoquere: est enim istud nostris temporibus certo certius, chimericum esse Landoaldi, ut ita loquar, Vice-Episcopatum.

Succesit paulo post Remaclus proinde anno 650. Vind. pag. 89.

Quod porro ex Notgero subdit, *incompertum esse quanto tempore plebs Trajectensis*, id est post abdicatorem Amandi, *sine pastore permanferit*, istud est vero conforme, ignoramus enim quot septimanas & dies sedes vacaverit. Verum diu vacasse sedem nemo meminit. Idem dixeram in Disceptatione prima; quod ægre fert Adversarius. Sed quin me falsi arguit? Nonne ipse in Observationibus præviis, nonne scriptores hujus ævi omnes initia S. Remacli Trajecti sedentis, cum S. Amandi abdicatone componunt? Hæc omnino in finem anni 649. incidit aut sequentis initium, igitur S. Remaclus anno 650 Episcopus Trajectensis renunciatus est. Quod primo loco demonstrandum suscepam.

Alterum controversiæ caput est, an Remaclus cum Trajectensi Ecclesiæ præfectus est, jam Episcopali charactere insignitus fuerit, necne? Martenus ait, atque adeo anno 648. consecratum fuisse, & olim & nunc contendit; quam sententiam, ut pleraque alia, a Mabillonio accepit. Neque si vera esset, insolens quid Historiæ inferret. Fuerunt illis temporibus nonnulli incertarum sedium Episcopi. Sed tamen antequam illi assurgerem, argumenta, super quibus innititur, expendenda putaveram: ea an confirmaverit suis in Vindiciis Adversarius atque ab eis, quæ obmovi, liberaverit, Lectoris erit iudicium.

An Remaclus fuerit unquam incerta sedis Episcopus.

Primum Argumentum ex literis Sigeberti Regis arripuerat, in quibus vocatur Episcopus, sede Trajectensi omissa. Huic ita respondi, ut illud propugnare non sustinuerit. Quid responderim, ex iis, quæ jam jam scribebam, facile est intelligere. Scilicet Remaclum Episcopum a Sigiberto vocatum, quia tum Episcopus

Martenus affirmat. ejus l. Argumentum evertitur,

*Evertitur
quoque
secundum.*

copus Trajectensis esset ; sedem nominatam non esse , quia non esset usu receptum ut nominaretur. Marteni , aut potius Mabillonii , alterum argumentum sua verisimilitudine non caret. *S. Remacli ordinatio in Fastis notatur III. non. Febr. quæ dies Dominica , ut in ordinationibus Episcoporum solet , esse debuit , qualis fuit anno bissextili 648.* Monuit tamen, ordinationes Episcoporum, dedicationes Ecclesiarum, cætera , sapissime aliis diebus , quam quibus factæ sunt , in fastis notari. Ita in Dicecesi Trajectensi Natalis S. Bonifacii dies notatur & celebratur quinta Julii , quanquam constat incidere in quintam Junii. Alia exempla de genere hoc frequentissima sunt apud Baronium , Cointium , Mabillonium , Pagium , alios. Non diffitetur, neque vero diffiteri potest , ordinationes Episcoporum quandoque in fastis *incerta die* collocari. Verum nunc contendere videtur , diem qua notantur tam diu *pro certa* habendam , dum *incertam* esse evincatur , proindeque non sine aliqua similitudine veri ordinationem S. Remacli cum anno 648. componi. Neque ego id ab eo commode observari negaverim. At , quia certum est , diem *incertam* pro *certa* sæpe notari , si verisimilis aliqua conjectura *incertam* esse probaverit , nefas est illi , tanquam *certa* inædificare. Protuli autem , quæ plusquam veri similem conjecturam efficiant. 1o. Si S. Remaclus biennio , antequam sedem Trajectensem conscenderet , fuisset Episcopale axioma indeptus , an istud ignorassent Notgerus , Harigerus aliique scriptores Leodienses ? an prætermisissent ? præsertim cum inde ornamenti multum accederet Heroi , cuius vitam scribebant. S. Amandus antequam certæ sedi præficeretur , erat Episcopus regionarius ; quod Hagiographi diligenter scripserunt : an omisissent Successoris Hagiographi , si item Regionarius fuisset ?

2do. Iidem hi scriptores initium Episcopalis culminis a Remacli aditi , cum adita sede Tungrensi componunt , eodem plane modo , quo initium referunt , Episcopatus SS. Theodardi , Lamberti , aliorum , quos nemo suspicatur , fuisse unquam Episcopos regionarios aut incertæ sedis : quare de Remacli perinde atque de his disputandum est. Ex his duobus argumentis , cum omnino verisimile sit , S. Remaclum nunquam fuisse Episcopum incertæ sedis , cumque certissimum sit , eum anno 648. nec dum fuisse Tungrensem Episcopum , consequens est , diem ordinationis ejus *incerta die* notatam esse in fastis ; & proinde nihil est , cur Episcopus ordinatus dicatur , antequam in certam sedem eveheretur.

*Tertium
item.*

Tertium Argumentum , quia inhonorificum duxit a sententia recedere , pro ea stabilienda in Vindiciis affert ex Hagiographo anonymo S. Remacli. Is cum narrasset , eum ob egregias animi dotes a rege Sigiberto in aulam evocatum , *magnum omnibus futurum solamen sicuti postea rerum eventus docuit : Subdit in tanta enim est habitus dignitate , ut infulas Sacerdotales adeptus (sit) acclamante Populo , dignum fieri talem Doctorem præsulatus gerere officium , qui tantam gratiam a Deo percepisset , ut etiam in necessitate omnibus subveniret. Interea Vir Dei Sancto Spiritu plenus , ordinante Dei providentia subrogatur Tungrensi sedis Episcopus , ut verbi semina in plures funderet , quæ in semet diu manentia occultabat.* Unus Henschenius in Commentario prævio ad acta S. Amandi §. 12. num. 92. ex his verbis arguit , Remaclum fuisse incertæ sedis Episcopum , antequam Tungrensem consequeretur. Reliqui Historici hætenus aliter interpretati sunt. Mabillonius Sæculo II. Benedictino pag. 400. in margine e regione primæ periodi scribit : *in aulam evocatus fit Sacerdos.* Ad secundam vero : *deinde Episcopus Tungrensis.* Neque non est simile veri , eum , quippe qui Presbyter non esset cum in aulam circiter annum 646. evocaretur , Presbyterii Infulas adeptum esse.

Sed

Remacli Abbatis) auctoritate. Et vero ipse Martenus in Observationibus præviis scribit, *S. Remaclum*, cum Tungris Episcopus esset, *Theodardo Malmundariensis Monasterii præfecturam commississe*. Recte hoc, ita enim Hagiographi Theodardini verba intelligenda. At Abbatem nuncupari vetat, ut vidimus, omnis historia. Præfectum dicamus Malmundariensi Cœnobio, ut Martenus fecit, cum nihil causæ erat cur a vero recederet. Et ne Sigeberti auctoritatem contemnere videamur, aut ejus verba non intelligere, addamus, fuisse quoque præfectum Stabulensi Cœnobio.

Igitur post *Sanctum Remaclum* Abbatis nomine & officio præfuit Monasteriis nostris *Sanctus Papolenus*; post hunc *Sigolinus*. Præter nomina, unum hoc notum est, nihil esse, cur Papolenus ab Adversario in Observationibus præviis Vir Apostolicus nuncupetur. Confundit Papolenum primum cum Papoleno secundo; quod peccatum ab aliis quoque peccatum est. Quarto loco sequitur Godoinus, quem adversus Martenum, neque Ecclesiam Stabulensem ædificasse & consecrassè, neque Episcopum fuisse contendit; Et quia momenta mea non elisit, iterato hic contendendum est. Historiam Dedicationis Ecclesiæ Stabulensis ex veteri MS. edidit. In ea narrato Sepulchrum *S. Remacli* inventum fuisse IV. nonas Martii anni 1042. legitur: *Godoinus, qui quartus in regimine loci B. Remaclo successit, ab Oratorio S. Martini, ubi prius humatum continebatur, in Monasterium principale SS. Petri & Pauli AB IPSO sagaci industria constructum ac consecratum officiosa devotione VII. Cal. Julii transtulit*. His verbis juxta Adversarium *clare & perspicue* indicatur, *S. Remaclum* translatum fuisse in templum ab ipso *Goduino* constructum & consecratum; ego contra clarum & perspicuum putavi, sermonem esse de templo ab ipso *Remaclo* constructo & consecrato. Alioquin, inquebam, dicendum fuerat, *corpus S. Remacli transtulit in Monasterium a se consecratum & constructum*. Id a me ingeniose observatum dicit; malleim dixisset vere observatum fuisse. Nam ita omnino est. Si auctor latine sciebat, iis, quæ indicavi, verbis utendum illi erat, ut templum a *Godoino* constructum narraret. Contra si *Remaclo* illud tribuere voluit, non poterat id aliis aut magis latinis & clarioribus verbis, quam quibus usus est, præstare. Scivit autem latine. Ita supra: *Henricus Rex, inquit, Domino Abbate poscente Privilegium Gregorii Papæ, patris scilicet Patris sui, publice recitari fecit*. Ut intelligeretur, Gregorium fuisse propatruum Henrici Regis, non poterat Auctor aptioribus & exquisitioribus vocibus uti. Recte itaque a me dictum erat, eum curatissime distinguere *inter reciprocum suum & pronomen relativum IPSE*. Quod si autem recte distinguit, patet omnino, eum de templo a *S. Remaclo* constructo & consecrato verba facere.

Sed si, quod Adversarius pronunciat, *clare & perspicue* dicitur, a *Goduino* constructum & consecratum fuisse, qui factum est, ut ad hæc tempora nemo id adverterit? *Ægidius*, *Franciscus Laurentii*, alii catalogographi, *Chapeavillus*, *Stabulenses* omnes hanc narrationem perspectam habuerunt neque tamen eorum quisquam advertit, in ea structuram & consecrationem Basilicæ Stabulensis *Godoino* tribui: si enim animadvertissent, *Godoinum* Episcopum dixissent, quippe qui Ecclesiam consecravit, quod Episcoporum proprium est. At nemo hac causa Episcopum dixit: itaque *clarum & perspicuum* illis fuit, non fieri hic mentionem templi a *Godoino* consecrati.

Ut interpretationem meam, quæ nunc ex superioribus sibi constat, confirmationem, observavi translationem *S. Remacli* factam esse anno 675. non esse autem verisimile, eum tam infirmum & ruinofum extruxisse Monasterium, ut sexto aut septimo ab ejus obitu anno aliud extruendum esset. Duo reponit Adversarius:

Papolenus
Sigolinus
& Godoinus
Ab-
bates.

Godoinus
neque con-
struxit,
neque con-
secravit
Ecclesiam
Stabul.

Tom. II.
coll. ampl.

Vind.
Pag. 25.

Translatio
S. Remacli
facta an.
primo
675.

Pag. 26. primo Dedicationem Ecclesiæ Stabulensis non esse factam anno 675, sed anno 685. Verum ego Translationem anno 675 factam dixeram; de Dedicatione non venerat mihi in mentem cogitare; contendo enim hic loci, eam ab ipso S. Remaclo, qui ante paucos annos obierat, factam esse. Adversarium rogatum vellem, ne deinceps, a me dicta esse scribat, quæ neque dicta sunt, neque dici poterant. Ceterum ideo Dedicationem ad annum 685. extendere voluit, ut eo verisimilius esset, potuisse hoc intervallo ædificatum a S. Remaclo Monasterium corrui: quasi neque firmitus & solidius fuerit, quam ut viginti aut triginta annis subsistere posset. Quare autem Translationem anno 675. factam dixerim, repetendum est. Facta est 25. Junii, quæ dies in Dominicam incidebat hoc anno, Translationes autem reliquiarum diebus Dominicis fieri consuevisse, vulgatum est. At, inquit Adversarius, 25. Junii etiam in Dominicam incidebat anno 685. Ita est; & istud ego sciebam: dicam igitur, quare annum 675 illi, quem nunc Martenus adoptat, prætulim. Prudenter agere volebam, ut ita agerem, nihil a Goduino factum esse hoc aut illo tempore dicere debebam, nisi prius constaret, cum hoc tempore vixisse. At constabat mihi ex Diplomate Theoderici Regis anni 673. & ex Diplomate Dagoberti Regis anni 677. quæ Goduino Abbati concessa sunt, eum anno 675 in vivis fuisse. Prudenter itaque statui, Translationem factam esse hoc anno: egissem autem imprudenter & temere, si ad annum 685. revocassem; nullo enim Instrumento aut Auctore edoccor, Goduinum vitam ad hunc annum porrexisse. Quando autem Translationem S. Remaculi ad annum 675. collocare prudentia jubet & ego Disceptatione prima ostendi, S. Lambertum Episcopum superiori anno Stabuletum accessisse, non videor mihi peccasse, cum suspicatus sum, ab eo factam fuisse Translationem sui in Tungenfi sede prædecessoris. Etsi enim Episcopatu dejectus esset, non est dubium, quin Translationem reliquiarum potuerit perficere; quia ad eam non requiritur facultas exercendi munia Episcopalia. Sed sunt hæc fere parerga: fuerunt tamen propugnanda, quia temere ab Adversario impugnata. nunc propius ad rem.

Pag. 26.

Templum
primum
Stabulense
longo tem-
pore substi-
tuit; quare
non est a
Goduino
extructum.

Aliud monumentum in medium affert, ut templum a Goduino extructum & consecratum efficiat. Novam, inquit, Basilicam Stabuleti post S. Remaculi mortem erectam fuisse, discimus ex primario Auctore Vita S. Remaculi, qui primum ejusdem Confessoris Miraculum, post felicem ad Deum transitum narraturus, hæc habet: *Eo tempore quo fabrica Ecclesiæ nostræ agebatur, contigit adesse quendam, Joseph nomine.* Marteniani argumenti in eo vis omnis consistit, verisimile esse, paulo post S. Remaculi obitum novam Basilicam extructam fuisse, si hoc Miraculum primum fuit inter ea, quæ post mortem patravit. Neque ego huic disputandi rationi me admodum oppono. Igitur unum istud videndum est, an primum fuerit aut, quod in idem recidit, pro primo ab Hagiographo narretur. Asserit quidem sine hæsitatione Martenus; asserit tamen perperam: nam Hagiographus nullo verbo indicat, primum fuisse; immo oppositum innuit, dum scribit, se hoc miraculum primo loco referre, ut post facilius reliqua credibilia esse comprobet. Hoc enim ut assequeretur, non necesse erat, ut primum S. Remaculi Miraculum referret, sed ut Miraculum referret sua ætate certum & omnibus notum; quæ duo comitari possunt Miraculum ante paucos annos patratum, non ita facile miraculum duorum sæculorum tenebris obvolutum. Vivebat autem Hagiographus paulo post Ludovicum Pium, quare miraculum narratum sub hoc Imperatore aut summum sub ejus patre patratum fuit centum septuaginta circiter a Remaculi obitu annis. Jam

vero

vero non inviti dabimus, sub Ludovico Pio aut Carolo M. exstructam fuisse Stabuleti novam Ecclesiam. Malmundarii, ubi ædificia aliquot duntaxat annis Stabulensibus antiquiora erant, iisdem temporibus antiqua Ecclesia renovata est ab Abfalone Abbate atque ab Hildebaldo Archiepiscopo Coloniensi consecrata. Idem circa idem tempus factum esse Stabuleti, cum ex circumstantiis temporum, tum ex miraculo ab ipso Adversario citato omnino verisimile est. Itaque illud sententiam ejus jugulat, meam confirmat. Quando enim plusquam verisimile est, non fuisse constructum novum Monasterium statim a Remacli obitu, inde consequitur, textui Narrationis hactenus excusso nullam vim inferendam, sed esse omnino secundum artis Grammaticæ & linguæ Latinæ regulas, ut fecimus, interpretandum.

Martenus statuerat, *Godoinum* fuisse quoque Episcopum. Est id alterum in quo ab eo dissenti. Duplici ex capite ita statuerat: primo quod Ecclesiam Stabulensem a se constructam ipse CONSECRAVERAT. Sed hoc falsum esse, est jam ostensum; evanescit itaque primum ejus argumentum. Secundo ideo Episcopum dicebat, quod Theodoricus Rex *Godoini* petitioni assenserit, imo, pro reverentia ipsorum Monasteriorum. 2do. considerans ipsius Viri *Godoini* SACERDOTIUM. 3io, attendens ejus erga regnum Regemque fidem. Nam, inquit Adversarius, apud veteres Sacerdotium & Episcopatus sunt synonyma. Concessi Sacerdotium & Episcopatum aliquando esse synonyma; sed ostendi multis exemplis adductis esse quoque synonyma Sacerdotium & Presbyteratum. Fateretur Adversarius, additque sibi id notum fuisse. Igitur proferendæ erant utrimque rationes, unde liqueret an de Presbyteratu an vero de Episcopatu vox *Sacerdotium* hoc loco esset intelligenda. Ego abs mea sententia has protuli: primo eam fuisse Theoderici temporibus, cum ob Presbyterorum infrequentiam, tum ob sanctitatem vitæ Presbyteratus dignitatem, quam merito considerare deberet & posset Theodoricus Rex. Deinde cum nemo ante nos in hac voce Episcopale culmen detexerit; denique cum in duobus illi concessis Diplomatis ejus nomen sexies occurrat, atque solummodo venerabilis Abbas appelletur, nusquam autem & nunquam Vir Apostolicus, Episcopus, Pontifex, Dominus aut Pater; inde statuebam, cœvorum exemplum sequendum esse, quippe qui *Godoinum* novissent, nunquam tamen Episcopum appellavissent. Has rationes cum nequidem oppugnarit Adversarius, recte videor mihi vocem *Sacerdotium* hic loci in Presbyteratum, non item in Episcopatum vertisse. Ceterum etsi meas rationes non impugnat, unam tamen nunc abs sua sententia affert. Vocem, inquit, *sacerdotium* cum usurpant veteres ad designandum titulum honoris, unis competit Episcopis, quemadmodum SANCTITATIS Titulus solis hodie datur Pontificibus Romanis. Non sunt hæc ita clara, ut luce non indigeant. Quid hoc enim rei est, usurpare vocem *Sacerdotium* ad designandum Titulum honoris? Sanctitas, Majestas, Reverentia tituli honoris sunt. Ita enim possum aliquem alloqui: Tua velim Sanctitas tribuat hoc precibus meis, ut &c. Det mihi tua Majestas, ut &c. Tua Martene Reverentia hunc mihi nodum solvat. At nunquam auditus est quisquam dicere: Tuum *Sacerdotium* mihi manus imponat. Quare male ab Adversario hæc vox cum titulis honoris composita est. Quod si nunc daremus, esse reipsa titulum honoris, nihil tamen inde ejus causa firmaretur; esset enim perinde falsum, eam tunc unis competere Episcopis. quod ego exemplis probo. S. Richarius dicitur, in Vita ab Alcuino scripta, Sacerdotali auctoritate libera voce castigasse Regem Dagobertum; Dagobertus Sacerdotem Christi suum ad convivium venire rogasse. S. Gallus legitur jussione Columbanii Abbatis invitatus Sacerdotii suscepisse dignitatem. Chlotarius Rex S. Agilum

Marteni
Argumen-
tum, quo
Godoinum
Episcopum
fuisse con-
tendebat,
everitur.

ita affatur : Reverende pater & Sacerdos Dei. Augustinus *Lirinum ad honorem Sancti Sacerdotii sacrosancto Ordine consecratum sublimavit*. Nonne hic perinde ac in Theoderici Diplomate vox *Sacerdotium* usurpatur ad designandum titulum honoris ? attamen certum est, neque negare sustinuit Adversarius, *presbyteratum* solummodo designare. Constat enim, eos omnes, de quibus sermo est, solummodo *Presbyteros* fuisse. Ergo Adversarius, cum rationem nullam haberet, quare verba Theoderici de Episcopali dignitate interpretaretur, *Godoinum* perperam Episcopum dixit : ego cum multas, quas attuli, haberem, quare de presbyteratu interpretarer, recte & jure negavi Episcopum fuisse.

Tertio Marteni Argumento bona fidei larva detrahitur.

Inter rationes, quibus contendi, *Godoinum* non esse Episcopum nuncupandum, neque ob *Sacerdotis* titulum neque ob Historiam Dedicationis Ecclesie Stabulensis, hanc quoque attuli, quod Franciscus Laurentii, Vir his in instrumentis domesticus, ob neutrum horum capitum *Godoino* Episcopalem dignitatem adscribat. Verum ipsum Franciscum Laurentii nunc adversum me in arenam producit Adversarius. *Quid his*, inquit, *diutius immoramur, cum Goduinum Episcopum faciat prædilectus auctor Roderici Franciscus Laurentii ? Nam plures recensens illorum temporum Episcopos regionarios, in his Godoinum accenset : PROUT, inquit, IN HOC MONASTERIO STABULENSI PAPOLENUS, ET RABANGARIUS SIVE GODUINUS. Pergit : quid ad hæc repones Roderice ? id quidem non ignorabas, sed ignorasse me existimabas atque ut ignorare pergerem, QUÆ EST BONA FIDES TUA, Laurentii textum citans Godoini nomen suppressisti. Perii ! occidi ! Reponam tamen ; quærit enim quid repositurus sim ? sed reponam ea, quæ, cum Marteni confidentiam quis attendit, nunquam credidisset reponi potuisse. Ita est prædilectus auctor meus Franciscus Laurentii scribit, *Goduinum Episcopum fuisse. Causam ? an ob textum Historie Dedicationis ? an ob Sacerdotis titulum ? Nequaquam ; nam vir bonus non ea erat ingenii acie, ut Episcopale culmen ibi, ubi non esset, inveniret. Ob quam igitur ? audiamus hominem : Fuit, inquit, hic Abbas Goduinus BINOMIUS ; nam in antiquo quodam Diplomate Caroli Martelli de tempore Childerici II. Regis, reperitur Rabangarius nuncupatus. Carolus autem Martellus majordomus eundem Virum Apostolicum, Rabangarium Episcopum, Abbatem Stabulensem nominat. Et infra : Nec Sigolino nec Abolino attribui debet Rabangarii Episcopi appellatio, sed soli competit Abbati Goduino. En causam quare Franciscus meus Goduinum Episcopum nuncupavit, quia scilicet credidit, eundem esse cum Rabangario, quem Carolus Martellus Virum Apostolicum & Episcopum appellat. Nunc ego quoque quæram, quid ad hæc repositurus sit Adversarius ? An etiam credit, *Godoinum* eundem esse cum *Rabangario* ? Non credit. Qua ergo fide mihi Franciscum meum opponit ? dum enim id facit, simulat se cum illo idem sentire, cum tamen re ipsa dissentiat, atque contendat, *Godoinum* non esse eundem cum *Rabangario*. Quod si autem non est idem, jam cessat causa, quare eum Franciscus Episcopum dixerat : non potest itaque neque debet mihi Francisci opinio hic objici, cum secundum Martenum & secundum meipsum confessio & manifesto errori innitatur. Sed sunt hæc in realia duo Marteni peccata. Cum recensitos a Francisco Episcopos Regionarios rescripsi, scripsi *Papolenus & Rabangarius* omissis his verbis : *sive Goduinus*. Dicit nunc Martenus, me, ita rescribendo, *Goduinum* suppressisse. At si negavero me suppressisse, quomodo probabit ? Nam, cum *Rabangarius & Goduinus* secundum Franciscum unus idemque Abbas fuerit, illo nominato hunc nominavi. Possẽ ego, si expoſtulare placeret, potius quæ- rere, cur Martenus dicat, a Francisco tres Episcopos-regionarios recensitos esse, cum duos duntaxat recensuerit, *Papolenum* scilicet & *Rabangarium*, qui, ejus**

Pag. ij. iij.

eius iudicio, quandoque *Godoinus* appellatus est. Tertium Marteni peccatum est, quod hic mecum exoptulet, quod *prædilectum meum Auctorem* Franciscum Laurentii hac in re noluerim ducem sequi, alibi vero acerbis verbis invehatur, quod ducem sequar. Si ex æquo & bono, ut par erat, disputare volebat, debebat rationes meas laudare; nam vel ex hoc loco poterat observare, me Franciscum *meum* sequi, ubi veritatem comitem habet; contra eum a me deferi, ubi errorem sequitur. An virum probum & veri studiosum ita agere dedecet?

C A P U T III.

*De Godoini ad Absalonem usque successoribus atque Ecclesia
Colonienfis Metropolitana Dignitate.*

Odoino successit *Papolinus*, cuius mentio fit in præcepto Chlodovei regis dato anno 693. Post *Papulinum* seu *Papolenum* nostris Monasteriis præfuit *Rabangarius*, quem Adversarius Mabillonio aliisque, qui de Stabulensibus rebus tractaverunt, incognitum fuisse non ex vero scribit. Ipsa enim, quod supra vidimus, Francisci Laurentii verba citavit, in quibus *Rabangarii* mentio. At in eo peccatum est a Francisco, quod crediderit, eundem esse cum *Goduino*; contra recte a Marteno observatum, non esse eundem. Nam hic Abbas erat anno 673. secutus est dein *Papolenus*: *Rabangarii* vero mentio primum fit anno 720 in placito Caroli Martelli dato die VI. Non. Decembris regnante Chilperico Rege. Francisco errandi causa fuit, quod ejus ætate series Regum Francorum necdum ordine esset digesta: scribebat enim ante *Valesios* & *Henschenios*. Inde quoque factum, ut *Notgerus* aliique in primis Abbatibus ordine disponendis parum feliciter versati fuerint. Utrumque, *Papulinum*, juxta ac *Rabangarium*, Episcopum fuisse, vera est Marteni observatio: hoc titulo aliquoties in diversis illius ævi instrumentis insigniti veniunt.

*Papolenus
& Raban-
garius
Abbatess.*

Tom. II.
coll. ampl.

*Idemque
Episcopi.*

Rabangarii successores, quia non recensuerat Adversarius, recensui *Abolinum*, *Crodmaram*, *Amolgerum*, *Amingerum*, & *Anglinum*. Ita præibant catalogi, quanquam suspicari liceret, ex diversa scribendi ratione ex uno duos prognatos. Sane non requirebantur omnino quatuor Abbates inter *Rabangarium* & *Anglinum*, si attendimus summum annorum viginti intervallo sejunctos fuisse. Ceterum de iis nulla alibi mentio. Unius Anglini fit aliqua in tribus Diplomatis sub Childerico III. concessis & in anonymo scriptore Malmundariensi sæculi XI. a me laudato. Successorem habuit, quem antea discipulum habuerat, Sanctum *Agilolphum*, ex Abbate Coloniensem antistitem, *Zachariæ* Papæ & *S. Bonifacii* temporibus. De eo pluribus egi, pluribusque iterato agendum est, quia Adversarius ita mea verba inflexit, ut ejus ex scriptis nemo sine *OEdipo* divinaturus sit, an eum *Archi-Episcopum* faciam nec ne?

Vind. pag.
76. 77.

Pagina 76 scribit, me contendisse, *Colonienfes Antistites Metropolitanæ dignitate necdum fuisse insignitos tempore Zachariæ Papæ & S. Bonifacii*; proindeque *S. Agilolphum* non fuisse Metropolitanam. Pagina sequenti cum narrasset, *S. Bonifacio* a *Zacharia* Metropolim *Coloniensem* confirmatam fuisse, deinde, postquam *Moguntiam* translatus esset, *Moguntinam*, ex his omnibus, prosequitur, nonnisi male inferre potest *Rodericus*, *Moguntinam* tunc & *Coloniensem* Ecclesias in *Metropolitanas* erectas fuisse. Ita dum me oppugnare aggreditur, ne hoc quidem laborat, ut intelligat, quid propugnarem. Duas enim, easque inter se

*Marteni
de Metro-
poli Colo-
niensi sen-
tentia.*

pugnantes sententias, mihi eodem in loco affingit. Quare quid ego, quid ille sentiamus, depromam. Ille Metropolitanam dignitatem Ecclesiæ Colonienſi multis ante *S. Bonifacii*, quem in eadem ſede *S. Agilolphus* exceperit, ætatem ſæculis annexam fuiſſe contendit : ego ejuſdem a *S. Bonifacio* initium, fundamentum & occaſionem repeto. Princeps Marteni argumentum eſt, quod in Notitia Imperii, temporibus Honorii Imperatoris ſcripta, legatur : *Provincia Germania ſecunda, Metropolis Civitas Agrippina, Civitas Tungrorum.* Eodem argumento uſi ſunt ante Martenum, præter Anonymum apud Gelenium in Hierotheca & Petrum de Marca Diſt. de Primatibus, alii quamplurimi. Respondetur autem, quod veriſſimum eſt, agi hic ſolummodo de Civilibus civitatum ornamentis & dignitatibus. Sane obtinuit fere iſtud, ut quæ civitas Metropolis Civilis eſſet, eſſet item Eccleſiaſtica : ſed non obtinuit ſemper. Athanaſius ad Solitarios ſcribit, miſſos eſſe in Legationem ad Conſtantinum Imp. a *S. concilio Vincentium Capua, quæ Metropolis eſt Campania, & Euphrathen Agrippina, quæ eſt Metropolis ſuperioris Gallie* : *μητροπόλεως τῆς ἀνω γαλιτίας* His verbis nihil ad id, quod propoſitum eſt, poterat convenientius occurrere. Vincentius erat Epicoſopus Metropoleos Capuenuſis : ſed erat ne Epicoſopus Metropolitanus ? nequaquam. Nam Joannes VIII. anno 966, reſtante Sigonio lib. 7. de Regno Italiae, *ut gratiam Principibus Capuanis referret, ARCHIEPISCOPATUM APUD EOS INSTITUIT.* Sicut igitur Capua Honorii I. & Athanaſii temporibus Metropolis Civilis erat, quin eſſet Metropolis Eccleſiaſtica, ita Colonia eadem tempeſtate erat Metropolis civilis Germaniæ ſecundæ, at ejuſdem Germaniæ non erat Metropolis Eccleſiaſtica. Adhæc ſi Colonienſis Antiſtes Metropolitanus fuiſſet, qua ratione factum eſt, ut ad ſæculum octavum medium nemo Antiſtes Colonienſis ſeſe in Conciliorum ſubſcriptionibus aut alibi Archiepiſcopum nuncuparit ? Cur ſcriptores æquales eos ſimpliciter Epicoſopos nuncuparunt ? Cur in ſubſcriptionibus & alibi non Archiepiſcopi, ſed ſimplicis Epicoſopi locum occupant ? ut in iſtis Athanaſii verbis videre eſt, ubi *Vincentius Capuenuſis Euphrati* præponitur. Idne factum eſſet, ſi hic fuiſſet Metropolitanus ? In diplomate Dagoberti regis apud Kyriandrum *Cunibertus ſeſe Epicoſopum* ſolummodo nuncupat. Neque aliud axioma ſibi tribuit in Epigraphe calicis, quam poſt accuratum oculatumque examen autographam puto. Ea ita habet : eſt enim reſcribenda, quia mendose a Gelenio edita :

Probatum non fuiſſe Metropolim ante ſæculum VIII. medium.

Coment. de Aug. Trevir. pag. 46.

† HUNC CUNIBERTUS EPIS CALICEM PRO CHRISTI SANGUINE COPSI. Vox *copsi* eſt forte a græco *κοπσα*, videturque ideo adhibita, duplici functæ officio ut quatuor primæ literæ, has referrent *copus*, quæ ab *epis* abſciſſæ erant. Eſt ideo magis veriſimile, quod in voce *copsi*, ultima litera ceteris duplo minor ſit. Neque enim eſt id ſine myſterio factum. Quanquam veriſimilius forte aliquibus videatur, vocem *copsi* latinam eſſe contractamque ex *compsi*.

Qui poſt *Cunibertum* ſecuti ſunt Epicoſopi, non alio item quam *Epicoſopi* axioma utuntur. *Raginſfredus* in Concilio Germanico I. 742 ſimpliciter *Epicoſopus* nuncupatur. Ejuſ temporibus *S. Bonifacius Zachariæ* ſcribebat : *Franci enim, ut ſeniores dicunt, pluſquam per tempus octoginta annorum ſynodum non fecerunt, NEC ARCHIEPISCOPUM HABUERUNT.* Habebant tamen Coloniae *Raginſfredum* antiſtitem : quod ſi hæc Civitas Metropolis fuiſſet, nonne fuiſſet Epicoſopus Metropolitanus ? nonne, quemadmodum laborarunt, ut aliqui Galliæ Metropolitanæ, pallium obtinerent, ita laboraſſent, ut etiam illud *Raginſredo*, qui per multos annos præfuit, concederetur ? Præfuiſſe autem *Raginſfredum* ſat lon-

ego tempore inde manifestum, quod Brovverus ex antiquis chartis ostendat, eum anno 735 cum S. Willibrordo quædam mancipia commutasse.

Martenus opponit *primarium Vita S. Remacli scriptorem, qui Cunibertum Colonensem Metropolitam appellat*. Potuisset his addere Anselmum, Pseudo-Marcellinum aliosque posteriores scriptores : neque eorum numerus me in angustias redegit. Scribebant ii multo post S. Cunibertum eoque sæculo, quo Colonia dudum Metropolis fuerat. Jam vero quis miretur, eos ætatis suæ nominibus usos, cum superiorum temporum proprietates & usus minus exploratos haberent? Ut erant tempora, majorem accurrationem præstare non poterant scriptores noni sæculi, cum de sexto & septimo loquerentur. Eveniebat iis, quod in pictoribus & sculptoribus nostræ ætatis novum & insolens non est; qui S. Benedicti Signum aut imaginem facturi mitram capiti, pedum manibus aptant; quanquam constat, multis post Benedictum seculis ejusmodi insignia Episcopalia cum Abbatibus communicata fuisse. Quare eorum his in rebus auctoritas eadem est atque pictorum muros Bethulix pulvere nitrato & pyrobolis evertentium,

Alterum Adversarii momentum profligatur

Literæ Zachariæ Papæ ad Bonifacium & hujus ad illum huic quæstioni lucis quamplurimum afferre deberent. Sed nescio quo pacto evenit, ut eas a se laudet Martenus, ego a me. Omnino necesse est, ut nostrum alteruter in errore sit. Erat jam dudum S. Bonifacius Archiepiscopus regionarius atque Archiepiscopi vices in Germania prima & secunda agebat. Cæpit tandem de certa sede cogitare : expetiit certam a Francis : hi Coloniam assignarunt. Ea sive tunc Metropolis esset, sive non esset, Bonifacius perinde ac antea Archiepiscopali potestate gaudebat in eas gentes omnes, in quas illam antea exercebat. Ipse atque Franci hac super re scripserant Zachariæ : respondit Zacharias : *De civitate illa, que nuper Agrippina, nunc vero Colonia, juxta petitionem Francorum per nostra auctoritatis præceptum nomini tuo Metropolim confirmavimus, & tue sanctitati direximus pro futuris temporibus ejusdem Metropolitanæ Ecclesiæ Stabilitatem*. Zacharias concedit, confirmat, quod a Francis expetitur. Quid autem expetitur? ut Colonia Bonifacio esset sedes Metropolitanæ; ut futuris temporibus *stabiliter* Metropolitanæ esset. Ut Archiepiscopalis dignitas, quam illi interebat Bonifacius, sedi huic *stabiliter* adhereret & pro futuris temporibus illi annecteretur. Ita plane Zachariæ verba interpretanda mihi videntur. Nam si ea jam per aliquot sæcula illi affixa erat, non erat cur peteretur, ut futuris temporibus proque Bonifacii successoribus affixa persisteret : non erat, cur Zacharias per Bonifacium sedi Coloniensi dirigeret aut concederet pro futuris temporibus *stabilitatem* Metropolitanæ Ecclesiæ. Non sine causa voci STABILITATEM insisto magnamque in ea vim pono. Recte a me intelligi, ex Bonifaciana ad Stephanum III. infra rescribenda manifestum est. S. Willibrordus, Sergio Papa annuente, sedem Episcopalem in Trajectensi castro sibi constituerat. Eo vivis exempto Hildigerus Coloniensis antistes illam supprimere cogitabat : contra Bonifacius suppressam volebat. Hac de causa Stephano Papæ scribit, *ut sua auctoritate corroboret, ut sedes illa STABILIS permaneat*. Id est, ut dignitas, quam Willibrordus castro Trajectensi intulerat, illi STABILITER, id est, constanter & perpetuo affixa persistat. Ex his cum sese aperiat manifeste *stabilitatis* notio, liqueatque, hanc vocem usurpatam, cum erat statuendum, ut aliquid recens institutum deinceps constanter & perpetuo obtineret, constat sibi quam maxime explicatio mea. Itaque petentibus Bonifacio & Francis Archiepiscopale ornamentum, quod in illo personale solummodo erat, *stabilis* lege sedi Coloniensi affixum est; igitur illo erat antea destituta; igitur, quod

Zacharias Bonifacii nomini primus Coloniæ Metropolim confirmavit.

statueram, a Bonifacio occasio & initium Metropolitanæ dignitatis. Componatur hæc mea explicatio cum iis, quæ Martenus ex Magistro suo rescripsit: non ve-
reor, ne adversus me sententia feratur.

Bonifacio
Mogunti-
am trans-
lato Me-
tropol. dig-
nitas ad
tempus
extingui-
tur.

Bonifacius triennio postquam sedem Coloniensem adiisset, sumpta, ut aliquibus videtur, ex perveris Gevvilonis moribus, occasione, ut mihi videtur, aliis de causis, Moguntiam translatus est, eamque sedem Metropolim sibi & successoribus suis confirmari petiit obtinuitque. Verum hac mutatione facta, quid Metropoli Colonienli factum est? Si ante Bonifacium hac dignitate erat instructa, retinuit eandem, fueruntque proximi Bonifacii hac in sede successores Metropolitanæ, Archiepiscopi. Si autem hi non fuerunt Archiepiscopi, consequitur inde, imo Metropolitanam dignitatem cum Bonifacio Moguntiam traductam; 2do ideo traductam esse, quia primus eam Coloniam advexerat. Igitur Bonifacium excepit Colonia s. Agilolphus, a quo hujus disputationis occasio. Zacharias Papa anno 748. illi ita scribit, ut eum solummodo *Episcopum* vocet & inter alios Episcopos fere postremum collocet. Inde arguitur, non fuisse *Archiepiscopum*. Hildigerus Agilolphus successor a synchronis non vocatur Archiepiscopus. Bonifacius in controversia quæ illi cum eo intercessit & eum *Episcopum* appellat & cum eo haud secus ac cum Episcopo simplici agit. Erit operæ pretium totam Epistolam rescribere; quia ad propositum apprime facit; nemo autem hætenus ea hanc in rem usus est. Ita autem habet ex Serrariana collectione num. XCVII. *Tempore Sergii Apostolica sedis Pontificis venit ad limina Sanctorum Apostolorum Presbyter quidam mira abstinentia & sanctitatis, generis Saxonum, nomine Willibrord & alio nomine Clemens vocatus, quem præfatus Papa Episcopum ordinavit, & ad prædicandam paganam gentem Fresonum transmisit in litoribus oceani Occidui. Qui per L. annos prædicans præfatam gentem Fresonum maxima ex parte convertit ad fidem Christi, fana & delubra destruxit & Ecclesias construxit, & SEDEM EPISCOPALEM ET ECCLESIAM constituens in loco & Castello, quod dicitur TRAJECTUM; & in illa sede & Ecclesia S. Salvatoris quam construxit prædicans usque ad debilem senectutem permansit: & sibi coepiscopum ad ministerium implendum substituit, & finitis longeva vita diebus, in pace migravit ad Dominum. Scilicet VIII. Idus Novembris anno DCCXXXIX. Mabilonio & Pagio demonstrantibus. Pergit Bonifacius; Princeps autem Carolomannus commendavit in sedem illam constituendum & ordinandum Episcopum, quod & feci. Nunc autem COLONIENSIS EPISCOPUS illam sedem præfati Episcopi Clementis, a Sergio Papa ordinati sibi usurpat & ad se pertinere dicit propter fundamenta cujusdam destructa a Paganis Ecclesiola, quam Willibrordus dejectam usque ad solum in Castello Trajecto reperit & eam proprio labore a fundamento construxit, & in honore S. Martini consecravit. Et refert, quia ab antiquo rege Francorum Dagoberto Castellum Trajectum cum destructa Ecclesia ad COLONIENSEM PAROCHIAM donatum in ea conditione fuisset, ut EPISCOPUS COLONIENSIS gentem Fresonum ad fidem Christi converteret, ut eorum prædicator esset, quod & ipse non fecit: non prædicavit, non convertit Frescos ad fidem Christi; sed pagana mansit Gens Fresonum, usque quo venerandus Pontifex Romanae sedis Sergius suprædictum servum Dei Willibrordum Episcopum ad prædicandum suprædictæ Genti transmisit, qui illam Gentem, ut præfatus, ad fidem Christi convertit. Et modo vult COLONIENSIS EPISCOPUS sedem suprædicti Willibrordi prædicatoris sibi contrahere, ut non sit EPISCOPALIS SEDES SUBJECTA ROMANO PONTIFICI prædicans Gentem Fresonum. Cui respondebam, ut credidi, quod majus & potius fieri debeat præceptum Apostolicæ sedis & ordinatio Sergii Papæ & legatio venerandi prædicatoris Willibrordi, ut & fiat SEDES EPISCOPALIS*

LIS SUBJECTA ROMANO PONTIFICI *prædicans Gentem Fresonum, quæ magna pars illorum adhuc pagana est, quam destructa Ecclesiola fundamenta diruta & a paganis conculcata & per negligentiam EPISCOPORUM derelicta. Sed ipse non consentit. Sed modo Paternitatis vestre iudicio intimare dignemini, si hoc iustum sit responsum & vobis placeat, quod illi COLONIENSI EPISCOPO reddidi, vestra auctoritate corroborare, ut præceptum Sergii Papæ & sedes illa stabilis permaneat. Sic enim potestis nos, si vobis placet, adjuvare, si de scrinio Ecclesiæ vestra exemplare jubetis & mihi transmittere, quidquid præfato Episcopo Willibrordo ordinato Sanctus Sergius præciperet & conscriberet, ut ex auctoritate Sanctitatis vestre contradicentes convincere & superare valeam. Si aliter autem iustius Sanctitati vestre videatur, consilium Paternitatis vestre mihi insinuare dignemini, ut sequar.* Hæc scribebat Bonifacius anno DCCLIII. Hildegario Ecclesiam Coloniensem regente. Eius mentionem facit; *Archiepiscopum aut Metropolitam nullibi nuncupat. Prædecessores illius Episcopos etiam simpliciter nominat. Certe si Colonienfis Antistes Metropolita fuisset, fuisset omnino Metropolita Trajectensis Episcopi, est autem luce meridiana clarius, non fuisse. Nam Ecclesiam in Trajectensi castro ædificatam ad Parochiam Coloniensem pertinere contendebat quidem Hildegarius; sed non contendebat, quia Metropolita esset; verum quia ædificata esset super rudibus templi a Dagoberto Rege Francorum pridem Ecclesiæ Colonienfi dati. Deinde Hildegarius sedem Trajectensem supprimi volebat; quod sane illi nunquam venturum fuerat in mentem, si Metropolita fuisset; hoc enim facto sustulisset illud, sine quo Metropolita esse non poterat. Adhæc contendit Bonifacius, Trajectum fuisse sedem Episcopalem Romano Pontifici subjectam atque, ut deinceps esset, laborabat: nihil itaque Colonienfi antistiti illa ætate juris in illam fuisse & esse, volebat. Denique si sedes Episcopalis Trajectensis fuisset Colonienfi sedi tanquam Metropoli subjecta, fuisset id factum temporibus Willibrordi, illius auctore & fundatore. Verum Bonifacio tam est certum, non esse id factum, ut Sergii Papæ ad Willibrordum Epistolas petat, quibus *contradicentes convincere & superare valeat.* Post Hildegarium secuti sunt *Bertholinus, dein Richolphus, in quibus Archiepiscopalis dignitatis, si coævus evolvimus, tantum quantum in Hildegario. Quare cum inde consequens sit, Colonix non fuisse Metropolitam aut Archiepiscopos longo post Bonifacium temporis spatio, inde multo apertius consequitur, neque fuisse ante eum. Si tamen Bonifacius Colonix perstitisset sedemque usque ad obitum tenuisset, non est dubium, quin Stabilitas Metropolitana Ecclesiæ sese in proximis Successoribus manifestasset. Ceterum, quod in Bonifacio cœperat, atque in eo extinctum fuerat, tandem sub Carolo M. excitatum est, atque Colonia in Metropolim erecta cum Saxonix Episcopatus adumbrari & institui cœperunt. Quo facto etiam tot Suffraganeos accipiebat, ut jure Metropolis appellari & fieri posset.**

Ut, translato Moguntiam Bonifacio, demonstrarent aliqui, Coloniam non fuisse Metropolim, Zachariæ Papæ Epistolam producunt, qua *Tungri, Colonia, Wormacia, Spiratia, Trektis, cetera, Metropoli Moguntinæ subjiciuntur. Sed hoc ego argumento uti nolim variis de causis: imo quia ex C. Exposuit. X. de Dilation. item ex C. de Persona Dist. 65 non videtur veteri disciplina Ecclesiasticæ oppositum, aliquot Metropoles eminentiori alicui Metropoli subjectas. quod a Cointio pridem observatum est. 2do. quia posset hujus Epistolæ auctoritas in dubium vocari. Nam in MS. S. Martini Majoris Colonix Civitates Colonia, Tungri & Trektis desiderantur. Deinde, quod Pagius advertit, subscriptio tota quanta est in mendo cubat, aut si recte habet,*

Argumentum, quo idem vulgo probatur, nihil probat.

Falsum est, quod in epistola legitur, Bonifacium, cum ea scriberetur, *elaborasse per annos XXV in predicatione Evangelii*. Tertio Zacharias Bonifacio EPISCOPO *perpetuam in Domino salutem* dicit; cum alibi cum ARCHIEPISCOPO, idque jure merito, nuncupet. Adhuc haud satis intelligo, quid sibi velit Zacharias, cum Bonifacio *enarrare* instituit, *quae ex parte eo narrante perspexerat*. Intelligo multo minus, cur scribat ei: *In Francorum Provincia nostra vice concilium peregristi*. Sciebat enim Zacharias, non unum a Bonifacio, sed plura fuisse celebrata Concilia: quod omittere non debebat, si, quod profiteretur, ejus labores & res bene gestas extollere atque enarrare volebat. Intelligo autem minime, cur sanciat, *ut supradicta Ecclesia Moguntia perpetuis temporibus Bonifacio in Metropolim sit confirmata*, cum in tota epistola Moguntinae Ecclesiae ne verbulo mentio fiat. Sed per Epistolam Bonifacii ad Stephanum Papam, jamjam rescriptam, de corruptione aut falsitate Zacharianarum literarum vix est fas dubitare. Petit in ea Bonifacius rogatque, ne Trajectensis sedes supprimatur, hac causa ad Sergii Papae epistolas Willibrordo scriptas provocans. Verum Sergii literis non erat opus, si genuinae erant Zacharianae. Nam cum per has Trajectum Metropoli Moguntinae subderetur, statuebatur hoc ipso, ne supprimeretur. Zacharianis itaque, praesertim cum recentissimae essent memoriae, usus fuisset adversus Hildegarium Bonifacius, si ei cognitae fuissent. Accedit, quod in laudata epistola scribat Bonifacius, Trajectensem Ecclesiam esse *Romano Pontifici subjectam* atque, uti id deinceps obtineat, Pontificem multis precibus conveniat. quod apertum est argumentum, aut corruptas aut falsas esse literas Zachariae, quibus Trajectum sedi Moguntinae subjicitur. Verum haec Viro Amplissimo atque M. Reverendo, qui brevi hac super re commentaturus est, diligentius expendenda permittimus. Id unum mihi hic propositum fuit, ut intelligeret Martenus, an *S. Agilolfo*, an *S. Cuniberto* Metropolitanam dignitatem tribuerem, & ut perspiceret, me eam utriusque jure meritissimo denegare.

Ecclesia
Malmundariensis
ab Absalone
Abbate reno-
vata.

De *Agilolfi* proximis Successoribus agens observavi *renovata* ab *Absalone* Abbate, qui Ludovici Pii aetate vivebat, *Ecclesiam Malmundariensem per Willibertum Archiepiscopum Coloniensem consecratam fuisse*. quo facto censoriam Adversarii virgulam in me provocavi. Id a Francisco Laurentii acceptum scribit; quod verum est. Ad haec advertit, *Williberti Pontificatum ab Absalonis praefectura* annis plusquam quinquaginta distare. Est quoque istud vero conforme. Quare Franciscum corrigere debuissim, atque pro *Williberto*, qui inadvertenter excidit, *Hildebaldum* reponere. Gratias Adversario habeo, quod errantem monuerit: utque non solum habeam, sed etiam rependam, par pari referam. In Praefatione Collect. Amplif. de *Bertranno* Abbate, qui hoc muneris post annum MV. indeptus est, incognita prolaturus scribit, *sapientissime praefuisse instauratumque ejus maxime opera ab Evergero Coloniensi antistite Monasterium Malmundariense*. Passus est hic Martenus, quod Franciscus meus: anachronismum peccavit. Erat jam aliquot annos extinctus *Evergerus*, cum *Bertrandus* abbatiam regendam accepit. Ad haec restauratum erat Monasterium & Ecclesia consecrata ante *Bertrandi* tempora. Hanc enim *Ravingerus* Abbas per Evergerum consecrari curavit IV. Idus Sept. anni 992. Sed dum istud mihi fumo, ut Adversarium moneam, ejus supercilium non induam, neque verba usurpans dicam: *Vide quantum erras Martene, si hebdomadas pro annis computares, vix quidem intentum obtineres*. Veritas cum propinatur, felle miscenda non est. Addit tertio, verisimile non esse, *Absalonem*, qui *sesqui anno* praefuerit, *intra tam breve temporis spatium amplissimum, quale insigne Mal-*
mun-

Pag. VII.

mundariense Monasterium decebat, templum erexisse. Verum erectum ab eo fuisse amplissimum templum, neque ego neque Franciscus Laurentii diximus; diximus renovatum. Id vero breviori etiam tempore fieri potuit. Absalon obiit anno 817. nam Ando successor ejus hoc eodem anno sexto Idus Julii interfuit conventui Aquisgranensi a Ludovico Pio coacto. Andonem ordine exceperunt Ratholdus, deinde Harindus. Qui successerunt per solidum sæculum, amplum, quo a Marteno discederem, campum aperuerunt.

CAPUT IV.

Abbates geminorum Monasteriorum Beneficiarios a Marteno perperam, a Roderico recte collocatos.

Æculo nono, ut aliis passim Monasteriis, ita Stabulensi & Mundariensi Abbates Beneficarii dati sunt; quorum alii Clerici alii Laici fuerunt. Horum primus, inquit Adversarius, occurrit Luitfridus comes, cujus meminit Albericus ad annum DCCCCXXI his verbis: „Abbas Stabulensis Dominus LEUTHBERTUS Episcopus & Abbas; dein de LUITFRIDUS comes & Abbas locum eundem in manu sua habuit. Observat subinde, peccatum esse ab Alberico in notis chronicis atque, fide diplomatis Arnulfi Imperatoris, Luitfridum cum anno 890. componendum esse. quod recte observatum est. At falsum est, fuisse primum Abbatem sæcularem: falsum est ad eum usque fuisse Abbates regulares. Est istud a me Disceptatione I. pluribus luculente demonstratum ostensumque, Regulares in Harindo, qui anno 841. obiisse legitur, desuisse. Nam post hunc abbatiam in Beneficium accepit Ebbo cathedra Remensi pulsus. Secutus est Ebbo II. nisi forte suspicari licet ex uno eodemque Ebbone duos factos, quod Ebbo Rhemenfis a Lothario abbatia donatus & exutus, videatur subinde a Lotharii fratre in eam restitutus. Post Ebbonem circiter annum 845. Hircarius Episcopus Leodiensis titulo Beneficario eam obtinuit. Tum Adelardus comes; dein Hildeboldus. quorum uterque sæcularis fuit. Argumenta, quæ adhibui nec repeto, nec novis, quod possem, cumulo. Fatetur abunde Adversarius, se ex vero erroris postulatum. Unum excusationi affert: se intra brevem pagellam integram & omnibus numeris absolutam abbatum Stabulensium seriem scribendam non suscepisse. Accipio excusationem: unum hoc reprehendo, quod Luitfridum primum Abatem sæcularem & beneficarium dixerit. Non paucos alios præcessisse, ex Stabulensibus monumentis, & discere poterat, & lectorem veri cupidum docere debebat.

Erat etiam alia causa, quare diligenter attenderem, an Abbates, qui ab anno 841. ad annum 880. præfuerunt, Beneficarii fuerint, necne? scilicet erat mihi investigandum, an is Abbas, qui ab anno 880. ad annum 890. præfuit, Beneficarius an vero Regularis fuerit? Putabam autem id fieri posse, si sciretur cujus categoriæ Decessores & Successores fuissent. Ita enim argumentabar: cum eadem esset Ecclesiæ & Imperii facies anno 880. atque annis quadraginta præcedentibus & totidem sequentibus, inde mihi apertum videbatur, non fuisse ab eo, quod usu receptum esset, recessum; proindeque Abbatem annorum 880. & novem proxime sequentium talem fuisse, quales fuerunt Successores & Prædecessores. Jam vero & hi & illi Beneficarii fuerunt, igitur is, qui Abbas fuit inter annum 880. & 890, fuit quoque Beneficarius. Argumentandi rationem intactam relinquit Adversarius; non negat decessores ejus,

Luitfridus non fuit primus Abbas sæcularis.

Coll. Ampl. Præfat. Pag. iij.

Discept. Cap. V.

Primus Abbas Beneficarius Ebbo.

Luitbertus fuit Abbas Beneficarius

qui anno 880. præfuit, fuisse *Beneficiarios*; de Successoribus, fatetur. Igitur recte ab ejus sententia, nam ad hoc tempus Abbatem *Regularem* collocarat, a Roderico recessum est.

Idem ostenditur ex Caroli Crassi diplom. a Marteno perperam intellecto.

Col. ampl. pag. 31.

Idem ut evincerem, aliud quoque momentum in medium attuli. Caroli Crassi diploma edidit, quo anno 882. *Stabulensi Monasterio donat fiscum Blandoninum*. Imperator in eo decernit & jubet, ut nullus suorum fidelium, QUI SUPRADICTAM ABBATIAM IN BENEFICIUM HABUERIT, vel alia aliqua judicialis potestas prædictos fratres de supradictis rebus inquietare præsumat. Ex his ego arguebam, Monasteria nostra, cum hoc diploma dabatur, illius abbati beneficiario nomine obnoxia fuisse. Regerit Martenus, ea non præsens, sed futurum tempus respicere. --- Non tangi hic Abbatem præsentem, qui fratres non molestabat, sed eos, qui futuris temporibus Abbatiam habituri essent in beneficium, Enimvero quod Imperator decernit, ne quis bona, a se Stabulensibus concessa, evertat aut labefactet, istud omnino futurum respicit; nam leges omnes futurum respiciunt. Adhæc Abbas præsens fratres non molestabat, at molestare poterat; non molestabant futuri commendatarii, at molestare poterant. Quare & eos, qui futuris temporibus abbatiam beneficiario titulo, & cum, qui tunc eodem nomine gerebat, Caroli verba respiciunt. Et ex iis est apertissimum, ita usu receptum fuisse, ut abbatia in beneficium daretur, ut ne Carolo Crasso quidem inciderit, eam unquam ad *Regulares* redituram, alioqui horum perinde ac *Beneficiariorum* mentionem fecisset.

Luithbertus Abbas.

Præf. in Col. ampl.

Verum quis fuit Abbas ille, qui ab anno 880, quo Hildeboldus supremum diem obiit, ad annum 890, quo Luithfridus præfuisse legitur, abbatiam in beneficium tenuit? Hic denuo non convenit inter me & Martenum. Ipse pro uno duos omnino recensuit; ANTONIUM, *Mabilonio ignotum & in vulgatis indicibus desideratum*, atque LEUTHBERTUM. Antonium in seriem abbatum inducendi occasionem arripuit ex Caroli Crassi diplomate jamjam laudato. Legitur enim in eo ANTONIUS *venerabilis Episcopus, per precatum LIUTHBERTI Moguntiacensis sedis Archiepiscopi, deprecatus Celsitudinem imperialem, pro quibusdam fratribus sibi commissis ex Monasterio, quod vocatur Stabulaus*. Mihi non hæc ea visa sunt, ut statuerem ANTONIUM fuisse Abbatem Stabulensem. Nam non nuncupatur Abbas: unum hoc dicitur, *commissos fuisse illi aliquos Monachos ex Monasterio Stabulaus*. Jam vero si *Præpositus* aut Decanus fuit, erat istud ex vero dictum. Ita quoque Catalogographi Stabulenses & Malmundarienses, quibus hoc diploma perspectum fuit, illud acceperunt: nullus ex illis Antonio in Abbatum serie locum dedit. Atqui hac causa sum suspicatus, legendum esse *venerabilis præpositus*, ubi Martenus edidit *Venerabilis Episcopus*. Insolens non est, ut sive Lectores sive Scribæ alterum pro altero scribant aut legant. Est nunc penes me antiquus MS. codex in quo varia anecdotata instrumenta. Uni ex his pag. 110, quod Anno secundus Coloniensis Archiepiscopus Dominicæ incarnationis anno 1074. concessit, subscribunt *Siffridus Epus de Trajecto, Megenardus Epus Padebornensis, HERMANNUS EPUS MAJORIS ECCLESIAE COLONIENSIS, Gerardus Decanus ejusdem Ecclesia*. Hic nemo non videt, Hermannum rescribentis vitio *Episcopum* nuncupari, ubi *præpositus* nuncupandus erat. Sexcenta vidi diplomata partim autographa partim apographa, in quibus Hermannus hic *Præpositus* cum ante tum post hoc tempus appellatur. In archivio Cæsaris Insulæ duo asservantur apographa alicujus diplomatis, dati VI. Id. Junii, anno Incarnationis Dominicæ DCCCLXXXVIII. Ind. III. anno Arnolphi gloriosissimi Regis I. Actum *Franconevert*. In horum Apographorum altero Arnulfus munificus est in *Monasterium*

sterium, quod constructum est in honore S. Petri Principis Apostolorum, necnon & S. Suiberti confessoris Christi, in loco, qui dicitur Werd, una cum VENERABILI PRÆPOSITO ejusdem loci & fratribus ibidem Deo famulantibus & cum cellulis, cetera. In altero apographo pro VENERABILI PRÆPOSITO legitur VENERABILIS EPISCOPUS, quod argumento est, alterum pro altero describentium incuria scriptum fuisse. Idem peccatum est ab eo, qui Caroli Crassi diploma rescripsit; *præpositum* in *Episcopum* convertit. Istud ut magis constaret, catalogos citavi, in quibus Leuthbertus aut Luithbertus ab anno 880. ad an. 889 Abbas fuisse legitur. Itaque anno 882 Antonius non fuit Abbas. Erant tamen illi *commissi aliqui Monachi ex Monasterio quod vocatur Stabulaus*, erant itaque illi tanquam *præposito* aut Decano commissi.

Quare autem per *Luithbertum* aut *Leuthbertum* Moguntiacensem Archiepiscopum Imperatorem convenit *Antonius*? erant alii in vicinia Episcopi, ad quos facilius fuerat aditus. Quare *Luithbertus Antonii* & Monachorum illi commissorum causam agendam suscepit & egit feliciter? An forte Abbatiam Malmundario-Stabulensem beneficii titulo tenuit? Erat certe hoc tempore in ea Abbas *beneficiarius*; erat illi idem atque Moguntiacensi antistiti nomen; obitus ejus in eundem, atque Moguntini Archiepiscopi annum incidit. Ad hæc cum diligentius attenderem, nihil dubitavi, quin idem *Luithbertus* & Moguntiae Archiepiscopus & in nostris Monasteriis Abbas fuerit. Intelligo quidem, me conjecturam proferre, sed eam, quæ prope a certitudine historica absit. Non commisi, ut non monerem, catalogographos, quam multos ejusdem quoque sententiae esse. Nominabo nunc eos, quod in Disceptationibus facere superfedi. *Luithbertum* nostrum itaque fuisse Archiepiscopum scribunt Franciscus Laurentii, Catalogus apud Buccelinum, Historia brevis Abbatum Stabulensium & Dionysius Sammarthanus in Gallia Christiana. Ad hæc quid reponat in Vindiciis Martenus, videndum est.

Luithbertus Abbas & Archiepiscopus Moguntinus.

Luithberti Abbatis Stabulensis *sedem Moguntinam non prætermisisset Albericus* *si nota ei fuisset*. Igitur ei ignota fuit. An id mirum in scriptore, qui quadringentos post *Luithbertum* annos scribebat? An mirum in scriptore his in rebus tam parum accurato, ut ipse Adversarius fateatur, eum *Leuthbertum* ad annum 921. collocasse, cum collocandus fuerit ante annum 890? Multa Alberico, multa Scriptoribus Moguntiacensibus, quorum silentium a se laudat, ignota fuerunt; multa aliis. Adversarius profitetur, se hac causa de Abbatibus Stabulensibus scribere, ut aliqua minus nota aut ignota proferat: an igitur illi soli fas erit ignotis & anecdotis rem publicam literariam beare? Constat itaque sibi quod in Disceptationibus meis contenderam, Imo *Antonium* non fuisse Abbatem Stabulensem. 2do *Luithbertum* Abbatem successisse *Hildebolde* anno 880. 3tio, Fuisse eum Abbatem Beneficiarium & 4to Archiepiscopum Moguntinum. Antequam ad secutos Abbates progrediar amolienda mihi est inhumana religiosi Vindiciis & acerba criminatio.

Hæc sententia Alberici silentium nihil obest.

Scripseram: *accedit novum pondus, quod illustratores Catalogorum duo diplomata laudent, ab hoc Luithberto apud Imperatorem pro Abbatia nostra impetrata, alterum anni 881, alterum anni 882; atque insinuant, manifestum esse Luithbertum Abbatem fuisse Archiepiscopum Moguntinum.* Cum rescripsisset hæc mea & proxime sequentia verba Adversarius pag. 31, moderatione religiosa subdit: *Quo plus progredior, eo magis demiror hominis audaciam. Proferat mihi illustratores illos catalogorum, qui duo laudent diplomata. ----- Unius duntaxat anni 882. meminit Franciscus Laurentii, qui illud imperite tribuit Carolo Calvo. Alterum anni 881. nec ipse, nec quisquam alius laudavit.* Igitur ut meam desinat mirari audaciam vir moderatissimus, quod postulat, profero: *Carolus Crassus Imp. an. Imp. 1.*

salutis 881. contulit curtes duas, in Condon videlicet unam & alteram in Mairla cum ædificiis. En diploma anni 881. Idem Imperator anno sequenti 882. contulit fiscum Blandoinum in pago Levensi cum capella & pertinentiis ejus; mansos videlicet sedidiles 32 & serviles 12. En diploma anni 882. A quo autem hæc scripta putamus? A Francisco Laurentii in *Registro*, in quo Fundatores & Benefactores nostrorum Monasteriorum recenset; ab eo, inquam, scriptore, a quo simile quicquam scriptum esse, confidenter negabat Adversarius. Poteram Francisco Laurentii addere Catalogum a Gabriele Buccelino editum, in quo Catalogographus de Luithberto Archiepiscopo Moguntino & Abbate Stabulensi loquens, *Hic*, inquit, *etiam privilegia Ecclesie nostrae a Carolo Crasso obtinuit*. Privilegia inquit; unde intelligere est, & hunc plura vidisse ab eodem Luitberto impetrata. Itaque possem nunc immoderata & acerba Marteni verba iniquasque criminationes in Martenum retorquere: sed neque Religiosi Vindicis eruditio, neque grande senium, neque vestis professioque religiosa tantum conviciis atque maledictis pretii unquam tribuent, ut illis pugnare sustineam. Præcipitis confidentiæ cum convici; me vero ab audaciæ, cujus temere postulabar, crimine purgavi: plura non est, quod quæram aut expetam. Sed plura Publico & Posteritati debeo: quæ nunc exsolvenda sunt.

Hæc ego cum scriberem, adverti, Franciscum Laurentii, quem bona fide secutus fueram, in diplomate, quod ad annum 881. refert, peccatum Historicum peccasse. Hoc anno Provinciæ ad Rhenum, Mosam & Mosellam positæ necdum parebant Carolo Crasso: nihil itaque ex iis poterat Monasteriis nostris donare. Ad hæc diploma, de quo Franciscus, Caroli simplicis est. Nam hujus diploma reperio, quo eadem Stabulensibus donantur, quæ Franciscus a Carolo Crasso donata esse putabat. Hæc advertere non dedecuisse Martenum. Non habebit tamen in gratia, quod primus adverterim & monuerim candide. Intelliget enim abunde, meam sententiam superioribus argumentis ita confirmatam esse, ut per hunc Francisci errorem infirmari non possit. A Luitberto ad secutos Abbates pergimus.

*Richarius
Abbas a
Marteno
omissus.*

Vind. pag.
32.

Pag. 33.

Excepit eum Luitfridus comes, de quo supra. Huic *Raginarium* suffecit Adversarius, quod ego perperam factum esse contendi: 1mo quia in caralogo MS, quo utebar, & quibusdam aliis (Martenus inepte fingit, me de omnibus id asseruisse) *Richarium* medium inter *Luitfridum* & *Raginarium* inveniebam. 2do, quia Placentinus & Ægidius eum quoque Stabulensem Abbatem dicunt. Respondet, in antiquo aliquo catalogo desiderari, Mabillonio ignotum fuisse; neque a Reginone, neque a Fulcuino Abbatem Stabulensem nuncupari; hæc, inquam, regerit Martenus, qui ceteroquin gloriatur, se Abbates aliquos detexisse his scriptoribus & catalogis ipsis ignotos. Mox subdit: *nullus scriptor Ægidio antiquior eum Abbatis Stabulensis nomine decoravit. Quare fides sit penes auctorem & eum sequutos.* At Ægidius eadem scribebat ætate, qua Albericus, qui illi pro oraculo est. At Ægidius excusserat tabularia Malmundariensia & Stabulensia, quæ Albericus vidit nunquam. Debebat itaque illi Martenus saltem fidei tantum habere, quantum Alberico. Debebat etiam hæc verba Historiæ Stabulensis attendere: *Richarius, secundum gravium quorundam Auctorum doctrinam, sed contra antiquum catalogum, MERITO HUNC ORDINEM OCCUPAT.*

*Everardus
ab eo
perperam
inter Ab-
bates re-
ceptus.*

Abbatem *Richarium* Alberico duce omiserat; mox, eodem præeunte, *Everardum comitem* nostris monasteriis Abbatem præfecit. Perperam item: nam ex monumentis, ab ipsomet Adversario editis, liquet manifesto, *Gislebertum* patri suo *Raginario* in Abbacia nostra successisse. Quod cum Martenus modi-

ca attentione advertere potuerit; cum fateri cogatur, Albericum in Abbatum annis designandis immane quantum peccare; miror merito cur tantum in eo ponat; miror cur ferre non possit, ut Rodericus aliqua Materno ignota proferat, cum ipse laudi sibi ducat, aliqua Mabillonio ignota eruere.

C A P U T V.

De Werenfrido, Ravengero, Bertrando, S. Poppone Abbatibus
& Petro Decano.

Abbatibus Beneficiariis ad Regulares rediens in his cum Marteno primum constituit *Odilonem*. Post hunc *Werenfridum*, deinde *Ravengerum*, cujus obitum ad IV. Id. Nov. anni MVIII. collocavi, quod dum feci a Marteno mihi recedendum fuit. *Werenfridus fuit Abbas unicus.* *Præf. coll. Ampl. n. 23.* *ere*, inquit, post *Werenfridum & Ravengerum Stabulensi & Malmundariensi Monasteriis Abbates duo cognomines, qui in vulgatis desiderantur indicibus, Werenfridus II & Ravengerus II. quorum primum Gregorius Papa V. alterum Sylvester II. sub sua protectione susceperunt singulari diplomate.* Neque nunc sententiam mutat, sed acerbius in me insurgit, qui hoc peccatum peccarim, ut eam in Disceptationibus meis oppugnare non dubitarim. *Quid ad hæc, inquit, Rodericus, qui in suo egregio scriptore Francisco Laurentii unicum Werenfridum unicumque legit Ravengerum. Nefas credidit contra tantum oraculum mutire. Spuriam itaque incunctanter pronunciat Gregorii V. Bullam.* Ad hæc Rodericus reposuit, atque iterato reponit, se non solum in *Francisco Laurentii*, sed etiam, quod ipse fatetur Adversarius, in vulgatis indicibus *unicum Werenfridum unicumque Ravengerum invenisse.* *Nam unicum no- runt cata- logi.* Jam vero contra catalogorum unanimem consensum mutire, nefas non credidit quidem, sed antequam ab iis recederet, arbitratus est, prudentis scriptoris esse, fontem illum examinare, unde novi hi duo Abbates in lucis auras evocantur. Nam catalogorum omnium consensus non modicam suspicionem chartæ alicui adspexit, quæ illis adversatur. Itaque Gregorianam Bullam, novorum horum Præfulum parentem, expendi, iisque stigmatis inustam ostendi, quæ a probo & genuino partu abesse oportet. Ea non esse a Marteno inducta, nunc ostendendum est.

Onditur ab *Invocatione S. & individue Trinitatis*. Ego observavi, *invocationem* summis Pontificibus ignotam fuisse. Martenus opponit ex Mabillonio tres bullas ab *Invocatione* exorsas. Noveramus illas; sed noveramus etiam ab eodem Artis diplomaticæ delineatore quæri, *an forte tribus prædictis adjecta est ab exscriptore* INVOCATIO? Ex qua dubitatione est manifestum, illi perinde ac nobis probabile videri, *Invocationem* nunquam reperiri in bulla aliqua certo genuina & sincera; in bulla neque spuria neque interpolata. Magistri mentem dissimulare non debebat Martenus. *Sed, inquit, plura alia hujusmodi Pontificia diplomata proferre facile possemus.* Omnino possent plura proferri eaque certo spuria aut corrupta. Possent proferri ex Pezio & Hundio Leonum III. & IX. Bullæ: ex cap. VI. Discept. I. Fuldensis Zachariana atque aliunde aliæ innumera. Sed nullum Pontificium diploma protulit aut proferet unquam, ab invocatione exorsum, quod certo genuinum & sincerum sit. Constat itaque sua primæ nostræ observationi firmitas.

Ab exordio bullæ ad subscriptionem transiens, plures in ea falsi notas detexi. Profitetur quidem Adversarius, se illas elevaturum; sed non profitetur optima fide: alias enim præterit, alias intorquet, nullam elevat aut convellit. Ad-

Werenfridus fuit Abbas unicus.

Præf. coll. Ampl. n. 23.

Vind. pag. 33.

Nam unicum no- runt cata- logi.

Et Gregorii V. bulla unde erubatur, est spuria.

De te Dip. l. 1. c. 2. n. 2.

Thef. t. 1. p. iij. pag. 3. Metrop. t. 1.

In exordio & subscriptione aperta suppositionis verte- indicia.

Discept.
pag. 40.

verteram imo Joannem Notarium vocandum fuisse Episcopum, quemadmodum aliis in bullis semper nuncupatur. 2do Cum bulla hæc ab eo scripta dicatur, ponendum fuisse, ex illius ætatis more, a quo data esset. 3tio Deesse Imperatoris aut Papæ Gregorii annos. 4to. Atramentarii nomen officiumque, quod in subscriptione legitur, hætenus bonis omnibus ignotum fuisse. Animadversiones hæc, unam in summam collectæ, magni ponderis sunt. Quis enim credat, tot errores in genuina aliqua bulla cumulari posse? Attamen dissimulavit eas Martenus, quare valent etiamnum & Gregorii V. Bullam, haud paulo quam antea confidentius pergunt falsi postulare. Ceterum respondit ad alia duo argumenta, ad quæ arbitrabatur, faciliorem fore responsionem. Ea si elusisset, parum proficeret, stant enim reliqua inconvulsa. Sed si ne ea quidem elisit, indubitata manet bullæ falsitas.

Vind. pag.
35.

Data dicitur mense Junio die II. id ego dixi, atque nunc iterato dico, esse suspicionis plenissimum, quia Papæ diem mensis designaturi uterentur Nonis, Idibus & Kalendis. Ut argumenti vim eludat, intelligit enim elidi non posse, verba mea in alienum sensum detorquet, ajens: Quod autem addit Rodericus, Nonas, Idus & Calendas in summorum Pontificum Bullis semper adhiberi non omnino constat, cum plures passim occurrant, in quibus solus indicatur mensis, nulla facta iduum, Nonarum & Calendarum mentione. Hic, inquam, verbis meis vim infert. Non dixi Pontifices semper nonas, idus aut cal. in Bullis suis usurpare; sciebam enim quandoque solum mensem indicari die non designato. Id ego dixi, cum designare volunt diem, eos in eo designando nonas, idus aut calendas adhibere. Oppositum exemplis adductis evincere debuerat Adversarius: nec evincit nec evincere potuit: ne tamen non respondisse videretur, verba mea alienum in significatum inflexit. Verum aliud est confutare, aliud inflectere. Illud qui præstat, vincit; qui hoc, is Adversario victoriam parat.

Discept. I.
Cap. 2.

Observaram etiam annos Incarnationis in Bulla Gregoriana adhiberi, tametsi constaret neminem Pontificem ante Leonem nonum hac epocha usum esse. Qua ego in re Mabillonium ducem sequebar. Immo, quod Adversarius dissimulavit, ostenderam dubium esse, an ea usus sit Leo nonus. Negat nunc id constare atque unam omnino Bullam Johannis duodecimi a se laudat, in qua annus Incarnationis legitur. Unam, inquam, egregium in causa desperata præsidium! Attamen non nego, potuisse proferri plures easque certo spurias aut corruptas. Scilicet quia sexcentæ summorum Pontificum genuinæ bullæ ante Leonem nonum superant, in quibus annus Incarnationis non occurrit, inde usus stylusque curiæ innotescit ita, ut falsi aut corruptionis arguantur quæcunque alia facie producuntur. Et vero Mabillonio cum de re Diplomatica scribere instituit, quid propositum fuit? Ut regulas daret, quibus spuria instrumenta a dubiis secernerentur. Ex autem in eo potissimum consistunt, ut veterum instrumentorum stylo, formulis initialibus, notis chronicis, subscriptionibus, caractere, apicibus, ceteris, prout singulis seculis in usu erant, cognitis, quidquid alia facie alioque habitu incedit, aliis ævi esse indubitanter statuatur. Cumulavi quoque Discept. II. nonnulla alia, quibus hujus bullæ suppositionem certius evincerem. Ea cum a Marteno eodem, quo superiora, successu elevata sint, hic repetere non attinet; neque, quod possem, opus est, rem demonstratam pluribus demonstrare.

Bertrandus anno
1008. fit
Abbas non
autem anno
1005.

Ravengerum, quem jam unicum fuisse videmus, quia Gregoriana Bulla, unde secundus petebatur, supposititia est, excepit Bertrandus, de cujus initio nova exorta est controversia. Martenus cum anno 1005. composuit; ego ad annum 1008. post quartum Idus Oct. retuli referoque; qua die Ravengerum fatis

fatis functum statui. Ita legi in catalogis & indicibus vulgaris, quos sequitur Mabillonius. Contra Martenus ne unum quidem scriptorem novit, quo ostendat, Bertrandum circiter annum 1005. aut etiam anno 1006. Abbatem factum. Prudenter itaque ego, quippe qui auctores meae sententiae habeam; ille temere, qui suae habeat nullum. At, inquit, *si opponere audeam diploma Heriberti Colonienfis Archiepiscopi anno MVII. Bertrando Abbati concessum.* Si opponit, reponam ex eo, quod mense Novemb. anni 1007. Abbas fuerit, nequam sequi, quod jam fuerit anno 1005: frustra igitur pro sua illud opponet sententia: frustra etiam opponet adversus meam: nam cum datum dicatur ab Heriberto *apud Malmundarium IV. nonas Nov. anni MVII*, ego vero ostendem, Heribertum Francofurtensium synodo hoc tempore interfuisse, inde consequitur notas diplomatis chronicas corruptas esse, proindeque non posse illud adversus me adhiberi.

Fuisse autem S. Heribertum ineunte mense Novembri anni 1007. Francofurti, demonstrabam ex Synodo Francofurtensi hoc tempore celebrata, cui interfuit & subscripsit. Martenus, hac mea observatione monitus, fatetur, *difficultatem non esse levem*, esseque omnino mendum in notis chronicis Synodi Francofurtensis aut Heribertini diplomatis; *non in anno sed in mense; in Francofurtensi longe probabilius quam in Heribertino.* Et infra: *pro calendis Novembris*, inquit, in Actis Synodi *videtur legendum calendis Septembris.* Eruditorum hac super re ut sit iudicium rationes utrimque proponamus: Martenianas primo loco.

Cum de erigendo Bambergae Episcopatu deliberasset S. Henricus, Germania Episcopos apud Francofurtum convocavit anno MVII. mense Junio, ibique re in Concilio agitata atque explorata cujusque Episcopi sententia, ubi certior factus est de omnium consensu, tum voti sui compos, duos e suis capellanis Romam cum Episcopo Wirceburgensi direxit, qui eodem mense impetratas a summo Pontifice Joanne literas retulerunt, quas eodem in concilio pius Imperator confirmari curavit calendis Novembris. Hoc fundamento posito pergit Martenus: *Unum praesertim his in actis mihi videtur non coherere. Qua nimirum ratione, qui novi episcopatus desiderio totus ardens, aliud nihil tum agitare videbatur, adeo ut impetrato Episcoporum consensu, Roman continuo nulla interposita mora miserit, ac literas de erectione Episcopatus Babebergensis eodem statim mense impetraverit a summo Pontifice, qua, inquam, ratione totos quatuor menses ante elabi permiserit, quam accederet Episcoporum auctoritas & confirmatio, ipsis interim otio torpentibus & agregibus suis absentibus. Nec enim a congregata mense Junio Synodo dimissi fuerant, ut constat ex his concilii verbis: „ Quod videlicet privilegium, Johannis scilicet Papae, venerabiles fratres in „supradicto Franchefurt habito generali Concilio consistentes, summa veneratione legendo suscipientes & Apostolicae auctoritati obedientes devotis „mentibus subscribendo unanimiter laudaverunt communiterque corroboraverunt „ Nescit tarda molimina Spiritus sancti gratia, ut ait S. Ambrosius, nec facile tam ardens atque omnis morae impatiens regis desiderium cum quatuor mensium cunctatione potest conciliari. Itaque pro Calendis Novembris videtur legendum Calendis Septembris, qua facta emendatione manet integrum & illibatum S. Heriberti diploma pro Stabulensi monasterio.* Haecenus eruditus Vindex. Cujus si rationes solidae sunt, omnino pro *calendis Novembris*, reponendum est *Calendis Julii*. Cum enim nesciat tarda molimina Spiritus S. gratia, non facile tam ardens omnique morae impatiens Regis desiderium cum duorum mensium cunctatione potest conciliari. Sed non sunt solidae Marteni rationes, falsis enim innituntur fundamentis

I. Episcopus Wirceburgensis non est Romam missus, sed, ut Vita Henrici

H

atque

Præf. coll. ampl. n. 24. Ducept. pag. 41. Annal. ad an. 980. n. 107. Vind. pag. 35. Ex Heriberti diplomate Bertrando concessum non probatur fuisse eum an 1007. Abbatem

Nā notas ejus chronicas corruptas esse acta Synodi Francofurtensis docent. Hac Martenus erroris postulat perperam.

atque Concilii Acta disertis verbis asserunt, Henricus Rex *duos ex suis capellanis, Albericum & Ludovicum, adjunctis Wirceburgensis Episcopi literis, Romam usque direxit.*

II. Synodus illa Francofurtensis mense Junio anni 1007, secundum Martenum, celebrata, chimerica est atque ab eo, quod pace Viri religiosi dixerim, parum candide conficta. De ea enim neque in Actis concilii neque in Vita Henrici verbum. Unum hoc ex iis discimus, Henricum regni sui anno sexto Pentecosten, quæ in 7. Junii incidebat, Moguntia celebrasse atque inita ibidem cum Episcopo Wirceburgensi conventionem legatos supra laudatos Romam misisse. Cum itaque non fuerit congregata Francofurti Synodus mense Junio, non est, quod Martenus miretur, continuatam fuisse ad Cal. Novembris. Quod initio caret, caret idem continuatione.

III. Non magis ex vero scribitur, summi Pontificis literas mense Junio Imperatori redditas. Datas esse hoc mense, ex subscriptione scimus; quando autem relata fuerint, nemo scribit. Est tamen istud certum, non potuisse eodem mense referri, nisi fingimus, Henrici Capellanos Bellerophontis equo vectos aut Mercurii alis instructos fuisse.

IV. Si daremus fuisse Francofurti mense Junio coactam Synodum, continuatam esse ad Calendas Novembris, ex verbis Synodi Martenus non efficiet. Vox enim *consistere*, in qua vim ponere videtur, classica est in materie conciliorum idemque significat ac *congregatos esse*. Ceterum quæ Martenus ex veteribus editionibus adduxit, longe emendatius apud Harduinum rescripta sunt: *Quod videlicet privilegium venerabiles patres in suprascripta Synodo, Francofurti habita, generali concilio consistentes, cetera.* Itaque cum ea quibus notæ Synodichronicæ impugnabantur falsa & nulla sint, stant illæ hæcenus firmo talo inconvulsæ. Eas nunc ab auctoris oscitantia impugnare conatur Adversarius, ratus si eum alicubi erroris convicerit, de ejus accuratatione aliis in rebus subdubitari posse. quæ disputandi ratio eruditum parum probabitur. Sed tamen ostendendum, auctorem rectissime scripsisse, ubi oscitantia postulatur.

Actorum etiam auctorem oscitantem postulat.

Leviior, inquit, fortasse videbitur ejusdem auctoris oscitantia, dum ait Henricum festum Pentecostes Moguntia celebrasse eodem anno, Regni vero sui VI. necdum enim hac die elapsus creditur promotionis ejus annus quintus. Quippe sacra unctio a Willigiso Archiepiscopo Moguntino tertio idus Junii, hoc est die undecima delibutus erat, ut scribit Baronius, electus vero in Regem die 7. teste Ditmaro Merseburgensi Episcopo. Anno vero MVII. festum Pentecostes in diem Junii VII. incidebat necdum incæpto regni ejus anno VI. Hæc ego, quod mihi nonnunquam modeste insurrat, si ab Adversario dicam eruditionis ostentandæ gratia scripta esse, injuriam Viro religioso faciam; nihil enim eruditum minus; nihil magis vero oppositum. Dithmarus non scribit, Henricum electum esse die septima Junii, sed VIII. idus, id est die sexta hujus mensis. Idem scribit Aldeboldus Episcopus Trajectensis, scriptor coævus, in Vita Henrici his verbis: VIII. idus Junii in Regem Moguntia eligitur, acclamatur, benedicatur & coronatur. Quando itaque festum Pentecostes anno MVII. in diem Junii septimam incidebat, non oscitanter, sed accuratissime ab auctore Actorum scriptum est, eum sexto regni sui anno hoc festum Moguntia celebrasse. Annus enim regni sextus, jam pridie ipsius festi initium sumpserat.

Actorum nota chronica prougnantur

Ex auctoris oscitantia notas chronicas Concilii in dubium vocare voluerat Adversarius: jam vero cum non oscitantem, sed accuratissimum fuisse pateat, merito ex ejus accuratatione nihil erroris iis subesse arguimus. Neque ad Actorum apographa facilis fuit errori aditus, fuerunt enim plurima.

Ad hæc Vita Hen-

Henrici Imperatoris etiam perinde ac Acta menslem Novembrem concilio Francofurtensi, cui Henricus ipse interfuit, assignant. Denique fidem eis ac pondus addit Henrici diploma, quod Ludevigius Script. Bamberg. tom. 1. pag. 1112. repræsentat. *Datum est Calend. Novembr. ind. V. anno vero Domini Henrici II. Regis VI. actum Franckenfurth feliciter. amen.* Ex hac enim charta liquet, Henricum eo ipso die Francofurti fuisse, quem Acta Synodi signant. Quare cum hinc, cum ex superioribus, tum ex vanitate & ineptia rationum ab Adversario oppositarum, certum est, notas Synodi chronicas recte habere & Heribertum Archiepiscopum Calendis Novembris anni MVII. Francofurti fuisse, & quod inde consequens est, errorem esse in subscriptione Heribertini diplomatis, reponendumque esse pro anno MVII, quem in Marteniana editione legimus, annum MXII. aut similem; certe annum aliquem millesimo octavo posteriorem; hoc enim mortuum legimus, *Ravengerum*, quem *Bertrandus*, cui Heriberti diploma inscriptum est, excepit.

unde liquet notas chronicas Chartæ Heriberti. cubare in mendo.

Egregium hic dedi exemplum accurationis Martenianæ: Martenianæ bonæ fidei egregium item exemplum hæc eadem materies sufficit. Postquam superiora de Synodo Francofurtensi disputasset, profequitur: *Sed hæc tanti non sunt, quam ut iis diutius immoremur. Unum duntaxat observabo, malam scilicet Roderici fidem, qui, ut aliquid carpendum habeat, hoc idem diploma falsi insimulat, quo superius tanquam sincero & genuino usus est, ad probandam S. Heriberti Coloniensis Archiepiscopi jurisdictionem in Malmundarienses.* Malam Roderici fidem observat Vir candidissimus! *Malam meam fidem! hæcne scribi a Presbytero & Monacho Benedictino e congregatione S. Mauri!* Quid enim? Ego Heriberti diploma nec falsi insimulo nec falsi insimulavi. quod ex tota hac disputatione liquet. Unum hoc contendi atque evici, subesse in notis illius chronicis errorem. An vero id est diploma falsi insimulare? Hoc qui dicit & lectori persuadere conatur, nã ille, non mala, est istud leve nimis, sed pessima fide scribit. Invito mihi extorquet Martenus, quæ cum ejus canos, vigiliæ, vestemque religiosam confidero, in eum jaci non deberent. Sed inculcata tutela a jure naturæ est.

Marteni bona fides.

Vind. p.

37.

Bertrandus Abbas obiit anno 1020. successit S. Poppo, de cujus emortuali die *Rodericus*, Marteni judicio, *plura subjunxit, non tam ad eum reprehendendum, quam ad eruditionem ostentandam.* Ita nunquam istud mihi fortuna dabit, ut scribam, aliqua, quæ Marteno probentur. Cum eum non reprehendo, ostentationis causa scribo: quidquid egero, scripsero, habebit semper, quod in me reprehendat. Sed qui veritatis studio agitur, his latratibus ab ea inquirenda nunquam avocabitur. Quare quid ego de Popponem scripserim, quid ille videndum. Scripsit aliquot antiquorum fide anno 1048. mortuum; ego contra antiqua monumenta aliqua protuli, quæ mortem ejus ad annum 1049. revocant. Advertit nunc, *posse hæc nullo negotio conciliari, cum una sit utrorumque sententia.* Nam, inquit, *qui annum a Paschate incipiunt, hi Popponem anno 1048. mortuum adstruunt, qui vero a Calendis Januarii, anno 1049.* Ita est, iis temporibus, his in oris alii a *Vigilia Paschatis cereo conservato*, ut antiquus MS codex, qui penes me est, loquitur, annum ordiebantur; alii a Calendis Januarii. Hagiographus S. Annonis scribit, Herimannum Archiepiscopum Coloniensem anno 1055. obiisse; Scriptor de gestis Ezzonis & Methildis, eundem anno 1056. obiisse scribit. Ille a Vigilia Paschatis, hic a Calendis Januarii annum orditur. Titulus sub capite S. Heriberti, ejus in sepulchro inventus laminæq; plumbeæ incisus, anno 1021. 17. Kal. Aprilis obiisse testatur. Alii antiqui anno 1022. Recte utrimque cum temporum rationes a diversis cardinibus ducant. Attamen hæc ætate, qua ubique, Datariam Romanam excipio,

S. Poppo quo sit mortuus anno inquiritur

Vind.

pag. 37.

annus initium sumit a Cal. Januarii, non est committendum, ut a Paschatis vigilia ordiamur. Quare Martenus cum scribit, me eum hoc loco reprehendere noluisse, ita scribit, ne videatur reprehensione dignus fuisse: nam fuit quam maxime. Si enim, quod nunc fatetur, ii, qui annum a Calendis Januarii ducunt, Popponis mortem recte ad annum 1049. revocant, *reprehendus* ipse fuit, qui ad annum 1048. revocarit; nam annum a Cal. Januarii orditur. Ceterum peccat nunc aliud peccatum, cum ait, auctores, super emortuali S. Popponis anno dissentientes, ea, quam suggestit, arte conciliari posse. Nam in pluribus, quam in computandi ratione inter se dissentiunt. Everhelmus, qui aderat, scribit Wazonem Leodiensem Episcopum S. Popponis exequiis interfuisse. Scribit autem præter alios Hermannus Contractus Wazonem anno 1048. diem obiisse. Obbertus Abbas S. Jacobi Sacramentum Extremæ Unionis Wazoni præbuit atque septimo ab hujus obitu die mortuus est. Esse autem mortuum anno 1048. ex Sigiberto, Lamberto Parvo & Scriptoribus Leodiensibus constat. Ne huic difficultati quicquam desit, istud diligenter advertendum, obiisse Wazonem idibus Julii secundum Anselmum, Ægidium & Necrologium Leodiense. Quare omnino certum est, ejus mortem ad annum 1048. referendam esse, sive annum a Paschate ordiamur sive a Calendis Januarii. Ex his autem consequitur, esse erroris plenissimam Marteni sententiam, qui arbitretur diversas super emortuali die S. Popponis sententias conciliari posse. Neque enim ullo modo possunt: alterutra omnino falsa est. Quæ autem? Lamina plumbea sub capite S. Popponis, cum elevaretur, inventa mortuum testatur anno 1049. Hac causâ in hunc annum olim propendebam. Subinde plumbeum discum sub S. Richezæ capite in Ecclesia B. M. ad gradus Coloniae positum inspexi, in quo optima Regina mortua legitur anno Dominicæ incarnationis TLVII. Jam vero cum constet mihi cum ex Scriptore de Fundatoribus Brunvillerensibus, tum ex monumentis antiquis ejusdem Collegiæ, eam mortuam esse anno 1063. a Calendis Januarii incepto, inde didici, laminis & discis plumbeis hujus generis non esse semper fidendum. Tituli hujusmodi aliquando multo post eorum de quibus agunt mortem, ab hominibus historiæ ignaris, ex Sancti elevatione aut translatione nacta occasione conficiuntur. Quod item S. Popponi evenire potuit, etsi eum ante annum 1626 elevatum fuisse nullo auctore docere possum. Quare eam nunc ego, quam Martenus, meis rationibus victus, abjecit sententiam, omnino amplector statuoque, Popponem mortuum anno 1047. si a vigilia Paschatis inchoetur, si a Cal. Jan. anno 1048. His lectis quid statuturus sit non admodum laboro: mallet ego scire, de Popponis successore quid nunc sentiat. Olim *Petrum* illi sufficiebat, qui tamen in vulgatis indicibus desideratur. Gesta etiam Abbatum Stabulensium apud Chapeavillum tom. II. *Petrum* ignorant, ita enim scribunt: *THEODERICUS ad preces Popponis Abbatis Imperatori directas, Poppone eodem tunc temporis lecto decumbente, constituitur a præfato Imperatore in Abbatem Stabulensem.* Disceptatione prima alia quam plura cumulavi, ut ostenderem, *Petrum* hunc, quem Martenus Abbatem facit, fuisse solummodo Decanum, Popponi autem successisse *Theodericum*. Super his altum silet? neque vero aliud postulabo assensus indicium. Quod si ubique siluisset, ubi silentium veritas imperabat, nunquam prodissent virulentæ illæ Vindiciæ, quibus dum me in invidiam trahere conatus est, se posterus explodendum & contemnendum dedit.

Popponis
Successor
Theodericus.

Præf. col.
ampl:
num. 32.

pag. 44.

P A R S II.

De Stabulensis & Malmundariensis Monasteriorum Abbatibus-Episcopis, Immunitate, dignitate Principali, & Abbatum Benedictione.

Indiciarum suarum Partem primam Adversarius inscribit *Refutationem primæ Disceptationis Roderici, qua negat, primos Abbates fuisse Episcopos.* Ita est, hoc ego negavi Disceptatione prima: sed negavi affirmavique ibidem alia quam plurima, quæ a me recte negata aut affirmata esse, est nunc ostensum. Quare non est satis fidelis Martenianus titulus. Quod eadem pagina sequitur, est multo minus. Ut ostenderem, primos Abbates non fuisse Marteniano significatu Episcopos, contenderam, *non fuisse eam Monasteriorum Stabulensis & Malmundariensis immunitatem, per quam possent peculiarem Diocesim constituere, aut ut alibi scribebam, peculiarem Episcopum ferre.* Hæc verba mea rescribens Martenus addit, *me inane hoc, simulacrum totis quadraginta & sex paginis impugnare.* Paginarum quibus Disceptatio prima constat, numerum inivi: sunt cum Procerio solummodo quadraginta quatuor: harum cum plusquam dimidia pars aliis rebus tribuatur, mirari subit, quare Martenus tantopere labore, ut lectoribus fucum faciat. Non ego is sum, qui Viri religiosi mentem scrutari velim; istud tamen videor mihi affirmare posse, esse adeo veri tenacem, ut me conatusque meos facilius in invidiam contemptumque trahat. Eo etiam collimat, quod pagina sequenti legitur, nam hujusmodi floribus singulas exornat. Abbates-Episcopos Stabulenses, cum iis, qui vulgo feruntur, *Abbatibus-Episcopis S. Dionysii* aliquando composueram; miratur nunc, hos a me Episcopos appellatos, idque esse *falsissimum* pronunciat. *Nam non ipsi Abbates, sed electi ab eis & a reliquis fratribus Monachi caractere Episcopali erant illustrati. Sed adeo excæcavit eum carpenti libido, ut nequidem adverteret, quid dicebat.* *Stephani III. privilegium confirmavit Adrianus Papa I. cujus Diploma edidit Jacobus Sirmondus in Conciliorum Gallie Tomo II. Observatque Mabillonius etiam ante obtentum a Stephano privilegium fuisse in Ecclesia Dionysiana Episcopum proprium, quo in numero, inquit, censendus videtur TURNOALDUS EPISCOPUS ET CUSTOS BASILICÆ S. DIONYSII, in Chilperici Regis Diplomate memoratus.* Alibi cum Abbates S. Dionysii *Abbatibus-Episcopos* nuncupassem, fidenter pronunciat: *Tuam hic, Roderice, prodis inscitiam. Nam Abbates S. Dionysii non fuere Abbates-Episcopi, ut nugaris, sed unum ex suis sub se Episcopum habebant, qui munia Episcopalia ad eorum nutum obibat.* Hujusmodi fuere TURNOALDUS EPISCOPUS ET CUSTOS BASILICÆ S. DIONYSII *memoratus in Diplomate Chilperici Regis, cætera.* Hæc qui a Presbytero, a Monacho Benedictino, a Benedictino e Congregatione S. Mauri, a Viro inter libros senescente scripta esse recogitat, an is sibi imperare potest, quominus Roderici inscitiam demiretur, quo minus illi irascatur, quod cum tanta sit inscitia, atamen cum Marteno congregari non dubitarit. Scio esse aliquos, quos Marteniani nominis fama splendorque ita de me sentire compellit: neque ego iis irascor: unum hoc peto, uti liceat iis identidem inclamare, dolia vacua maximum sonum edere.

Vind. pag. 21.

Illud imprimis singulare ac notatu dignissimum occurrit, primos illos Abbates (Stabuleto-Malmundarios) fuisse simul & Episcopos, id quod olim in insignioribus Ordinis nostri Monasteriis usitatum fuisse, alias observavimus, ut in Turonensi S. Martini, IN PARISENSI S. DIONYSII. Quæ hic rescribo, mea non sunt; igitur neque primus, neque solus dixi, in Parisiensi S. Dionysii Monasterio Abbates fuisse simul & Episcopos. Id ibidem olim usitatum fuisse ab alio atque ante me observatum. Sed tamen a quo? cujus sunt ea, quæ rescripti, verba? Marteni sunt; sunt ipsissimi Marteni; sunt ejus, qui meam inscitiam miratur, quod *nugatus fuerim in Parisiensi S. Dionysii Monasterio Abbates fuisse simul & Episcopos.* sunt ejus, qui id a me scriptum dixit, quia *carpendi libidine excoectatus fuerim.* Ita enim sentiebat Martenus, anno 1724. in Præfatione ad Tomum II. Coll. Ampl. num. 6, ita ante fenserat in Præfatione tom. I. Anecd. idem ille, qui me *inscitie* postulat, quod scripserim, quod ipse scripserat & fenserat. At nunc forte sententiam mutavit agnoscitque, se olim ex *inscitia* ita sensitisse. Si sententiam suam mutavit, *inscitia* supinæque ignorantia arguendus est, qui eam mutavit. Si non mutavit, *carpendi libidine excoectatus* in me, qui idem atque ipse scripserim, invehitur. Est hoc planum & apertum; ad illud quod attinet, omnino *inscitia* postulandus est, si Abbates in S. Dionysii Monasterio statuit, non fuisse *simul & Episcopos.* Ut quod fidenter assero, pateat idem verum esse, periculum in *Turnoaldo* faciamus: hunc recusare non potest; quia primo loco collocavit inter eos, qui *Episcopi* ad S. Dionysium fuerint, non autem Abbates. Ut autem sciamus, quid hominis fuerit *Turnoaldus*, unus nobis consulendus est Marteni Magister, Magnus Mabilionius: ita scribit Sexto de Re Dipl. pag. 628. edit. sec. *TURNOALDUS ex Episcopo Parisiensi Monachus, DEINDE ABBAS FUIT DIONYSIANUS. Episcopus laudatur sub Chlodoveo III, in charta XIX. & sub Childeberto itidem tertio in chartis XXIII. & XXIV. ABBAS vero in diplomate Chilperici apud Dubletum pag. 689. dato prid. Kal. Martias Compendio, anno secundo regni ejus. Chilpericus enim agens de S. Dionysii cænobio ubi, ait, DOMNUS TURNOALDUS EPISCOPUS CUSTOS PRÆESSE VIDETUR.* Itaque Adversarius sese *inscitia* reum fecit, qui ignoravit, quid Magister Mabilionius de *Turnoaldo* scripserit. Neque a *carpendi libidine* absolvi potest; nisi enim ab ea *excoectatus* ferebatur; qui fieri poterat, ut ignoraret vocem hanc *custos*, quam ipse bis rescripsit, antiquis idem sonare ac *ABBAS*? Ex pluribus unum exemplum rescribo, unde id doceatur. In Remensi S. Remigii Monasterio superat antiquum Pontificale, in quo inter alia in Abbatis consecratione sequentia leguntur: *Tunc imponat ei manum dicens: respice quasumus super hunc famulum tuum, quem in tui nominis vice CUSTODEM MONACHORUM ordinamus.* Et postea: *Omnipotens & piissime ac misericordissime Domine Deus, Deus noster, Majestatem tuam suppliciter exoramus & petimus, super hunc famulum tuum N. qui ex providentia dispositionis tuae ad regimen animarum hodie RECTOR & PASTOR assumitur & eligitur &c.* Sequenti oratione ad GUBERNACULUM ovium tuarum statuitur. Et in traditione regulæ: *Accipe regulam a S. Patribus nobis traditam ad regendum & CUSTODIENDUM gregem tibi a Deo creditum.* Eadem verba leguntur in Pontificali Ecclesiæ Appamienfis in Syria. Unde nulla omnino potest ratione excusari Martenus, qui ignoravit, vocem *CUSTOS*, idem significare ac *ABBAS*, *RECTOR*, *PASTOR*: idem esse *CUSTODIRE* ac *REGERE*, *GUBERNARE*, *ABBATEM ESSE*. Quanquam suspicetur forte quis, eum hæc scivisse & prævidisse, ne tamen anfa decesset mihi repugnandi, de industria cum veritate & secum pugnare voluisse.

Ceterum mirari subit, quare laborarit, quo titulo *Episcopi San-Dionysiani* a

me insigniti fuerint. Ignorare enim non debebat, me cum *Benedictinus* non sim in his Episcopis nihil ponere, bullasque Stephani III. & Adriani Papæ I. mihi quam maxime spurias esse; quod pluribus capite secundo demonstrabitur. Quia enim Episcopos - Abbates *Stabulenses*; cum Episcopis S. Dionysii, S. Martini Turonensis, S. Michaelis ad Mosam aliisque componit, erit mihi istud agendum, ut & hos cognitos perspectosque habeamus. Si enim ostensum fuerit, Episcopos non fuisse Marteniano significatu, eo facilius hæc dignitas detrahetur *Stabulensibus*. Neque enim est verisimile illis concessum fuisse, quod nemini Abbati unquam concessum fuerit. Hoc ego argumento antea usus non eram: adhibebo hunc, quia causæ huic multum lucis adfert. Ea vero argumenta quibus usus sum, quantum opus erit repræsentabo, confirmaboque.

C A P U T I.

Abbates primi Stabulenses non fuerunt Abbates-Episcopi.

Uerunt inter primos Abbates *Stabuleto-Malmundarienses* aliqui Episcopali insignes caractere. *Remachus, Papolenus, Rabangarius, Luitbertus*, quod supra videbamus, Episcopi erant. His addiderat Martenus *Theodardum, Goduinum & Antonium*. sed ibidem vidimus quoque, *Theodardum* fuisse quidem Episcopum, non item

Stabulenses aliquos Abbates fuerunt Episcopi

Abbatem: *Goduinum* fuisse Abbatem, non autem Episcopum: *Antonium* vero nec Abbatem nec Episcopum fuisse. Netamen *Septenarius*, qui haud dubie mysterii plenus est, deficeret numerus, suggesti Marteno *Agilolfum, Ebbonem & Richarium*, qui abbatialem dignitatem episcopali conjunxerunt. Quare si primorum Abbatum nomine ii venire debent, qui ab anno 650 ad annum 890 Monasteriis nostris præfuere, verum est, fuisse in eo numero aliquos Episcopos. At, quod Martenus asserit, *primos Abbates fuisse simul & Episcopos*, istud vero falsissimum est. Nam qui *primos* dicit, dicit is secundum, tertium & quartum: horum autem nullus Episcopus fuit. Ex iis porro, qui sextum secuti sunt, nemo fere Episcopus fuit. Itaque quod primum a Marteno assertum fuerat, sponte sua protritum concidit. Quod secundo loco asseruerat, multo majori ruina concidit: id, quia in eo controversiæ cardo omnis vertitur, quale fuerit diligenter expendendum est.

Cum observabat, Abbates primos *Stabuleto Malmundarios fuisse simul & Episcopos*, observare volebat, SINGULARE QUID ET NOTATU DIGNISSIMUM. Quod Abbas quis suo Monasterio extractus in episcopalem cathedram euectus sit, non est istud singulare. Eorum, quibus hoc contigit, sunt in fastis *Benedictinis* aliquot millia. Neque est admodum singulare, quod quis Episcopus abdicato munere, in Monasterium se absconderit. Ex antiquis cœnobiis vix est ullum, in quo non reperias Episcopos laborum & tumultus pertæsos orationi & meditationi intentos. Ex uno S. Martini in Insula Colonia, quia anecdota, exempla præbeo, a peretusto *Necrologio* indicata. *Nonis Maii DONATUS Episcopus noster conversus. XVI. Kal. Sept. WITAKERUS Ep. noster conversus. V. Idus Novembr. MAGNOALDUS & JOHANNES Ep. & Monachi. XVIII. Kal. Jan. KYNAIDUS Ep. & Monachus noster conversus.* Et hos Episcopos in Monasteria quietis ergo confugientes subinde videas Abbatis nomine & potestate iis præfici. Alios omitto: evenisse id *Turnoaldo Parisiensi* jam jam videbamus. Est multo minus notatu dignum, aliquos certæ sedis Episcopos suis in ædibus Monasteria habuisse, quibus abbatiali munere & nomine præerant. *Basilios, Augustinos, Chry-*

Abbates Episcopi quid ?

coll. Ampl. Præf.

softomos, Theodoretos, Ambrosios, Cæsarios, Hilarios, Martinos prætere-
 reo, a quibus hujus rei ad posteros exempla propagata. Ratisbonense Monas-
 terium usque ad Ottonis secundi tempora abbatiali auctoritate regebant Episco-
 pi Ratisbonenses. Testes sunt chartæ a P. Bern. Pezio tom. I. Thef. novif. Part.
 III. editæ. Idem obtinuit Frisingæ in Monasterio a S. Corbiniano
 in Frisingensi arce condito, quod innumeræ apud Meichelbeckium chartæ ve-
 terum traditionum docent. Ita quoque Eichstadii initio obtinebat aliisque in
 locis. Scilicet Episcopi Episcopalem sedem in Canonicorum aut Monacho-
 rum monasteriis crexerant, ita ut qui Episcopali potestate gregi universo præ-
 ficeretur, isdem abbatiali quoque præficeretur Canonicis aut Monachis. Ne-
 que etiam notatu dignum est, Episcopos regionarios aliquos sibi Monasteria
 exstruxisse, quo se quietis ergo reciperent, cum luberet, quibusque præf-
 sent ipsi: Ita sibi Elnonense condidit S. Amandus, Epternacense S. Willibror-
 dus, Hersfeldense primo, mox Fuldense S. Bonifacius, Murbacense S. Pirmi-
 nius, Frisingense Corbinianus, Honaugienfe Benedictus, Turonense Mar-
 tinus, Est autem omnium minime notatu dignum, Episcopos sæculo IX reperiri,
 qui insignes abbatias beneficiario jure tenuerint: ipsis comitibus & Ducibus
 hoc titulo passim concedebantur.

*Abbatum
 Episcopo-
 rum notio.*

Istud igitur quid est, quod in Abbatibus Episcopis Stabulensibus
 tantopere miratur suspicit & suspici vult Martenus? scilicet, Episcopos fuisse
 ex *Privilegio*, Episcopalem eorum dignitatem Abbatiali, ut loquuntur,
 mytræ pedoque annexam fuisse; fuisse nostrorum Monasteriorum Episcopos
 proprios & peculiare. Hoc enim ibi sine constitutos, *annuente vel Diocesano
 vel Romano antistite, ut auferretur Monachis, præsertim junioribus omnis occasio
 discurrendi ad suscipiendos sacros ordines, ad requirendum chrisma, neve adventu
 Episcoporum in Monasteria ad sacras ordinationes, ad Altarium & Ecclesiarum conse-
 crationes explendas Monachorum quies inturbaretur.* Magnum Hercle! Mo-
 nasteriis nostris ornamentum Martenus hic confert, taleque tantumque tam-
 que paradoxum, ut dubiis fundamentis inædificari non debeat. Quid enim?
 quibus Ecclesiæ Canonibus aut regulis, qua consuetudine recipitur Episcopus,
 cujus potestas & jurisdictio sit non in Ecclesiam Dei, aut portionem aliquam,
 in civitatem nempe aliquam, cui jus habendi Episcopos Concilia fecerint, sed
 in Monasterium, in collegium triginta aut quadraginta cœnobarum? Cujus
 institutio sit ad ordinandum singulis Olympiadibus Monachum unum, ad con-
 secrandum singulis sæculis altare aliquod aut Oratorium? Ad rem Christianam
 promovendam, fuisse sæpius ordinatos Episcopos, nulli loco, nulli parochiæ
 addictos reperimus: mittebantur scilicet in nationes exteras, ut Christo eas
 acquirerent: cumque sub eo nomine vagi quidam Episcopi per regiones discur-
 rerent, & inordinate facerent ordinationes; placuit Episcopis eorum reprimi-
 mere audaciam, horumque in synodis frequens mentio; at *de Episcopis Monaste-
 riorum* ne verbum quidem reperias

*Stabulen-
 ses non fu-
 erunt Ab-
 bates-
 Episcopi.*

Itaque cum paradoxum, insolens & præter Disciplinæ veteris normam sit;
 Marteni *Abbatibus Episcopos* recipere jure dubitabam, præsertim cum nullo omni-
 no argumento utatur aut uti possit, quod viro, aliis etiam rebus intento, assensum
 extorqueat. Hujus dignitatis concessæ a *Diocesano*, ut loquitur, *vel Romano an-
 tistite*, non Bullam, non vestigium aliquod historicum, sed ne traditionem
 quidem profert. Paradoxæ sententiæ in eo totum est fundamentum, quod ex
 primis Abbatibus aliqui Episcopi nuncupentur. Verum quid inde consequitur?
Luitbertus Episcopalem dignitatem a sede Moguntina habebat, *Hircarius* a
 Leodiensi, *Ebbo* a Rhemenfi; erantque hi tres jam harum sedium Episcopi
 ante-

antequam abbatiam in beneficium acciperent. *Agilolfus* ex Abbate Malmundariensi Antistes Colonienſis eſt factus: inde Episcopale nomen. Non hæret hic aqua Marteno; hi Antistites, inquit, *de Agilolfo, Ebbone & Hircario* loquens, non aliam ob causam videntur *Abbatia Stabulensi donati, quam quod hujus Monasterii Abbates solerent esse Episcopi.* Dignum Marteno responſum, sed viro candido indignum: ab *Agilolfo ad Ebbonem* sunt anni omnino nonaginta, quo intervallo nemo Abbas Stabulensis fuit Episcopus: & tamen consuetudinem Martenus garrit; ob consuetudinem *Ebbonem* Rhemenſem Archiepiscopum Abbatia Stabulensi donatus eſt. Sed quod per nonaginta annos non obtinuit, istud non eſt uſitatum; istud consuetudinis nomen non meretur. Quare cum *EBBO* paulo post Abbatia pulſus ſit, majori jure dici poſſet, eſſe ideo pulſum, quia non ſolerent ibi eſſe Episcopi. Præſtaret ſilere, quam tam inepte respondendo, causæ quæ defenditur vitium tam aperte prodere. Nonne *Agilolfus* Abbas erat antequam in Colonienſem cathedram collocaretur? Igitur, ſecundum Martenianam dialecticam, ideo hanc dignitatem eſt adeptus, quia consuetudo ferebat, ut Abbas Malmundariensis eſſet Colonienſis Episcopus. *Ebbo* eadem de causa Abbatia noſtra donatus eſt, qua donatus eſt Abbatia S. Columbani: ſcilicet, ut cathedra Rhemenſis Canonice dejectus, haberet unde vitam toleraret. *Hircarius* eadem de causa Abbatiam in beneficium accepit, propter quam acceperunt *Adelardus, Hildebalduſ, Luitfridus* Comites, iique ſæculares Abbates. Verum imperare mihi non poſſum, quo minus ex Marteno quæram, an etiam ideo ſæculares Abbates post *Hircarium* in Abbatiam noſtram inducti ſint, quia *Abbates solerent eſſe Comites*? An etiam istud Abbatiali pedo Stabulensi annexum fuerit, ut Abbates eſſent *Comites* aut *Duces ſæculares*? haud enim pauciores Abbates - Comites Ducesve ibi reperio, quam Abbates - Episcopos. Sane hæc pluraque hujus furfuris absurda, ſi ejus exemplo diſputare volumus, nullo negotio eliciemus.

Postquam tam ingenioſe reſpondit Adverſarius, argumentum quod pari ingenio conficiat, ſibi ipſe opponit. At, inquit, *illi (Agilolfus, Ebbo, & Hircarius) inquit, erant Abbates commandatarii. Eſto. Erant nihilominus vere Abbates, omnemque in monachos exercebant jurisdictionem, non ſecus ac illi, qui plures habent Episcopatus, unum tenent in titulum, alios in Commendam, eandem in omnes poteſtatem exercent.* Quod *Agilolfum* Abbatibus *Commendatariis* accenſet, in eo errat eruditus Vindex; erat enim Abbas antequam fieret Episcopus, atque in Malmundarienſi Monasterio ab *Anglino* Abbate Monasticis diſciplinis inſtitutus. De cætero argumentum nec elidit nec eludit. Inde enim, quod *Ebbo, Hircarius, Luitbertus* Episcopi, *Commendatarii* fuerint Abbates, conſequitur, eos Episcopale nomen ab abbatia non accepiffe; eos non ideo fuiſſe Episcopos, quia Abbates eſſent; eos ſine diœceſani conſenſu Episcopalia munia ibi exercere non potuiſſe. Equidem non inſicior, eos *omnem in monachos exercuiſſe jurisdictionem*; quam autem? Abbatialem ſane; eam, inquam quam Abbatis axioma nomenque confert. Sed quid hæc ad inſtitutum? Effugia poſticusque quæ elabatur quærit Martenus; majus dedecus ratus tacere, quam male, inepte & parum ingenue respondere. Quanquam, cum recordor quam acerbè antè decennium in Malmundarienſes in vectus fuerit quod moderno Abbati *Commendatario* ſtatuerent competere jurisdictionem in iis, quæ regulam ſpectant & diſciplinam, ſatis mirari non poſſum, unde illi venerit nunc in mentem ſcribere, *Abbates Commendatarios ſæculi noni vere Abbates fuiſſe, omnemque in monachos exercuiſſe jurisdictionem.* qui *omnem* dicit, is nihil excipit: is ſtatuit, eos etiam in iis, quæ regulam & diſciplinam ſpectant, jurisdictionem exercuiſſe. Magna omnino eſt vis Veritatis, quam nemo oppugnare poſſit, niſi ſecum pugnet;

Vind. pag. 29.

Vind. pag. 29.

sed istud perinde Adversario videtur, modo mihi repugnet. Redeamus ad institutum.

S. Remaclus non fuit Abbas-Episcopus.

S. Remaclum primum *Abbatem-Episcopum* dixerat: *Abbatem & Episcopum* fuisse consensimus: at negavimus fuisse Episcopum *ex privilegio*; fuisse Episcopum Stabulensis Monasterii *proprium*. ostendimus enim Episcopale axioma a sede Trajectensi accepisse. quod sufficiebat. Aliud tamen addidimus, haud multo minoris ponderis. Si, quæ eruditi Vindicis sententia est, ideo Stabuleti & Malmundarii Episcopus esset constitutus ut tanquam horum locorum Episcopus ibi *sacras ordinationes & Altarium & Ecclesiarum consecrationes expleret*, cum Leodienti Ecclesiæ præfectus est, abbatali dignitate retenta, idem, quod ante habebat juris, in utrumque Monasterium retinebat; poterat itaque in utroque *Altarium & Ecclesiarum consecrationes suo jure explere*. Attamen cum circiter annum 656. Ecclesiam Malmundariensem consecravit, S. Cuniberti Coloniensis antistitis, cujus in Diœcesi Malmundarium est positum, consensus fuit expectandus. Ita, quod infra videbimus, testatur Anonymus Stabulensis sæculi IX. Ita ipse scripsit Martenus, quod dum fecit suo sese gladio confecit. Est enim inde apertum, S. Remaclum non fuisse Episcopum Malmundarium proprium. Usus sum pridem hoc argumento: ejus momentum & pondus prudenti silentio confirmavit Adversarius.

Neque ejus Successores proximi fuerunt Episcopi.

Remaclus non fuit Episcopus Stabulensis; tres ab eo Successores ne quidem Episcopi fuerunt. Unde igitur Abbates illi Episcopi nobis obtruduntur? An si Stabulenses hæc fuissent ornati prærogativa, ut Episcopos proprios haberent, habere omisissent? Tamne fuissent *quietis & tranquillatis* negligentes, ut, cum possent, *Monachis præsertim junioribus occasionem discurrendi ad percipiendos sacros ordines* non præriperent? Ut sacris liminibus importunum *Diœcesani adventantis strepitum* non arcerent? Equidem sentio, eos suarum prærogativarum tam studiosos fuisse semper, ut hanc nunquam susque deque tam negligenter habituri fuissent; ut tanti ornamenti vestigium nullum, nulla traditio ad eos pervenisset.

Ut Abbatum-Episcoporum numerum auget Adversarius, S. *Theodardum* Abbatum catalogo intrusit: intrusum esse *invita omni historia*, supra ostensum. Demus nunc fuisse Abbatem. Erraret tamen errorem palmarem, si eum Abbatem-Episcopum pronunciarer. Secundum ejus sententiam fuit abbas Stabuleti & Malmundarii cum *S. Remaclus Episcopatum Tungrensensem regebat*. Hic cum abdicasset, Abbatali munere cessit *Theodardus*, & ut loquitur apud Martenum Mabilionius *Episcopus ex Abbate Stabulensi factus est*. Itaque non fuit Abbas-Episcopus; nam tum demum Episcopus est factus, cum Abbas esse desisset. Cur autem *Remaclus*; qui hoc prærogativæ Monasterio Stabulensi, secundum Martenum, acquisiverat, ut ejus Abbates essent simul Episcopi, cum *Theodardum* Abbatis nomine illi præficeret, non curavit, ut illico Episcopali axiomate insigniretur? Cur *Sigolinus*, *Papolenus*, & *Godormus Remacii* successores, tam injurii in illustre monasterium fuerunt, ut prærogativa illi concessa, non sine ejus amittendæ periculo, non uterentur? Quoquo verteris, Marteni systema rimas agit nullo emplastro inducendas.

Papulenus II. & Rabangarius Abbates fuerunt Ep. Regionarii.

Sequuntur nunc *Papolenus II.* & *Rabangarius*: fuisse Episcopos, non negavi; negavi fuisse *Abbatem-Episcopos*. Nam neque decessores, neque Successores fuerunt *Abbatem-Episcopi*; unde igitur ad eos hæc dignatio pervenisset? Statui autem fuisse Episcopos *Regionarios*: memineram enim circa hæc tempora usitatum admodum fuisse, ut viri Religiosi Episcopi regionarii crearentur, ad Evangelium vicinis populis annunciandum. Versabantur ob oculos *Amandus*, *Willibrordus*,

brordus, Suintbertus, Bonifacius, Pirminius, Corbinianus, alique sexcenti. Stabulensium item & Malmundariensium constantem traditionem laudavi. Negat hanc traditionem Adversarius; sed negat ut plura alia. Ejus enim Vadem præstantissimum habeo translationem S. Symmetrii utrique Monasterio notissimam. Dixi quoque ita videri Francisco Laurentii & Mabillonio in annalibus, & amborum verba representavi. Martenus Franciscum *ignorantia* postulat. Quidni & Magistrum? tulissent injuriam Mabillonii perinde ac Francisci manes. Ceterum recte me & Jure hos Episcopos, *Regionariorum* classi accessisse, in sequentibus capitibus erit magis manifestum. Nunc præstruendum est Adversario, ne elabatur, effugium.

Discept. I.
pag. 28.

Fuerint, inquit, Episcopi regionarii; nihil inde contra me potes concludere. Nihilne? Quid ergo Episcopum Regionarium esse dicemus? Nonne cum, qui Episcopali caractere insignitur hoc sine, ut Christum gentibus & paganis annunciet? At Abbas-Episcopus, ex Marteni mente, is est, qui Episcopum hoc sine induit, ut singulis lustris cœnobitæ alicui ordines præbeat, altare unum singulis sæculis in monasterio suo consecret. Aliud igitur est Episcopum *regionarium* esse, aliud esse *Abbatem-Episcopum*. Pergit, *qui vicinis populis Episcopalia munia potuit impendere, suis non potuit?* Sed hoc hic non quærebatur. Agebamus de iis Episcopis qui hoc omnino sine essent Episcopi, ut sui Monasterii Monachis Episcopalia munia impenderent: Quod Regionarii vicinis populis ea impendere poterant, inde erat, quod hac causa ordinati essent: sed erantne ordinati, ut ea monachis impenderent? Jam per duo sæcula certarum sedium Episcopi in nostris monasteriis Abbates sunt. Sux ii plebi possunt Episcopalia munia impendere; at non possunt suis monachis sine Diœcesani consensu, quia Episcopales infulas eorum gratia non acceperunt. Attamen, si post aliquot secula superat in Congregatione S. Mauri aliqua Marteniani ingenii scintilla, prodibit aliquis, qui ævi illius, Rodericum negantem Episcopos Tornacenses, Leodienses, Colonenses fuisse Abbates-Episcopos Stabulenses, convinciis & maledictis proscindet.

Marteni
effugium
præstruitur.
Vind. pag.
28.

CAPUT II.

In Celebrrioribus O. S. B. Monasteriis non fuerunt Abbates-Episcopi.

IN Canonibus Ecclesiasticis, Actis Conciliorum Regumque Francorum Capitularibus nulla *Abbatum-Episcoporum* mentio: Regionariorum contra, Scotorum & aliorum frequentissima. Ex hoc silentio haud immerito supra arguebamus, Abbates Stabulenses, qui Episcopali fuerunt caractere insignes, non fuisse Abbates-Episcopos. Huic, ut obviat Martenus, cum in Præf. ad tom. II. coll. ampl. quam supra excerptimus, tum in Præf. ad tom. I. anecdot. *colligit primos Murbacensis Monasterii Abbates Episcopali caractere ornatos fuisse; id quod in pluribus O. B. maxime insignioribus Monasteriis, usitatum fuisse; certissimū sit.* Inter alia, quibus grande hoc ornamentum affutum fuerit, recitat *Celeberrimum S. Michaelis ad Mosam cœnobium, Diœcesis Viridunensis; insigne Lobiente, Cellense in Hannonia, Dionysianum agri Parisiensis, Turonense S. Martini.* Atqui si res ipsa laudata monasteria habuerunt *Abates-Episcopos*, Episcopos *ex privilegio*, Stabulenses ab insolentia & rei novitate impugnari non possent. Verum quo plura afferet cœnobia Martenus, in quibus fuerint hujus categoriæ Præfules, hoc erit certius, nunquam fuisse. Erit enim tum omnino incredibile; fuisse hujusmodi paradoxos Episcopos variis in locis

non unos, quin eorum, ne per transfennam quidem, ulla in antiquis Ecclesiæ monumentis mentio reperitur. Quare laudata exempla tantum abest, ut Stabulensibus Pontificibus patrocinentur, ut etiam illis adversentur. Id ut a me non videatur confidentius, quam verius dictum producam in scenam aliquos ex iis Episcopos, queis Martenus in laudatis cœnobiis cathedram Episcopalem ædificavit. Si, larva detracta, patuerit fuisse aut regionarios, aut certæ sedis Episcopos, non est dubium quin insolens Adversarii systema *plaudentibus cum Germanis tum Gallis* evertendum sit. A Cellensi Monasterio initium taciemus.

In Cellensi
Monast.
non fue-
runt Ab-
bates E-
piscopi.
Gall.
Christ.
tom. III.
S. Gisle-
nus non
fuit Epis-
copus.
Annal. t. I.
pag. 561.

Cellensis igitur Monasterii Abbates primos *Abbates-Episcopos* statuit, quia S. Gislenuus, loci fundator & Abbas primus, fuerit *Episcopus*. Post hunc neminem præterea hujus loci Abbatem-Episcopum nominat. Neque vero occurrit aliquis in catalogo Abbatum Cellensium a Dionysio Samaritano adornato. Immo videas apud Bailletum Præsules Cameracenses in Cellensi cœnobia jura episcopalia prioribus seculis summa auctoritate exercentes. Inde consequitur neque S. Gislenuum fuisse *Abbatem-Episcopum*. Si enim fuisset, non commisissent Cellenses Monachi, ne non ejus successores eodem essent caractere insignes. Sed negemus fuisse omnino Episcopum: nec primi, nec sine ratione negabimus. Nemini homini Benedictino erit suspecta fides Mabillonii: ita autem de S. Gisleno scribit *Gislenuum Episcopum dicunt recentiores, sed nullo veterum fundamento; neque enim ullam Episcopalis ejus dignitatis mentionem faciunt ipsius Vita Scriptores, sive Anonymus, sive Raynerus Monachus Cellensis, aut Philippus ab Eleemosina; neque Hucbaldus in libello de vita S. Aldegundis, nec denique Baldericus Episcopus in Chronico Cameracensi. Primus Episcopi nomen ei adscripsisse videtur Poeta Anonymus in Vita ejus metrica; sed recentior, nec tantæ auctoritatis ut ei fides tuto haberi possit.* His ego solidissimis Mabillonii rationibus aliam adjungo. Cum ex Auctoribus hic laudatis, tum ex diplomate Ottonis Imp. a Miræo, deinde a Sammarthano in instrumentis edito, discimus S. Gislenuum hoc Monasterium condidisse, *Sanctum vero Otbertum cum beato Amando in honore Apostolorum Petri & Pauli idem dedicavisse.* An autem illud Gislenuus ipse non fuisset dedicaturus, siquidem Episcopus erat? aut certe, si coadjutores habere volebat, an ipse dedicationi manum non adhibuisset? Otberti nomen dignitatem Episcopalem Cellensis Monasterii evertit: erat is Episcopus Cameracensis, qua in Diœcesi positum est hoc Monasterium: neque dubitari potest, quin huic solemnitati ideo interfuerit, quia loci Dioecesanus erat. Sed tamen, ne injuria fiat eruditissimo Marteno, fatendum est, eum cum aliqua dubitatione de S. Gisleni Episcopali dignitate scripsisse; ait enim eam *non videri a vero alienam.* De alio Monasterio paulo ante fidentius verba facit.

In Monast.
S. Michaelis
ad mosam
non fuerunt
Abbates-
Episcopi.

Certe, inquit, in celeberrimo S. Michaelis ad mosam cœnobia diœcesis Viridunensis, Ermengaudus Abbas & Episcopus, *extitit, ut constat ex chronico ejusdem loci apud Mabillonium Analectorum tom. 2. pag. 386. editionis veteris, novæ pag. 350 & ex diplomate Caroli magni pro libertate loci Monasterii S. Michaelis, in quo hæc verba leguntur: „Cum itaque venerabilis vir Hermengaudus Abbas sive Episcopus de „Monasterio Castellionis in pago Viridunensi &c. „qua verba inferius repetuntur.* Hæc Martenus. Ex Chronico laudato Ermengaudum excepit Smaragdus, scriptor sub Carolo M. & Ludovico pio celeberrimus; hunc Hildoinus Abbas; dein Rudolfus Abbas, quem sequitur Hadegeaudus, ab hoc Heimarthus cancellarius, denique Stephanus Episcopus Tungrensis. Postremum hunc, ut Episcoporum numerum auget, Ermengaudus debebat adjungere Martenus. Fuit sane Episcopus Tungrensis; sed cedet istud in eo majus decus Monasterio S. Michaelis. Ermengaudus Abbas fuit quoque Episcopus; ergo Episcopalis dignitas

tas fuit abbatali hujus cœnobii cathedræ affuta. Ita Matenus colligit : serve-
 mus eandem Methodum : Stephanus Abbas fuit simul Episcopus Tungrensis ;
 inde necessario colligemus Episcopalem sedis Tungrensis dignitatem fuisse Ab-
 batum Viridunensium propriam: Einhardus Abbas fuit item Cancellarius Regis aut
 Imperatoris ; igitur abbatali & episcopali Castellionensium dignitati , Cancel-
 lariatibus officium annexum fuit ; quemadmodum archicancellarius per Ger-
 maniam munus Moguntinæ sedi annexum est. Felicem dialecticam quæ per-
 sonalia ornamenta, cum nullo alio, quam veritatis & bonæ fidei dispendio,
 in localia convertit ! Sed stylum vertamus : ostendimus in Cellensis Monasterii
 causa S. Gislenum non fuisse Episcopum : an magis certum est Ermengaudum
 fuisse Episcopum ? Martenus testes duos producit, Carolum M. & auctorem
 Chronici S. Michaelis. Postremum mittere poterat ; nam *de abbatibus qui loco*
præsuerunt, ante tempora Caroli M. nihil inquit hic Chronographus, dictum re-
perimus. In privilegio autem, quo libertatem confirmat, ex exemplo Patris sui
Pippini, asserit se Ermengaudum Abbati ac EPISCOPO idem privilegium concedere.
Quem utique, ita Chonographus pergit, Ermengaudum illum esse credimus, qui
in quodam ipsius Ecclesia libello legitur in expeditione cum Rege profectus, corpus beati
Anatholii de Cadurcensi urbe detulisse. Credit Chonographus, postremum Er-
mengaudum fuisse eundem cum Ermengaudum Episcopo : credit, inquam ; non
asserit, sibi certum esse. Fuisset autem illi certum, si in libello laudato fuisset
Episcopus nuncupatus : quare non aliunde videtur Episcopalem Ermengaudi
dignitatem, quam ex Caroli M. diplomate accepisse. Hoc itaque solum Hermen-
gaudo Episcopo patrocinator ; cuius sit fidei & ponderis videamus. Datum est
IN MENSE MAJO anno quarto REGNI NOSTRI. Actum Drippione in palatio regio
publico. Annus Caroli quartus, in annum 772 quadrat, quo anno, Post ce-
lebratum Pascha Heristalli, Carolus, ut annales produnt, Theodonis-villam
palatium publicum mense majo concessit. Ibidem eodem mense Abbati Laures-
hamensi diploma a Radone recognitum concessit. Dubitare itaque tas est, an
Drippione fuerit ; præsertim cum hujus palatii nulla ullibi mentio fiat, præter-
quam in hoc instrumento. In eadem hac subscriptione, præter Notarii & Can-
cellarii nomina, desiderantur postrema hæc : in Dei nomine feliciter, Amen.
 Contra in his vocibus : *Palatio regio publico*, abundat vox *regio* : neque enim
 eam adhibet in aliis instrumentis Carolus M. neque Successores ejus : sub tertia
 Stirpe demum usurpari cœpit. Advertit istud ipse Mabillonius, atque hac de
 causa ea omissa, subscriptionem hujus instrumenti ita exhibet : *Actum Dri-*
pione palatio publico. Initialis formula corrupta etiam est : genuinæ ante adep-
tum regnum Lungobardorum hac sunt facie : Carolus gratia Dei Rex Francorum,
vir inluster, Viridunensis torta & trajecta est. Carolus Dei gratia vir illustris, Fran-
corum Rex. Equidem non eæ sunt pleræque hæ corruptiones, quæ diplomatis
 fidem penitus elevent. In sequentibus enim instrumentis occurrunt etiam ali-
 quæ hujus fere generis, neque tamen ea genuina esse negamus. Verum in ipso
 diplomatis corpore aperta sunt suppositionis vestigia. De stylo nihil monebo,
 quanquam a Carolino abluere videtur. Carolus semel & iterum in hoc diplo-
 mate statuit, ut *Hermengaudus Episcopus omnia FEUDA concessa debeat possidere*
& dominare. Pluribus non indigemus : nostra ætate constat, *feudi* vocem an-
 te sæculum decimum ignotum fuisse in Francia. Atque hac causa, cum doc-
 torum virorum omnium applausu, Cangius, præter alia instrumenta, hoc
 ipsum, de quo loquimur, diploma explodit. Igitur cum Castellionense di-
 ploma aut interpolatum, quod nemo negabit, aut, quæ mea est sententia,
 spurium sit, falsa, vel si istud tibi durius videtur, dubia certe & incerta est Hermen-
 gaudi

Ermengaudus
 nullo certo
 argumento
 probatur
 fuisse E-
 piscopus.
 Analect.
 Mabill.
 edit. n.
 p. 350.

Nam Ca-
 roli M.
 diploma,
 quo inni-
 titur sus-
 pectum est.

De re.
 Dipl.
 lib. IV.

gaudi Abbatis dignitas Episcopalis. An vero hominis prudentis & sapientis est, dubiis & incertis argumentis, præter canonum omnium & rectæ rationis leges, cathedram Episcopalem Monasterio alicui inferre atque in illo erigere? Viderint abbatum Episcoporum aut patroni aut clientes. Equidem ita sentio, cum novum quid, cum veteri consuetudine & legibus omnibus pugnans introducendum aut docendum est, certis, solidis & manifestis pugnandum esse argumentis: defuerunt ea hætenus Marteno; si quid prævideo; decrunt item in Murbacensium Episcopalibus infulis astruendis.

Murbacense Monast. non habuit Abbates-Episcopos.

Annal. rom. II.

S. Pirminius ex Monacho Episcopus regionarius aut chorepiscopus, ut alicubi Mabillonio videtur, cum in nostrum continentem Evangelii promulgandi causa ex Hibernia pervenisset, eodem, quo S. Willibrordus & S. Bonifacius, quorum temporibus vivebat, consilio viros nobiles & locupletes ad dotanda & fundanda cœnobîa impulit: inter multa, quæ ejus opera surrexerunt atque ab eo Monachos Scotos acceperunt, primas sibi facile vendicat Murbacense in Basileensi Diœcesi positum, quod ab anno 1561 Lutrensi unitum, Principalem in Imperio Germanico Abbatiam constituit. Dotavit illud *Everhardus, filius Adalberti quondam ducis, cum Germano suo Leuthfredo duce & conjuge Emeltrude, in loco, qui dicitur Maurobaccus*: quod nos docet Charta a Mabillonio repræsentata. Monachos ibi peregrinos deduxit Pirminius, quibus Romanum, peregrinum item, præfecit. Atqui hoc præsertim consilio conditum fuit, ut advenientes, pro illorum temporum more, ex Scotia Monachi aut Episcopi regionarii sedem, quo se reciperent & facultates, quibus vitam tolerarent, paratas semper haberent; quod ut ipsum loci nomen indicaret, mutatum est atque *Vivarius-peregrinorum* ab ipsis fundatoribus nominatus. Hæc cum attendimus, parum miramur, si ex peregrinis Episcopis regionariis, qui multi Pirminii & secutis temporibus in nostrum continentem transibant ibi inveniremus. Chartæ XIV. pro Hohenaugiensi Monasterio apud Mabillonium in *Analectis* subscribunt *Coniganus Episcopus, Echock Ep. Suathar Ep. Mauguncib Ep. Canicomrihe Ep. Doilgusso Ep.* Erant hi peregrini & Scoti. An mirum, si totidem in Murbacensi Monasterio offenderemus? An mirum, si ex iis aliquis Abbatiali dignitate ornatus inveniretur? non committeremus tamen, ut ejus Episcopalem dignitatem loco ipsi affixam diceremus. Vidimus Willebrordum Corbinianum, Amandum, Dubanum Abbates Episcopos; tales fuisse Murbacenses diceremus: neque vereremur, ut oppositum a quoquam unquam ostenderetur. Quare laudatos a Marteno *Baldeburtum & Simpertum Murbacenses abbates & Episcopos*, hoc uno argumento explodere possemus si alioqui nobis essent incogniti; sed noti sunt: non fuerunt regionarii: fuerunt Episcopi certarum sedium; hic Ratisponensis, ille Basileensis: nihil itaque favent Marteniano systemati: immo convellunt illud & penitus evertunt. Demonstramus, quod asserimus. Annales Nazariani apud Duchenum *Anno DCCLI. Baldeburtus Episcopus, scilicet fit aut consecratur; anno DCCLXII. Baldeburtus obiit. Haribertus Abba ordinatus est. Anno DCCLXVIII, Heribertus Abba Roma transmissus; Anno DCCLXXIV Haribertus Abba obiit, & Amicho Abba ordinatus est.* Abbates duo postremi fuerunt Abbates Murbacenses; cumque post obitum Baldeburti, illico ponatur ordinatio Hariberti, (ita enim legendum potius quam Faribertus,) non est dubium, quin hic sermo sit de Baldeburtum Murbacensi Abbate. Jam vero cum ad annum 751 legamus *Baldeburtum fieri Episcopum*; istud ita capiendum est, Baldeburtum, qui modo ab aliquo tempore Abbas esset, ad aliquam cathedram Episcopalem evectum fuisse hoc anno, retenta tamen, ut tum moris erat, Abbatiali dignitate. Erit hoc luce meridiana clarius,

Baldeburtus Abbas Murbacensis fuit Episcopus Basileensis.

si Bal-

si *Baldebertym* aliquem certæ sedis Episcopum in Murbacensis cœnobiivicina reperimus : quod facillimum erit. Labbeus fragmentum alicujus nobis concilii exhibet, cui inter plurimos alios subscribit *Baldebertym Episcopum Basileensis*. Quis non intelligit *Baldebertym* hunc eundem esse cum *Baldeberto* Murbacensi ? persuadent istud & loci vicinia & nominis identitas, & ipsum Basileæ nomen cujus in dicecesi Murbacum positum est. Persuadet item tempus habitus concilii ; etsi enim absunt notæ chronicae, tamen eas abunde suppleant Episcoporum subscribentium nomina. Inter eos subscribit *Folericus Episcopus Civitatis Tungris*. Folericus hic in dotatione Prumiensi *Fulcarius* nuncupatur ; in diversis editionibus Epistolarum Zachariæ, *Folericus*, *Fulcarius*, *Fulgarius*, *Fulericus*. Quod ideo monendum erat, ne quis Fulcarium a Folerico, quod Cointius perperam fecit, distingueret. Porro Folericus, Pagio demonstrante, obiit anno 762, quo item anno Baldebertym Murbacensis Abbas obiit ; Igitur ante hujus anni finem habita est laudata Synodus, & quod inde consequens est, Baldebertym Basileensis Episcopus, illi subscribens, idem est cum Baldeberto Abbate Murbacensi.

Concil.
tom. VI.

Baldebertym in dignitate Abbatiali successus est Haribertym, huic Amicho ; sed neuter in Episcopali : unde denuo liquet, hanc Baldebertym non a Murbacensi loco, sed a Basileensi advenisse. Haribertym etsi vitiose scriptum, nomen occurrit Thesaur. Anecd. Tom. I. pag. 10. in diplomate Caroli magni anni 772 ; perperam enim ab editoribus ad annum 771 refertur ; cum datum sit Idus Januarii anno quarto regni Caroli. Amichonis mentionem, nullum, quod viderim, diploma facit. Post hos sequitur *Sindbertym* vel *Simpertym* Episcopus & Abbas a Marteno, pro suo systemate, in scenam productus : sed parum feliciter. Eodem Anecdotorum Thesauro pag. II. Adumari & Starchildis Charta legitur, hoc initio : *Digno Christi speculo Sindbertym de Monasterio Morbach sive Vivario*. subscriptio ita habet : *In Dei nomine ego Simpertym Episcopus atque Abbas hanc precariam fieri consensi*. Notæ chronicae non ann. 788 ut volunt editores, sed 789 referunt ; in quem annus vicesimus primus Caroli, & Idus Julii in diem Mercurii incidunt. In charta, eodem anno III. Idibus Novembris conscripta, est alia donatio pro Murbacensi Monasterio, ubi vir vite venerabilis *Simpertym Episcopus atque Abbas praesse videtur*. Nunc ad institutum. Bernardus Pezius, cum in tomo secundo Thesauri novissimi hujus *Simpertym*, statuta Regularia pro Monasterio Murbacensi, ederet ; ita de illo dissertatione isagogica scribit : *Monasterii Murbacensis eum Abbatem ante Augustanae Ecclesiae regimen fuisse, nemo cum Carolo Cointio deinceps negabit*. En viri doctissimi judicium : quod Marteni systema radicitus evertit. Inde enim sequitur, *Sindbertym* vel *Sympertym* Episcopale nomen ab Augustana sede ; non item a Murbacensi Monasterio sortitum esse. Sed ne tantos viros eosque amicissimos inter se collidam, dicam, quod res est. Monumenta quibus Udalriciani Augustenses S. *Sindbertym* suæ sedi vendicant, sunt saculo XIV inferiora ; proinde illis nihil probatur. At idem Pezius tom. I. exhibet nobis instrumenta genuina & antiqua, ex quibus certum fit, Murbacensem *Sindbertym* ad Ratisponensem sedem, retenta priori Abbatis dignitate traductum ; quemadmodum paulo post videbimus, Victorpum Abbatem sancti Martini eodem, ante *Sindbertym* translatum fuisse. Melinvinus S. Emmerammo tradit res suas in Hedinpah & hanc traditionem ait se firmaturum in presentia *Sindpertym Episcopi & Monachorum sub crypta S. Emmerammi*. *Taugolf* jussus a domno *Sindbertym* scripsit hanc traditionis Kartulam. Pag. 84. Traditio alia in absentia Episcopi facta, renovata est coram *Sindbertym Episcopo & Raganeshurc*. Traditio prima acta est anno XXIII. regnante Augusto Karolo die Kal. Septembris.

Part. III.
p. 82.
p. 84.

Et proinde haud multo tempore ante ipsius Sindberti obitum ; quem in autumnum anni 791. Annales Francorum, editionis Canisianæ referunt. Narraverant Caroli expeditionem in Avaros & quemadmodum quinquaginta dies eorum regionem vastasset ; tum subdunt : *Et in ipso itinere obiit bona memoria Angilramnus Archiepiscopus Mediomatricis Ecclesie. & Sympertus Episcopus ibi defunctus est. Et Rex Carolus rediit in Baioariam & ibi hiemavit. Tunc sequenti anno resedit Rex in Baioaria & apud Reganespurg celebravit Pascha.* Annales MSS. autographa manu Ratisponæ his temporibus scripti, Anno DCCXCI, inquirunt, *Adalvvinus Episcopus ordinatur. DCCXCII. Carolus Rex ad Reganesbur* concordant hæc cum Annalibus Canisii ; nam, ut docent nos versus hujus fere ætatis infra recitandi, *Adalvvinus* in Ratisponensi sede *Sindberto* successit. Unde corrigendi Annales Moiffiacenses, cum scribunt anno DCCXCI : *Et in ipso itinere obiit bona memoria Ingilramnus. . . Sed & Suibertus Episcopus ibidem defunctus est.* Corrigendum est item Chronicon breve S. Galli scribens ad annum DCCXC *Agilramus & Suidbertus de hac luce migraverunt.* Neque enim dubium est, quin chronicon MS. a nobis laudatum fidem maximam mereatur. Pezsius tomo I. chartam sub Adalwino *Præsule* Ratisbonensi, anno XXIII regnante *Domno Carolo Rege Francorum & XI. Kal. Aug.*, scriptam exhibet. Sed in notis error est. *Sindbertum* adhuc in vivis egisse Kalendis Septembris anni 791, in quem vicefimus tertius Caroli regnantis incidit, charta paulo ante excerpta nos docet. Ex chronico Canisiano colligitur quoque, cum sub autumnii finem obiisse. Denique Kalendarium S. Emmerammi ejus mortem ad diem mensis Septembris 29. refert. Cui fides habenda est, quia cum superioribus concordat. Charta itaque, in qua *Adalvvini* Episcopi mentio fit, data non est anno XXIII Caroli Regis mense Julio. quod si diceremus scriptum fuisse XXIII faceret & hæc charta ad superiorum confirmationem. Sed conjecturis non indigemus : sunt illa nunc omnino certa. De tempore aditæ Cathedræ Ratisponensis, unum istud certi habeo, *Sindbertum* fuisse modo in ea constitutum anno 772, cum legatur subscripsisse synodo Dingolviogensi, quæ collecta est anno XXIII lege XXV regni religiosissimi Ducis Tassilonis gentis Bajoariorum, sub die Consule, quod erat II idus Octobris atque anno ab incarnatione Dominica DCCLXXII, indictione X. Bavaros indictionem inchoasse a Natali Domini quinque nos docent apud Meichelbeckium instrumenta ; recte itaque hic indictio X cum anno Christi 772 componitur. Formula sub die Consule Vellero, Baronio & Pagio vitiosa visa est. Sed perperam ; hac enim formula usos fuisse Bajoarios ex sexcentis apud Meichelbeckium monumentis liquet. Leges Romanæ & ritus Bavaris non erant ignoti : cumque Theodosius lege prima codicis sui statuat, ut si qua post hac edicta sive constitutions sine DIE & CONSULE fuerint deprehensa auctoritate careant : hinc indubie Bavari suam formulam Die consule mutuati sunt. Ad annos Tassilonis quod attinet, pro XXIV omnino reponere oportet XXV, nam, ut alia taceam argumenta, tredecim apud Meichelbeckium Chartæ docent, eum post 24 Junii & ante 23 Julii anni 748 ducatum Bavarix accepisse. Itaque ex hac synodo scimus, *Sindbertum* fuisse jam Episcopum mense octobri anni 772. Neque tamen multo ante Episcopus fuit, cum ab anno 739 tres eum Episcopi in Ratisponensi sede præcesserint. non possum mihi imperare quominus hic conjecturam aliquam meam depromam. Dingolviogensi Synodo interfuerunt *Alimus* Sabionensis, *Virgilius* Salisburgensis, *Wisericus* Pataviensis *Aribo* Frisingensis & *Simpertus* Ratisponensis. Anno 771. 26 Septembris Frisingæ donationi *Oadalgeri* presbyteri subscripserunt cum Tassilone duce *Alimus*, *Virgilius*, *Wiscoih* & *Heres* Episcopi. Hos quatuor Episcopos cum eodem in loco cum

Duce

Duce suo congregatos legimus, merito conjicimus, fuisse ibi synodum aut placitum Episcoporum Bavariæ ex Ducis jussu celebratum. At vero cur *Sindbertus* Ratisponensis, aut, si necdum hanc sedem conscenderat, cur ejus prædecessor Frisingæ non comparet hoc anno? Istud hic verisimillimum est, *Sigirium* Ratisponensem Episcopum circa septembrem anni 771 obiisse, atque Episcopos Frisingæ congregatos de successore illi dando consultasse, ac tandem post 26 septembris *Sindbertum*, unde unde accersitum (nam Bavariam non incoluisse inde liquet, quod ejus tanquam Presbyteri aut Monachi nomen in Charta Bavara nulla ante hunc annum reperiatur) Ratisponæ constitutum fuisse. Nihil prohibet, quominus eum ex Murbacensi cœnobio petitum dicamus. Fuit autem magnæ vir industriæ, Tassilonis studiosus atque Carolo Regi carus. Colligimus istud ex Egoism. Vita Caroli & Annal. Loifelianis cum ad annum 781 scribunt, *Obsides Tassilonis ducis receptos esse in Corisaco villa de manu Simberti Episcopi*. Colligamus nunc singula; nomen, tempus, Caroli amicitia, *Sindberti* itinera aliaque persuadent *Sindbertum* Ratisponensem eundem fuisse cum *Sindberto* Murbacensi. Neque usus aut consuetudo illorum temporum & illius adeo Episcopatus huic sententiæ non favent. *Adalwinus Sindberti* Successor præter Episcopale suum Monasterium, aliud in pago Syva-feld Diocesis Eichstetenensis situm Abbatiali dignitate regebat. Traditione apud Anamodum secunda Lib. I. Ekkipertus comes bona aliqua confert ad *Monasterium sancti Salvatoris, quod est constructum juxta fluentia Rehratanze, ubi in Dei nomine Adalwinus Episcopus vel Abba præesse videtur*. Traditione XLV. idem Monasterium vocatur *Monasterium Adalwini Episcopi*. An & hunc Adalwinum ab Adalwino Ratisponensi distinguemus? An in Monasterio S. Salvatoris peculiarem Episcopum constituemus? Scholastici vetunt entia sine necessitate multiplicare. Et hanc regulam adoptant cordati critici omnes, ut locorum diversorum, quæ ab uno capite regi possunt, si nomen, tempus & consuetudo consentiunt, unus idemque Rector tam diu credatur, dum oppositum aliunde doceatur. Quod in *Sindberti* Successore obtinuit, idem, ut sententiam nostram a consuetudine firmari intelligas obtinuerat in illius Decessoribus. Aditamentum ad annales Mascianenses a Labbeo tom. II. Biblioth. pag. 733 editum, *anno DCCLVI obiit Wicterbus Episcopus & Abba S. Martini*. Synchroni hujus Auctoris testimonio usi sunt Benedictini Galli advertus Episcopum suæfionensem ostensuri monachos S. Martini Turonensis habuisse suum peculiarem Episcopum; Magna est, estque suo merito magna PP. Congregationis S. Mauri in rebus Historicis auctoritas; sed tamen nunquam a viris cordatis impetrabunt, ut ne fontes consulant unde sua testimonia hauriunt, deinde ut ne ea cum aliis historicis monumentis componant. Utrumque præstitico eventu, ut certum mihi sit, *Wicterbum* fuisse Episcopum Ratisponensem. Primum, post verba ex chronico Masciacensi prolata sequitur: *Fuit autem Wicterbus Bajoarius, genere Heilobvingus, senex & plusquam Octogenarius, usque ad id tempus sedebat propria manu scribens libros*. Amabo! cur eruditi Patres, papyri ceteroquin parum avari, postrema hæc superioribus adscribere omiserunt? Non erant inutilia; quis enim *Wicterbum* Episcopum S. Martini non velit noscere? Hæc autem, ut noscatur, faciem lucidissimam præferunt. *Wicterbus* erat *Bajoarius*; nihil mirum itaque si eum in Bajoaria quærimus: erat *Heilobvingus* vel *Agilolfingus* genere; quid convenientius, quam ut in Bajoaria, ubi *Agilolfingica* regebat familia, dignitate aliqua Ecclesiastica sublimi decoratus fuerit? Denique erat *senex & plusquam octogenarius: usque ad id tempus sedebat propria manu scribens libros*. Quid plura requirimus? conferantur hæc cum clausula, quam ex ipso

Annal.
Bajoar.
lib. 3.
p. 163

autographo Victerbi, ad S. Emmerammum Ratibonæ asservato, excerpfit Aventinus quæque ita habet: *Scripti ego ipse Vichterbus, quamquam peccator, Episcopus jam senex, puto nonagenarius, aut supra dolentibus membris & caliginantibus oculis; hoc non quasi potens, sed pro studio Charitatis, quam circate habeo, quia volebam, dum seculi dignitatem Regis, vitam æternam nunquam perdas. Pax tibi & vita a Domino augeatur. Amen & fiat, fiat. Tertio anno regnante Pippino filio Caroli, rege Francorum, in mense Junio, in diebus decem scripsi hunc libellum hoc est anno DCCIII (lege DCCLIII, L enim rescriptionis vitio excidit) a natiuitate Christi, seprima indictione.* Hæc inquam cum Massiacensi additamento comparentur; nemo negabit de eodem utrobique Victerbo sermonem esse: conveniunt omnia: nomen, tempus, ætas, senium, diligentia. Ergo istud tantum superest, ut ostendamus, reipsa fuisse hoc tempore Victerbum Ratisponæ Episcopum. Id vero docent versus aurei a Mabillonio primum editi, qui Victerbo primum locum inter Ratisponenses Episcopos ordinarios tribuunt. Promissimus eos supra, hic exhibemus:

Hic Reginensis sedis vocitatur ab urbe, Quam rexit primo VICTERBUS Episcopus ille; Post, alius Cavvipaldus, qui nomine dictus. Tertius Sigiricus erat, saceratus ad aulam. Post hunc jam fuerat SINTBERTUS in ordine quartus, Quintus ADALWINUS fuerat sedemque regendo. Post hunc Baturicus tenuit pius optime sedem. Erchanfredus ovans sequitur hinc pastor opimus. Hic Episcopos tres Ratisponenses & eodem tempore trium Monasteriorum procul positorum Abbates vides *Adalwinum* Abbatem S. Salvatoris, *Sindbertum* Abbatem Murbacensem & *Victerbum* Abbatem S. Martini. Quare novi nihil docuit Pagius, cum ante nos Victerbum Abbatem S. Martini, Ratisponensem Episcopum fuisse scripsit; nec nos censuram veremur & tanti viri sententia recti, &, quod pluris facio, iis quas hæcenus attuli rationibus fulti. Augustani *Sindbertum* & *Victerbum* suæ sedis Episcopos fuisse contendunt: sed casto conatu; nam Chronicon Augustanum & monumenta S. Simperti res illustrantia apud Pezium, cum sæculo XIV sunt inferiora, tum vero innumeris scatent fabulis. Augustanos in errorem duxit vetus eorum necrologium. Deperdita erant nomina, & successio antiquorum Episcoporum Augustanorum: legerunt in suo necrologio nomina Victerbi & Sindberti; hoc iis suffecit, ut illos sedi Augustanæ tribuerent. Sed advertere oportebat extraneorum nomina sive ob beneficia accepta sive ex confœderationis legibus necrologiis inferri solita ante annum 772. nam quod Meichelbeckius arbitratur, nullum confœderationis vestigium in quoquam concilio ante Dingolwingense reperiri, erroneum est. Quidquid in Dingolwingensi hac super re legitur, decennio ante occurrit in Attiniacensi anni 762 ita ut illud ex hoc hausisse videatur: neque dubium est, quin Attiniacense primum non sit. Ceterum Augustanorum error a nobis facit; cum nos doceat hanc esse eorum quoque sententiam *Sindbertum* Murbacensem abbatem & *Victerbum* Abbatem S. Martini Episcopalem dignitatem a certa aliqua sede accepisse.

Dum aliud agimus dilabimur ad S. Martini Turonense Monasterium; cuius Episcopalem Dignitatem tam certam, tam indubitam putarunt PP. BB. ut cæteris Monasteriis omissis, unum Turonense adversus illustrissimum Suesfionense sustinuerint in medium proferre. Neque tamen Viri eruditissimi atque in omni omnium ætatum historia cives, plus duos produxerunt, quos ad S. Martinum Episcopos fuisse audeant affirmare. *Victerbum* primo loco nominant; deinde Andegarium. De *Victerbo* vidimus, fuisse eum certæ sedis Episcopum: nihil itaque ab iis facit. Reponent fortasse, nos nominum duntaxat & temporum

Pistor.
Script.
tom. III.
Thesaur.
tom. II.
part. III.

porum convenientiam secutos esse. Quid ergo ipsi sequuntur, cum *Viſterbum* afferunt fuiſſe Abbatem *S. Martini Turonenſis*? An aliud præter nomen & temporum convenientiam? Quanquam ne hæc quidem tanta eſt, quanta ea, quam nos ſecuti ſumus. An enim nullæ fuerunt *S. Martino* dedicatæ Eccleſiæ præter Turonenſe *Viſterbi* temporibus? an nulla Monasteria? Inter Eccleſias, quas Carolomannus, Pippini frater, Wirceburgenſi Eccleſiæ assignavit, plurimas invenio *S. Martini* nomini ſacras. Neque deſunt Monasteria hujus nominis. Velferus alicujus Auguſtæ poſiti meminit. *S. Martini in Inſula* Monasterium apud Ubios, quod Brunonis I. temporibus ſuis e cineribus excitari cœpit, ſæculo nono medio Cloniænſi Eccleſiæ Hilduinum Episcopum dediſſe videtur: Certe dubitari non poteſt, quin hoc Monasterium Pippini temporibus extiterit. Quare, ſi luberet, poſſemus, cum Pagio, negare *Viſterbum* Ratiſponenſem fuiſſe Abbatem *S. Martini Turonenſis*, cum alia hujus nominis Monasteria fuerint, ubi Abbas eſſe potuerit. Adeò ſi diceremus, ubi in additamento ad Maſſiacenſe chronicon legitur; *Viſterbus Episcopus & Abba S. Martini*, legendum eſſe *Viſterbus Episcopus & Abba S. Emmerammi*, nihil diceremus, quod a vero alienum videatur. Nam ex facili pro *S. Emmerammi* ſcribi potuit *S. Martini*, præſertim cum hujus ſancti nomen illo eſſet multo magis notum. Certe *Viſterbum* fuiſſe *S. Emmerammi* Abbatem, eſt extra omne dubium poſitum. Quia qui Ratiſponæ Episcopus erat illis temporibus, idem erat ad *S. Emmerammum* Abbas, quod jam ſupra advertimus. Ad *Andagarium* quod attinet eosque, quos Radulfus Muſnerius, *S. Martini* Canonicus, recenset ſui Monasterii Episcopos, aggredere lubens, ſi hujus Scriptoris opera præſto eſſent. Neque enim dubito, quin ita comparati ſint, ſicuti *Viſterbum* comparatum oſtendimus. Sane Abbas Herveus & Fratres Capituli majoris Monasterii in Epistolis MSS ad Philippum Archiepiscopum Colonienſem ſæculo XII. exaratis Monasterii *S. Martini* antiqua & nova ornamenta recensentes, de Episcopali dignitate ante annos cen-

Eccleſiæ hujus nobilitas, ut non ſolum prærogativa ſingulari Patroni præſentis emineat, ſed prædiis ampliſſima poſſeſſionis & privilegio libertatis. Soli enim Romanæ ſubjecta Eccleſiæ, nulli alii eſt vel terrenæ vel Eccleſiaſtica obnoxia poteſtati. Philippus Decanus, Rainaldus Theſaurarius totumque Capitulum B. Martini Turonenſis in literis ad eundem Archiepiscopum Philippum ne verbum de eadem dignitate faciunt, cum ſui magnificentia illustrare & Pauperis immo jam divitis Martini gloriam commendare vellent. Deſcriptis initiis & incrementis Eccleſiæ celeberrimæ ſub Monachis, ita proſequuntur: multis poſt hæc annis evolutis mutationem ordinis & conſuetudinis paſſa eſt; & pro Monachis, vel propter inertiam vel propter frequentantiū inquietudinē regulam ſuam integre non proſequentibus, Canonici a Principibus terræ ſubſtituti ſunt, trecentis quæ tunc temporis erant præbendis ad numerum centum quinquaginta reſtrictis & ad temperandum laborem illum faſtidioſum & intolerabilem, juges illæ & interminabiles præſentium alternationes ad certas & diſcretas, ſicut in aliis ſit Eccleſiis horas diſtincta ſunt. De redditibus autem & Theſauris ipſius Eccleſiæ pars maxima deciſa eſt; de qua tres congregationes, quæ ad Canonicorum arbitrium ſubvenirent, conſtructa & ditata ſunt. quæ omnia hodieque in Chriſti nomine perſtant. Hæc autem non tam humano ſenſu, quam Divina ordinatione videntur eſſe diſpoſita, ut Martinus omnium decus ordinum, qui in Laicali miles, in Religioſo Monachus, in Clericali Archiepiscopus, multis auctus meritis Deo gradum perſiciente ſervierat, ipſo Deo ſervitium ejus recompenſante & ab omni æque gradu in civitate ſua multimodam & perpetuam venerationem haberet. Et cum modicum quod gloriemur, non in nobis, quia non expedit, ſed in gratia beneficiorum Dei, ſi de amore Patroni, quod ta-

Facultas
Episcopum pro-
prium ha-
bendi Tu-
ronenſibus
ſæculi XII.
ignota.

men absit fallimur, libere asserimus, quod nulla Civitas alicui sancto affectuosius, quam Turonis Martino suo deserviat; nullus sanctus Martino sedulius, ut experientia docente addiscimus, Civitatem suam visitet & defendat; itemque quod in nulla urbe Christiani orbis quilibet sanctorum unus tam divites quam nobiles duas simul habeat Ecclesias; quarum altera est majus Monasterium florigera Monachorum fovens Collegia; altera ista nostra claro cleri conventu spectabilis; qua ad distinctionem aliorum minorum nominis ejus in circuitu nostro positarum S. MARTINI DIVITIS IN CASTRO NOVO appellatur. Illa religione & pauperum eleemosinis, hac signorum privilegio & divitiarum gloria, sicut vos in Epistola quoque vestra benevolentissime attestamini, incomparabiles. Erat hic, erat in sequentibus, plures enim sunt & amplissima Epistolæ, de Episcopali axiomate cathedraque ante annos octoginta aut nonaginta in B. Martini cœnobio adhuc splendentibus loquendi locus opportunissimus. Ejus ne verbulo mentio fit; quod mihi argumento est, ignotum adhuc fuisse illis temporibus editam a Mabillonio & rescriptam a Marteno Gregorii V. Bullam in qua statuitur, ut in collegio Canonicorum S. Martini Turonensi liceat habere Episcopum, sicut a priscis temporibus fuit, per cujus prædicationem (scilicet inter innumeros ejus loci Canonicos nemo erat, qui prædicare aut Religionis ergo peregrinantibus sacramenta ministrare posset) populus, qui a diversis regionibus devota mente quotidie ad sancta ejusdem Confessoris Christi Monasterii limina concurrat, remedia percipiat a Creatore animarum. Et quando Episcopus præfati Sancti loci de hoc sæculo migraverit, & alius ab Abbate (unde Abbates sæculo X adulto in Canonicorum collegiis?) necnon eadem congregatione religiosus (& hæc vox pro Canonico insolens) electus fuerit sine qualibet controversia, ne prolongitudo itineris obsit, a vicinis episcopis, sicut mos extitit, ordinetur. Fuit item ignota Urbani summi Pontificis bulla, quam Martenus adversus me & Advocatus Sanctimonialium Compendiensium adversus Illustrissimum Sueffionensem summa confidentia laudant. Eam, quia apud unum Baronium legitur, operæ pretium est rescribere;

Urbanus Episcopus servus servorum Dei Universis Sanctæ Ecclesiæ
 filius Salutem & Apostolicam Benedictionem.

Notum fore volumus tam futuris, quam presentibus, quoniam bonorum omnium largitor Deus devotionem nostram ad Beati Martini tumulum visitandum sua miseratione perduxit. Quia vero in ejusdem beati Confessoris Ecclesia quadam inoleverant, qua in melius promovenda salutis falce extirpanda videbantur, nos per Septem dies & eo amplius immorati, medicinam animarum, frequentius inter eos intrantes & exeuntes eis impertivimus, & nobis in omnibus obedientes & benevolos Deo inspirante, & in eis cooperante nobiscum experti sumus. Sed quoniam ad nostras aures pervenerat, quod legatos Romanæ Ecclesiæ suscipere cum processione benignitate superfederant, neque etiam eis, videlicet legatis auctoritas hujus Ecclesiæ per notitiam privilegiorum ejus innotuerat, succensimus, & graviter eos increpavimus, cur tantam inobedientia offensionem incurrerant. Illis itaque humiliter nobis scripta Patrum nostrorum Romanorum Pontificum precedentibus, diligenter attendimus eorum privilegia, Et quia præter Apostolicum, & Regem, & Turonensem Archi-Episcopum semel in Vita sua, neminem ad processione susceptionem admittebant, studiose notavimus, nostris Cardinalibus Zenzone, Alberto, Gregorio Papiensi, Bausgerico, & Hugone Lugdonensi Primate, & aliis jam Episcopis, quam aliarum dignitatum personis
 præ-

presentibus Brunone Signiensi Episcopo & Ingelramo Sueffionensis Ecclesie Archidiacono. Porro nos tanta auctoritate refecti, eorum antiquam consuetudinem, eorum scriptis suffragantes, auctoritate nostra corroboravimus in presentia nostrorum predictorum fratrum. Et quia filius noster Amatus Burdegalensis Archiepiscopus unus erat de legatis Romana Ecclesie a Gregorio septimo predecessore nostro in Galliam destinatus, non ab hac Ecclesia processione sollemnitate susceptus, unde etiam graviter contra eosdem clericos commotus, in Exuldunensi Concilio eos excommunicatione perfoderat: eum in concordiam & pacem eorum reformavimus. Neque eos ad ullam satisfactionem, quia auctoritate pollente sese munierant, compulimus, neque qualibet pro tali excessu absolute purgandos censuimus. NB. Siquis sane in crastinum Cardinalis, aut Legatus, aut Episcopus aut quilibet a nostro latere missus hanc nostrae confirmationis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, at nostram perfringens auctoritatem processionem ab ipsa sancti Confessoris Ecclesia expetierit, si commonitus non destiterit, potestatis honorisque dignitate careat, reumque se Divino iudicio existere de perpetrata presumptione cognoscat. Cunctis autem ista servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi Amen. Amen. Amen. Datum Turonis Castello S. Martini per manum Joannis sanctae Romanae Ecclesiae Diaconi secundo Idus Martii Indict. quarta, Anno Dominicae Incarnationis M X C V I I. Pontificatus autem Domini Urbani secundi Papae nono.

Hac in Bulla ne verbum quidem est, quod innuat, fuisse in eo aliquid, quod ageret de facultate proprium Episcopum habendi. Attamen eo loco ubi NB. lectoris attentionem provocat, sequens periodus, quam inde huc loci studio transfero, legitur: Denique quoniam in quibusdam sua Ecclesia privilegiis proprium eis habere Episcopum concessum est, ejus vice nos Romano eos sancimus specialiter adherere Pontifici & graviores eorum causas ejus pendere iudicio. Atqui in haec verba digitum intendit Martenus cum Advocatis Compendiensibus. Verum quis sibi persuadeat, ea unquam fuisse in genuina Urbani II. Bulla? Primo, ut legenti patuit, possunt abesse quin rerum nexus abrumpatur, non possunt autem inferi, quin abrumpatur. Nam quae sequuntur, ea cum superioribus naturali nexu ligantur, haec autem verba si inferas et inter se abrumpuntur & cum iis nulla rerum connexionione sociantur. Adhaec si fuissent in autographo, cur fulmina Apostolica iis tantum intentantur, qui processionem ab ipsa sancti Confessoris Ecclesia expetierint? Cur non & in eos stringantur, qui obstaculo fuerint, quominus Turonenses Canonici Romano specialiter adhereant Pontifici? Poscebat istud bullarum pontificiarum illa aetate habitus. Cur tanta mutatio (cam enim maximam esse, qua alicui Ecclesiae facultas proprium Episcopum habendi adimitur, nemo negarit) cur inquam mutatio tanta tam nullo apparatu absolvitur? Cur tam exilibus verbis, tam Laconico sermonis ambitu Ecclesia Turonensis sedi Romanae subijcitur? Alia erat exemptionum concedendarum ratio, alius illa aetate privilegiorum hujusmodi stylus. Conferat mihi quis aliquot seculi XI. praecipitis privilegia cum hac periodo, spuriam esse patebit atque tam parco verborum ambitu conclusam, quo parvitate sua lateret securius & criticorum oculos falleret certius.

Et vero unde illa Facultas Episcopum peculiarem pro lubitu eligendi sibi que constituendi? A Romanis ajunt Pontificibus. Scilicet id credibile cuiquam videbitur, quod summus Pontifex summos Sacerdotes, quos Spiritus Sanctus posuit regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo, subjecerit Decano, qui ipsis obnoxius est, & posthabita Pontificum dignitate, incluserit in Monasterio; quae isthaec ordinatio Episcopi? non quem Clerus aut Populus, sed

Ostendit Bullam Urbanam interpolatam esse.

Facultas peculiarem Episcopum habendi repugnat Ecclesiastica disciplina.

quem Decanus aut Canonici Collegiatæ voluerint esse Pontificem, eius ordinationem non Metropolitanus aut Provinciales Episcopi perfecerint, sed quos Decanus optaverit, cuius jurisdictio sit non in Ecclesiam Dei, aut portionem aliquam, in Civitatem nempe aliquam, cuius habendi Episcopum Concilia fecerint, sed in Monasterium, si tamen in Monasterium, cum omne regimen & omnis administratio non ex Episcopi, sed ex Decani nutu & arbitrio omnino pendeat, & Episcopi potestas & omnis institutio sit ad ordinandos forte aliquot Canonicos, ad altarium Monasterii consecrationem & chrisma in Monasterio faciendum aut ad præstandum ea, quæ quilibet Presbyter præstare potest. *Nulla ratio fuit*, inquit S. Leo, *ut inter Episcopos habeantur, qui nec a Clericis sunt electi, nec a plebibus sunt expetiti, nec a Provincialibus Episcopis cum Metropolitanæ iudicio consecrati: unde cum sepe questio de male accepto honore nascatur, quis ambiget, nequaquam esse tribuendum, quod non docetur fuisse collatum.*

Dionysiani Monachi non habuerunt Episcopum proprium.

Discept. I. cap. I.

Nam Stephani III. & Adriani I. Bullæ sunt suppositiæ.

Inter Monasteria, qui Episcopos proprios habuerint, quibusque eos habendi facultas a Romana sede collata sit, Sandionysianum ab Adversario laudatur. Provocat ad Stephani III. atque Adriani I. Paparum Bullas, a quo hæc eximia facultas profecta sit. Stephaninæ ipse mentionem feceram; sed ita, ut quivis emunctæ naris advertere posset, non esse eam mei palati. Unus Martenus id advertere noluit eamque nunc cum Adriani Bulla ita laudat, quasi mihi genuinæ viderentur. Verum nec mihi unquam, nec pluribus aliis visæ sunt genuinæ. Eas iisdem omnino, quibus ego Turonenses, momentis impugnat *Gerardus Boscius in Historia Ecclesiæ Parisiensis*; quibus alia subinde haud minoris ponderis addit. Scilicet Stephaninam ediderunt Dubletus, Sirmondus in collectione Conciliorum ac demum Mabillonius tæculo III. Benedictino. Sirmondi editio a Mabillonia multis capitibus differt. In Mabilloniana comparet paradoxa illa Episcopum proprium habendi facultas; in Sirmondiana desideratur. Utra editio melior? utra sincerior? Non reperit eam Sirmondus in manuscriptis, & quanquam in Dubletiana editione haberetur, Vir optimi iudicii supprimendam esse, tanquam spuriam, existimavit. In annis Constantini, qui ad calcem bullæ leguntur, Cointius errorem advertit. Est quoque error in annis filii ejus Leonis, cujus non quartus sed sextus anno DCCLVIIolvebatur annus. Indictio denique in mendo cubat, ipso fatente Mabillonio. Hadriani Papæ Bullam ediderunt Dubletus in antiquitatibus Dionysianis & Sirmondus in Collectione. Ille testatur, se suam ex corticeo exemplari rescripsisse: Mabillonius contra asserit editionem Sirmondi autographo consonam esse. Quot ergo autographa hujus instrumenti extant? Sirmondi enim editio multum a Dubletiana differt. Sirmondus legit: *Quia postulastis a nobis, quatenus privilegium, quod prædecessoris nostri sanctæ recordationis Stephani junioris Papæ in prædicto Monasterio vestro Apostolica ejus sanxit auctoritas &c.* Contra Dubletus: *Quia postulastis a nobis quatenus privilegium nostræ Apostolicæ dignitatis concederemus &c.* Dubletus: *Ut nemo Episcoporum Provincialium de præfato venerabili Monasterio vel de cellis, Ecclesiarumve titulis, seu oraculis sub ditione ejus constitutis pro quacumque exquisitare agere, aut distringere, aut ad se Presbyteros convocare præsumat.* Sirmondus: *Ut nemo Episcoporum Parochianis in præfato Monasterio, in cellis, Ecclesiis vel titulis, seu oraculis sub ditione ipsius constitutis, ordinationes facere, sive pro chrismate conficiendo, aut quacumque exquisita re agere aut distringere vel ad se Presbyteros convocare præsumat.* Et tamen desumpta esse hæc inter se pugnantia ex autographo nobis persuadere volunt Mabillonius & Dubletus? Quidni igitur autographi specimen Operide re Diplomatica insertum est? Secundum Dupleti corticeum exemplar data est *Maginario Abbati Dionysiano* postulanti anno primo Pon-

Pontificatus Hadriani. At Fulradus cui Maginatus successit, obiit anno DCCLXXXII. annus autem Hadriani primus, in annum DCCLXII. incidit. Adhæc indictio in mendo cubat, nam eo anno decima numerabatur.

Neque hic sistunt qui rem penitus examinatam volunt: alia atque alia cumulant quibus Episcopos proprios Dionysiano Monasterio proturbent. Defecerant Monachi a pristino instituto in Canonicorum ordinem transgressi. Id cum Inhadus Parisiensis Episcopus non ferret, conquestus est hac super re in Synodo Parisiensi anni DCCCCXXIX. Ut coerceretur, potestas Imperatoris cum a Patribus tum ab Hilduino Abbate Dionysiano, qui Patrum votis favebat, invocata. Cognitionis instituendæ Senonensi Remensique Metropolitae eorumque Suffraganeis Provincia demandata. Hi re attentius expensa, agnoscunt ordinem viguisse in Monasterio usque ad Ludovici Pii imperium & Hilduini prælationem, cui rei *manifesto indicio sint Regum antiqua & moderna præcepta, Episcoporum privilegia ac fidelium donationes.* Nulla hic Pontificiarum litterarum mentio: ea haud dubie de causa quia Stephani III. & Hadriani I. diplomata necdum procusa erant.

Verum aliud est hic observandum: auctoritate Episcoporum & Imperatoris potestate restituta est disciplina, contumacibus Monachis nequicquam apud Imperatorem reclamantibus. At, si Dionysiani Episcopum proprium habebant, ubinam gentium erat, cum hæc causa ageretur? nullum illius neque in synodo Parisiensi, neque in conventu Dionysiano vestigium. Si res suas ab Episcopi Parisiensis aliorumque jurisdictione sejunctas habebant, uni, quod bullæ præferunt, Romani Pontifici obnoxii; qui factum est, ut ad Episcopos causa deferretur; ut hi cognoscerent, statuerent, sententiam ferrent? ut Monachorum alii obtemperarent; contumaciores, non ad summum Pontificem, sed ad Imperatorem se converterent? An hæc tulissent, an fecissent, si bullas controversas perspectas habuissent?

Erchanrado juniore Episcopo Parisiensi mortuo *Clerus Matris Ecclesie Parisiorum, ita præfert inscriptio Epistolæ ad Wenilonem Archiepiscopum Senonensem, & fratres cœnobii S. Dionysii & S. Germani & B. Genovesæ ac Fossatensis, diversorumque Monasteriorum unanimitas* alium elegerunt Episcopum. Unde Monachis Dionysianis in Electione Parisiensis Episcopi paria vota & suffragia, si illi non suberant, si proprium habebant? Jus eligendi ab onere & necessitate parendi initium habet. De Hincmaro Remensi Archiepiscopo, quia res Dionysianas perspectas habuerit, dubitari non potest. Erat is Monachus ad S. Dionysium cum Hilduinus Abbas in Saxoniam exulare iussus. Erat ei summa familiaritate conjunctus, quare exulem comitari statuit: id vero quæ ratione factum docet Flodoardus: scilicet *PER LICENTIAM PROPRII EPISCOPI & benedictione fratrum illum secutus est in exilium.* En tibi Hincmarum ab Inhadus Parisiensi Episcopo, tanquam *a proprio*, facultatem exeundi Monasterio petentem. Audiamus eundem de sua in Remensem Archiepiscopum electione verba facientem: *A Clero & plebe ipsius Metropolis, sed & ab Episcopis ejusdem Provinciae petitus & ab ARCHIEPISCOPO tunc MEO (Senonensi) & PROPRIO EPISCOPO (Parisiensi) necnon & a cœpiscopis ipsius Provinciae, secundum Laodicense Concilium, cum consensu Abbatis mei & fratrum Monasterii, in quo degebam, Episcopis Remensis Provinciae & clero ac plebi ipsius Metropolis per Canonicas litteras traditus, & cum decreto canonico vel consensu omnium Suffraganeorum ipsius Metropolis, & a METROPOLITANO MEO, qui me illis tradiderat, sum in eadem Ecclesia. ordinatus.* Flodoardus, ne quicquam dubitationis

Deinde Dionysianos fuisse Episcopo Parisiensi obnoxios exempla docent.

Patet id ex restituta per Episcopos disciplina monastica.

Item ex eo, quod Sancti Dionysiani in electione Parisiensis Episcopi habuerint suffragia. Denique ex Hincmari verbis & gestis.

Lib. 3. c. 1.

Hincm. Opuscul. 19.

superet, etiam audiendus: Igitur a clero & plebe ipsius Metropolis, necnon ab Episcopis ejusdem provinciae, Archiepiscopo Senonensis Ecclesiae Wenilone atque ERCAMRADO PARIENSI EPISCOPO ANNUENTE cum consensu Abbatis sui, & fratrum Monasterii S. Dionysii, in quo degebat, favente quoque Carolo Rege, Hincmarus electus est. En Pontificum Parisiensium in Monachos Dionysianos potestatem, en Monachorum in Parisienses Episcopos reverentiam obedientiamque. Hæc autem cum attendimus, an vel per somnium nobis persuadere possumus, Dionysianos habuisse proprium sui Monasterii Episcopum, non fuisse obnoxios Parisiensi, extitisse his temporibus Stephani III. & Hadriani I. quibus hæc ornamenta describuntur, paradoxa diplomata? non possumus.

Episcoporum San-
Dionysianorum
nullam mentionem in actis publicis.

Addamne horum Episcoporum nulla acta, sed ne nomina quidem cognita? eorum nullam in actis publicis mentionem, nullam in antiquis auctoribus veteribusque & probatis monumentis memoriam, nullum nec in conciliis nec in eorum subscriptionibus vestigium? eorum denique nulla Ecclesiarum, ne ipsa quidem Ecclesiae Dionysianæ tabularia meminisse? Nam quod Turnoaldum Martenus producit in eo frustra est. Florebat is ante Hadrianum I. & Stephanum III. nihil itaque ab eo horum bullis momenti accersi potest. Deinde Episcopale Turnoaldi nomen, quod supra videbamus, inde erat, quod Episcopus Parisiensis fuisset, antequam ad S. Dionysium secederet. Ita ipse docet Mabillonius, Godofredum in indice Monachorum Dionysianorum indicatum, & Heribertum ex Miraculis S. Dionysii productum, Episcopos negat nemo, sed Episcopos, qui abdicato munere & sede sua, ut liberius Deo vacarent, huc confugerint: quare frustra assumuntur in argumentum. Neque si horum duorum, nam plures non indicant, sedes ignoraretur, inde quicquam pro Episcopis S. Dionysii emolumentum. Scilicet, ut Boscii verbis concludam, si in Monasterio S. Dionysii, addo ego si in Turonensi, in Maurbacensi, in Cellesi, in Stabulensi, aliis, fuissent sui Episcopi, hoc, quod gravissimum est, non dubiis chartis, ambiguisve argumentis, sed certis indubitatisque momentis propugnare oporteret, & rem adeo contrariam Ecclesiasticæ disciplinæ apertis invictisque rationibus approbare. Est enim istud attendendum, ne quod Lullus de nescio quo epistola inter Bonifacianas 45. scribit, SUBITO EX IMPROVISO, VELUT NOVA PHANTASMATA, EPISCOPI APPAREANT.

Acheri
Spicil.
tom. 4.
Miracul.
l. 1. c. 6.

C A P U T III.

Stabulenses non fuerunt ea Immunitate donati, qua Episcopos proprios ferre possent.

A defectu
immunitatis monasteriorum Episcopi exantlorantur.

Inter alia argumenta, quæ Boscius adhibet, ut Episcopos Dionysianos in ordinem redigat, non est istud postremum, quod S. Dionysii Monasterium non fuerit absoluta immunitate præditum. Neque vero potest illi quicquam opponi. Si enim Dionysiani Parisiensi, si Malmundarienses Coloniensi, Stabulenses Leodiensi fuerunt Episcopis obnoxii, patet illico non habuisse Episcopos proprios. Nam Monasterium, quod suo proprio subest Episcopo, a quavis alia Diœcesi sejunctum est & peculiarem quodammodo constituit, quæ rationes suas a cujusvis alterius Episcopi jurisdictione sejunctas habet. Et hoc ego sum argumento ita usus, ut Martenus, qui hoc facto illius pondus agnoscit, unum hoc contendat, Stabulenses & Malmundarienses plena & omnibus numeris absoluta gavisos fuisse potestate. An recte contendat nunc expendendum.

Et

Est hæc de Immunitate Stabulensi controversia superiori sæculo summa con-
 rentione Romæ agitata. Post multas alias, tandem ea lata decretoria, Sta-
 bulenses Leodiensi Episcopo obnoxios esse fuisseque semper, & quod in-
 de consequitur, Coloniensi Malmundarios. Neque dubito, quin utriusque
 loci Ascetæ, pro ea, qua S. Rotam prosequuntur, reverentia, illi acquies-
 centes, ex æquo & justo judicatum arbitrentur. Tantum abest, ut suspicer
 eos conatus Marteni probare, qui illam aperte impugnat atque impugnando
 cum Leodiensia & Coloniensia jura, tum Romanorum judicium scientiam at-
 que æquitatem luce palam aggreditur. Unus Martenus hic actor est, & si,
 quod arbitror, peccatur quicquam, unus peccat. Interim quando a S. Rotæ
 sententia tam aperte recedit, expectabit unusquisque, ut eas suæ rationes affe-
 rat, quæ ipsum a temeritatis nota absolvant: nam sine idoneis rationibus qui
 pugnat, temere pugnat. Exemptionis plenæ atque perfectæ, quia quæ præ-
 ter Canones sunt, non præsumuntur, fundamentum ponere solent Privilegia
 Apostolica. Exhibuerunt Stabulenses sacræ Rotæ quatuor. Vitaliani pri-
 mum, Leonis III. alterum, tertium Innocentii II. quartum Leonis IX. Tria
 prima semel & iterum explosa sunt iisque fides omnis & auctoritas abjudicata:
 quartum parum ad rem facere pronunciatum. Easdem ego Bullas partim re-
 scripsi, partim excerpti & quia Romæ fere fuerant impugnatae argumentis ex
 Juris consultorum regulis petitis, ex Historia paucula addidi, nam in re plana
 multis non indigebam. Quid ad hæc Martenus? alias super quibus ædificet
 non habet. Attamen ad has propugnandas, ne aggredi quidem ausus est.
 Adeo ne earum quidem mentionem facere sustinuit; tam erat illi manifestum,
 propugnari non posse: tam erat sollicitus, ne causæ, quam propugnat, pa-
 teret infirmitas, si cogeretur fateri, nullo eam Privilegio Apostolico firmari.
 Igitur est nunc istud in confesso, nullum ei esse fundamentum super quo immu-
 nitatem Stabulensem, quam omnimodam propugnat, ædificet.

Roma Sta-
bulensibus
immuni-
tatem ad-
judicavit.

Explosis
Bullas eo-
rum.

Eas non
est ausus
defendere
Martenus

Cum bullæ Pontificiæ genuinæ & instituto idoneæ exhibitæ sunt; sequitur
 ut eas usu & consuetudine receptas esse ostendatur: nam si nunquam in usu
 fuerunt, antiquatae sunt; cum Privilegium non utendo amittatur. Quare
 si hoc a Marteno non est ostensum, si omnia quæ produxi Episcopalis potesta-
 tis superantia jam inde ab initio in nostris Monasteriis vestigia quæque produci
 possent, non sunt inducta, vel si genuina exhibuisset privilegia, in immunita-
 te omnimoda propugnanda frustra fuisset. Jam vero si ne ea quidem induxit,
 de ejus sententia quid sentiendum sit, est proclive statuere. Multa pollicetur
 capituli III. titulus; ita enim habet: *Roderici adversus plenam Stabulensis & Mal-
 mundariensis Monasterii exemptionem rationes penitus dissipantur.* Sed pollicetur
 solummodo; fidem non exsolvit.

I. Ad asserendam, inquit, Coloniensi Archiepiscopo in Malmundarienses jurisdi-
 ctionem hæc citat Rodericus Hildebaldis Coloniensis antistitis verba ex Actis Translati-
 onis. *Quirini a nobis editis tom. III. Anecd.* „Est in Partibus nostris locus quidam,
 cui Malmundarium inditum est nomen a fundatoribus. In margine e regio-
 ne hujus loci legitur: *Prima Roderici ratio refellitur.* Rationum mearum nu-
 merum & ordinem haud dubie tam religiose computat Adversarius, ne ali-
 quam præterisse aut dissimulasse videatur. Sed id ego semper moni-
 tus sum, quo quis plura majoraque præ se fert, eo magis dubitandum an præ-
 stiturus sit: quæ Magistrorum meorum regula in Marteno non fallit. Ratio-
 nem ego primam a defectu Privilegiorum petieram. Alteram ita evolvebam:
Circa annum 655 perfectæ erant utriusque cænobii Ecclesiæ; Stabulensem Remachus
(qui tunc erat Episcopus Leodiensis, qua in Diœcesi Stabuletum positum est)

Graviora
quibus
Stabulensi-
um immu-
nitas op-
pugnatur
argumen-
ta dissi-
mulat.

dedicavit. Dedicavit item Malmundariensem: sed ad hanc, quod ipse Martenus in Observationibus præviis his verbis testatur, EXPECTANDUS FUIT S. CUNIBERTI METROPOLITÆ IN CUJUS DIOECESI SITA ERAT, CONSENSUS. Hæc erat ratio ordine secunda, qua ex ipsis Adversarii verbis Colonienſium Antiftitum in Malmundarienſe cœnobium jura adſtruebam Episcopalia, & proinde ostendebam, Malmundarienſium Stabulenſiumque exemptionem non fuiſſe numeris omnibus abſolutam. Tertiam rationem petebam ex Anonymo Stabulenſi, qui ſæculo IX. vitam S. Remacli ſcripſit, a Mabillonio in Actis editam. Sunt mihi ejus verba denuo reſcribenda, vereor enim, ut ea unquam reſcribat Adverſarius: Cum, inquit Anonymus, ad eſſet tempus, ut Eccleſiæ (Stabulenſis & Malmundarienſis) dedicarentur mittens præſatus Rex (Sigebertus) ad B. Remaclum Episcopum, quia alterum eorum, id eſt Stabulaus, ad ejus pertinebat Diœceſim, alterum vero, id eſt Malmundarium, quia Metropolim reſpiciebat, CUM CONSENSU Cuniberti, qui erat Metropolitanus Agrippinæ, evocavit eum, ut ſicut conveniebat ejus ministerio, eas dedicaret. Hoc teſtimonio videbar mihi nihil ponderoſius afferre potuiſſe. Pag. 13. aliud haud minoris momenti addebam ex Charta reſtitutionis Villæ Germiniaci a Marteno editæ, cujus hæc eſt ſubſcriptio: Ego Obertus gratia Dei Leodiensis Episcopus, petitione Domni Abbatis (Stabulentis) Folmari & Fratrum, quia mea Diœceſis ſunt, hanc chartam in ſynodo mea, ut debui, confirmavi. Quid ad hæc Martenus, qui ſimulat ſe argumenta mea ordine impugnare? qui pollicetur, ſe omnia & ſingula diſſipaturum? Vide, quam religioſe fidem exſolvat. Tacet, præterit, diſſimulat. Diceres ea a me nunquam ſcripta fuiſſe, ita altum ſuper iis ſilet ſilentium. At tamen non ego illud admodum reprehendo. Eſt enim mihi perinde, an tacendo, an male reſpondendo rationum mearum pondus augeat. Certe harum pondus ita ſilendo auxit, ut dubitari nequeat, quin ideo præterierit, quia nullis artibus eludi aut elidi poſſunt. Quare ſi rationes reliquas, quas attuli, penitus diſſiſſet, nihil inde meæ ſententiæ decederet: ejus enim veritas ex ſuperioribus abunde eluceſcit. Sed tamen, neque eas diſſipavit, quas oppugnandas ſuſcepit. Nam, ut inde initium faciam, ad Hildebaldi Colonienſis verba ſupra recitata quod attinet, ridet quidem interpretationem meam, ſed inani cachino ridet.

Col. ampl.
tom. II.

Col. ampl.
tom. II.

Et confir-
mat diſſi-
mulando.

aut male
confutan-
do.

Chapea-
vill. tom.
pag. 93.

Stabulen-
ſes ſunt in
& de Diœ-
ceſi Leo-
dienſi.

II. Quid, inquit, inde conſequitur quod Malmundarium in Partibus Colonienſibus, id eſt Diœceſi Colonienſi, poſitum ſit? Nihil prorsus; cum nullum hodie ſit Monasterium, qualibet etiam immunitate decoratum extra omnem Diœceſim poſitum; nullum quod non contineatur intra alicujus Provinciae fines. Fallitur hic religioſus Vindex. Nam inde, quod Monasterium poſitum ſit in aliqua Diœceſi, conſequitur, ejuſdem Diœceſeos eſſe, dum contrarium idoneis momentis demonſtretur. Eſt hoc axioma in omni Jure receptum. Harigerus, poſt Notgerum, ſcribit S. Remaclum, Malmundarienſi cœnobio extructo, quia in Colonienſi Parochia fuerat fundatum, ad aliud, quod suæ DIOECESIS limite clauderetur, ſe contuliſſe conſtruendum, Stabulenſe nimirum. Qui ſecundum Marteni regulas rationes ſubducere vellet, neque in his verbis quicquam adverteret, unde Stabuletum Leodiensis, Malmundarium Colonienſis Parochiarum eſſe colligeret. Sed quis tam eſt hebeti acie, ut non videat S. Remaclum, animadverſo Malmundarienſe cœnobium Colonienſis Diœceſis eſſe, Colonienſi Episcopo ſubefſe; ideo Stabuletum in Leodiensi parochia extruxiſſe, ut ad eam pertineret, ut ab ejus Episcopo leges acciperet? Ita quoque accipienda ſunt verba Hildebaldi, quem ſcriptor Malmundarius, unde ea ſumſi, noſtrum Colonienſem Patrem nuncupat, nulla alia hercle de cauſa, quam quia Mal-
mun-

mundariensis Monasterii Episcopus Diœcesanus esset, neque ullo alio significa-
tu, atque si eum nuncupasset *nostrum Episcopum Diœcesanum*.

Quod subdit, nullum hodie Monasterium extra omnem Diœcesin positum
esse, nihil ad rem facit & negatur a nonnullis. Nonne Fuldenses Romæ con-
tenderunt, se *exemptione*, quam vocant, *nativa* exemptos esse, quia eorum Mo-
nasterium initio in loco constructum fuerit, qui ad nullam Diœcesin pertine-
ret? Nonne Fridericus Schannatus, cujus triumphos tantopere extollit Martenus
cum in Diœcesi sua, tum in Vindiciis viribus omnibus contendit, hoc Monaste-
terium nullo tempore in aliqua Diœcesi positum fuisse? Adeo, etsi id verum
non est, lectoribus persuadere conatur suis in Vindiciis, hac, inter alias, de
causa Romæ a Fuldensibus sententiam latam. Hæc ignorare non decebat Mar-
tenum; multo minus his opposita scribere. Id enim dum fecit, crecta a se CL.
Schannato trophæa evertit.

III. Ex eodem Scriptore, unde Hildebaldi Archiep. Colon. verba petieram,
observabam, Herimannum Coloniensem item Archimystam, *per omnes Paro-*
chias sue ditioni subjectas triduanam abstinentiam omnibus indixisse. Quod cum
Auctor noster Malmundarius scripsisset, subdit: *Quia ergo Abbatia nostra ad ejus*
Diœcesin pertinet, studuimus & nos idem agere. Videbantur mihi hæc luce meridiana
clarius demonstrare, Malmundarium ad Coloniensem Diœcesin pertinere atque
inter loca Herimanni Archiepiscopi *ditioni subjecta* numerandum esse. Idem ar-
bitror cordato cuivis & latine intelligenti partiumque studio experti videbitur.
At Martenus, hominum diversa capita & inde diversas sententias mirare, con-
traria omnia his ex verbis eruit. Dicto, Abbates exemptos, quoties Diœce-
sanus suis subditis publicas supplicationes indicit, easdem suis imperare subdi-
tis, prosequitur: *Cum vero Malmundariensis Monachus dicat: QUIA ERGO AB-*
BATIA NOSTRA AD EJUS DIOECESIN PERTINET STUDUIMUS ET NOS IDEM
AGERE: idem est, ac si diceret: & quia in ejus constituti sumus Diœcesi, Abbas no-
ster jussit, ut idem ageremus. Præclaram interpretationem! Ergone idem est
ad aliquam Diœcesin pertinere, alicujus Diœceseos esse, atque in aliqua Diœcesi con-
stitutum esse? Quo Calepino hæc interpretatio adstruetur? Quid hac ætate ex-
empti Abbates factitent, nihil ad sæculum XI. Ideo Malmundarienses Heri-
mani Archiepiscopi legibus & mandatis sese attemperarunt triduanum jejuni-
um ventri indicendo, quia *ad ejus Diœcesin pertinerent*: quia ne per somnium
quidem venerat iis in mentem, se ab Archiepiscopi Colonienensis legibus & im-
perio absolutos esse;

Malmun-
darienses
Colonienfi
Archiepi-
scopo tan-
quam
Diœcesano
parent.

IV. Consecrationes Altarium aut Ecclesiarum diversas diversis temporibus
ab Archiepiscopis Colonienfibus Malmundarii, ab Episcopis Leodiensi-
bus Stabuleti celebratas pro mea sententia firmanda, recensui: respondet
Martenus, *quid tum? Abbas Stabulensis & Malmundariensis, qui per alium*
Episcopum Ecclesie Malmundariensis consecrationes persicere potuit, per Coloniensem
non potuit, qui invitatus ab Abbate id recusare non potuit? Martenus sui semper
similis est, sibi ubique constat. Hactenus meas rationes aut dissimulavit aut
argutiis eludere conatus est, eandem porro insistit viam. Ut postremæ res-
pondeat, ponit Abbates nostrorum Monasteriorum potuisse cuilibet Episcopo
suarum Ecclesiarum consecrationem imperare; quo posito ratio mea penitus dis-
sipatur. Belle, præclare! Nam quovis posito, quidvis consequitur. Posito
Martenum virum candidum, moderatum, & eruditum esse, necessario con-
sequitur, Vindicias, quas nunc confuto, a quovis alio quam ab auctore Col-
lectionis Amplissimæ proficisci. Sed hic positionibus non est locus. Probandum
est Abbatibus nostris hoc juris competiisse, ut a quovis Episcopo Ecclesiarum

Leodiens-
es & Co-
lonienses
Episcopi
munia
Episcopa-
lia in no-
stris mo-
nasteriis
exercent.

suarum benedictionem peterent. Id vero non probavit, ego oppositum hactenus probavi, probantque adducta exempla, quæ docent præter Antistites Colonienfes neminem Malmundarii, præter Leodienses neminem Stabuleti functiones Episcopales exercuisse. Quæ enim esset factum ratione, ut Leodiensis Episcopus, qui alterum tantum, quam Colonienfis, Malmundario proximior est, nullum unquam Episcopale munus Malmundarii exerceret, si illius ibi exercendi facultatem aut potius necessitatem accipere poterat ab Abbate Stabulensi?

*Aliud
ejusdem
rei argu-
mentum.*

V. Dicebam modo neminem, præter Dicecesanos, Malmundarii aut Stabuleti muniis Episcopalibus defunctum esse; addere debebam: nisi forte iis consentientibus. Ita Anno Domini (verba sunt tituli Altaris S. Mariæ in crypta Stabulensi) MXLI. *dedicatum est hoc Altare a Richardo Viridunensi Episcopo ex consensu Wazonis Leodiensis Episcopi.* Non commisi, ut hanc inscriptionem adversus Martenum non adferrem. An hic putas, illi hæere aquam? minime. *Hæc, inquit, aliud nihil sonant, quam Wazonem onus suum in Viridunensem antistitem refudisse.* Omnino onus suum in Viridunensem refudit, aut potius Viridunensi facultatem fecit, illud ad tempus suo nomine portandi. Nam imperare, regere, gubernare & ea, quæ cum his conjuncta sunt, facere prudentioribus semper onus grave visa sunt, etsi vulgo sub molliori *superioritatis* aut *jurisdictionis* nomine veniant. Sed, dicam quod res est, Marteni verba sano significato explico atque proinde vim illis facio. Istud vult eruditus Benedictinus, Wazonem, etsi nullo in Stabulenses Episcopali jure gauderet, tamen obligatum fuisse Consecrationes Altarium & Ecclesiarum Stabuleti perficere, hanc autem obligationem suam ad tempus cum Viridunensi Episcopo communicasse. Sensu communi caret, qui non advertit nihil fani hic subesse atque omnia inter se pugnare. Pugnant item cum iis, quæ supra Martenus fidenter pronunciabat, Abbatem Stabulensem potuisse *per quemvis Episcopum Ecclesiarum suarum consecrationem perficere.* Nam si per quemvis potuit, potuit per Viridunensem, Viridunensi idem onus eadem obligatio incubuit atque Leodiensi. Quid ergo necesse erat illi hujus obligationem in se recipere? Ita cum prudens & videns a regia deflectis, in inextricabiles te labyrinthos induis.

*Immunitas plena
fuit Wibaldo in-
cognita.*

Cap. 7.
p. 36.

VI. Sed adeone mihi dexter favit Apollo, ut rationum mearum nullam convellere potuerit Martenus? Audiamus ut porro prosequatur moderatus & humilis S. P. Benedicti filius. *Verum, inquit, qua fronte Rodericus asserere audeat, Wibaldo Abbati NE VEL MINIMAM EXEMPTIONIS UNQUAM POSSESSÆ UMBRAM AFFULSISSE, cum ipse contrarium disertis verbis pronunciet?* Quid igitur pronunciavi? scilicet Malmundarienses & Stabulenses *jam inde ab initio descriptam a Marculfo immunitatem obtinuisse.* Necdum facti pœnitet. Verum, inquit, *Immunitas a Marculfo descripta plusquam exemptionis umbra est.* Est omnino plusquam umbra, est enim realis exemptio, sed iis, quos indicavi, circumscripta finibus. Nam non committam, ut verba torquendo aut effugia quærendo, parum sincerus aut candidus audiar. Igitur Antilogiæ, cujus a Marteno infimulor memet reum agnosco? minime gentium. Quid enim? mihi cum Marteno sermo est de exemptione plena & omnimoda, uti lectori patet, ajo autem hujus exemptionis unquam possessæ ne minimam umbram Wibaldo affulxisse. At contrarium non dixi, cum Marculfianam immunitatem, quæ plena & omnimoda non est, Monasteriis nostris tribui. Hæc qui inter se pugnare dicit latine non satis intelligit aut carpenti prurigine præceps agitur. Contradictionis tum demum recte arguerer, si scripsissem Wibaldo ne minimæ exemptionis umbram affulxisse.

VII. Postquam me contradictionis infimulavit vir constantissimus, modestissimo supercilio *singularem meam Doctoris Malmundariensium Fratrum miratur audaciam.* At vereor ne, me ab audaciæ macula absoluto, gravius aliquod animi vitium in Marteno demerentur & doleant boni omnes. Mihi propositum est ex Wibaldi Abbatis sæculo XII. Stabulensis rebus gestis ostendere, quod hæcenus asserui, Malmundarienses antiquis temporibus Antistiti Colonienfi paruisse, Stabulenses Leodiensi. Marteno propositum est contrarium ostendere, measque rationes confutare. Fridericus Archiepiscopus Colonienfis Anno 1128. Stabulensibus diploma concessit, in quo ait, *se subministrante Fratre Wibaldo, fundationem & privilegia Stabulensis Ecclesie diligenter relegisse.* Inter Martenum & me convenit, quidquid hoc in diplomate præsentem controversiam spectaverit, maximi id ponderis fore, quia ab iis petitum, adumbratum & concessum sit, quibus perspectissima erant utriusque jura monasterii. Igitur Fridericus de Stabulensi Monasterio loquens, *pro eo*, inquit, *quod idem locus in Leodiensi Parochia est, omnes per successionem utriusque loci Abbates ab Episcopo Leodiensi consecrari debere intellexi.* Abbates Stabulenses ab Episcopo Leodiensi consecrari debent. DEBENT, inquam; igitur illi subditi sunt & obnoxii. Nam a quo Benedictionem, Ordines, Chrisma, cætera, accipere DEBEO Episcopo, ci ego Episcopo subditus sum & obnoxius. De Malmundariensi vero, porro, inquit Fridericus, *quia de ordinibus & consecrationibus Malmundariensis loci ad nostram Parochiam pertinet.* Ordinationes, Consecrationes Malmundariensium ad Coloniensem Diocesin pertinent; a Colonienfi Episcopo peti debent. Aperta sunt hæc, neque explicatione indigent. Quid reponit Martenus, quid opponit? servat Regulam S. Benedicti: silet, tacet. His æqualia leguntur in diplomate Arnoldi Colonienfis ab eodem Wibaldo Anno 1140. impetrato. Et hæc, ut superiora, præterit religiosus Vindex. Verum qua præterit fide? Utrius nunc mirabuntur singularem audaciam cordati viri? Meamne qui quod polliceor, præsto, an tuam Martene, qui ita pugnas, ut intelligat quisque, te nihil laborare, an veri & sani quid scribas, modo incauto lectori fucum facias? Sed pergamus hominis peccata reterege, nostramque sententiam confirmare.

VIII. Majora etiam, quam quæ nunc afferebam, visus mihi fueram invenisse in laudatis Friderici & Arnoldi Archiepiscoporum diplomatis, ipsius scilicet Jurisdictionis Episcopalis Antistitum Leodiensium in Stabulenses, & Colonienfium in Malmundarienses apertissima vestigia. In Arnoldino diplomate legitur: *Electum Abbatem Leodiensis Episcopus, ad quem pertinet, sine nostra, & successorum nostrorum contradictione, & benedicat, & ei curam animarum ex more injungat.* In Fridericiano vidimus *omnes per successionem utriusque loci Abbates ab Episcopo Leodiensi consecrari debere.* Deinde prohibet Fridericus, *ne ullus Colonienfium Archi-Episcoporum Abbatem Stabulensem de subjectione sibi facienda & cura Malmundariensis loci suscipienda, ut nostris, inquit, temporibus temptatum est, unquam fatiget, sed in consecratione sua curam utriusque Ecclesie suscipiat.*

Benedictionem, & curam animarum ab aliquo Episcopo accipere debere, aperta sunt in Abbate subjectionis, in Episcopo jurisdictionis indicia. Hac causa Chapeavillus in hoc diploma digitum intendens in indice tomi II. Abbas, inquit, *Stabulensis Leodiensi Episcopo subiectus.* Et vero quoniam nemo dat, quod non habet, quomodo Leodiensis Episcopus *curam animarum* monachicarum Stabulensis cœnobii posset hujus loci Abbati committere, nisi superior & eminentis harum animarum cura illi incumberet, nisi jurisdictionem in illas haberet? Martenus Vindic. pag. 76. curam animarum, quam Abbas ab Episcopo accipit,

Wibaldus
Abbas pa-
lam testa-
tur Stabu-
lenses co-
luisse Le-
odiensia
jura.

P. 13. &
159.

Martenus
tacendo
fatetur.

Wibaldus
præclara
hanc in
rem argu-
menta.

Stabulenses
Abba-
tes Bene-
dictionem
& curam
anima-
rum à Le-
odiensi E-
piscopo
accipere
debent.

comparat cum animarum cura, quam parochus in plebem suam ab Episcopo accipit. Quare ejus ipsius iudicio certum esse debet, Episcopum Leodiensem haud secus jurisdictionem in Stabulenses habere & illam cum Abbati *curam animarum tradidit* exercuisse, quam cum animarum curam tradit Parochis S. Servatii, S. Martini, S. Nicolai, Leodii. Idem Martenus in Observationibus præviis post recitata verba, quæ ex Arnoldi Archiepiscopi diplomate supra rescribebamus, disertis verbis scribit, Stabulenses, quia eorum Abbates curam animarum a Leodiensi accipiunt Episcopo, & Episcopo, & Abbati *subjectos esse*.

Coll. amp.
t. II. pag. 4.

Accipere
item cu-
ram Mal-
mundari-
ensis loci
ab eodem
sed vi pote-
statis à Co-
loniensi
delegata.

Leodiensis Episcopus auctoritate propria poterat Abbati Stabulensi curam animarum in Stabulenses committere: at in Malmundarienses, quia, ut Fridericus inquit, *de ordinibus & consecrationibus Malmundariensis loci ad parochiam Colonensem pertinet*, id est, quia Diocesis Colonensis sunt, non poterat nisi potestate delegata. Hanc autem Episcopo Leodiensi delegari congruum erat; erat enim longe Colonensi vicinior; deinde incongruum fuisset, ut Abbas bis benediceretur, & bis curam animarum acciperet. Porro fuisse eam Leodiensi delegatam, ita ut ad illum pertinuerit Abbati curam animarum utriusque loci impertire, utrumque diploma loquitur. Narrat quidem Fridericus, tentatam fuisse suis temporibus aliquam hac in re mutationem, sed eam improbat, atque statuit, ut Leodiensis Episcopus porro pergat Abbati curam animarum Malmundariensis loci largiri. Idem præstat suo diplomate Arnoldus. Id vero nonne est Leodiensi delegatam olim potestatem *confirmare*? Qui confirmat, nonne item delegat? Qui delegat, nonne ipsius facultas & potestas, quam delegat, propria fuit? nonne igitur potestas tribuendi Abbati curam animarum Malmundariensis loci, & quod inde consequens est, jurisdictio Episcopalis ad illum pertinuit, pertinetque? Nonne denique jurisdictionem hanc exercuit, cum eam, olim delegatam, suffraganeo suo confirmavit? Asserui capite III. disceptationis primæ, & ut nunc denuo ex his liquet, ex vero & jure asserui: neque sani aut solidi quicquam contra jactari potest. Sed tamen audienda est religiosa Adversarii modestia. Hic, inquit, *mirari subit Doctoris Malmundariensis Fratrum singularem audaciam, qui hunc locum, eum scilicet, quem ex Fridericiano diplomate supra rescripsi, ad sue causæ defensionem adducere non dubitet, ex quo nimirum integra utriusque monasterii immunitas facile possit demonstrari. Quod enim ait Fridericus, attentatam suis temporibus fuisse Abbatis Stabulensis libertatem, hoc ipso evidenter ostendit, eandem hæcenus intactam perseverasse, atque adeo nec tum primum dari cæptam, sed longe ante concessam potius confirmari*. Verba sunt Marteni, ita me D. O. M. spiritu veritatis imbuat. Est enim fere Jurjurando opus, ut credat lector potuisse similia proficisci a viro provecæ ætatis, a viro erudito, a presbytero congregationis S. Mauri, ab eo, qui *meam singularem audaciam miratur*. Demonstrare vult integram utriusque monasterii immunitatem: unde? ex eo ipso loco, ex quo ipse olim & ego jam luce clarius demonstravimus, utrumque suis diocesanis subditum & obnoxium fuisse. Hoc vero non ego admiratione, sed risu, sed miseratione dignissimum arbitror. Sed tamen quam feliciter, quod illi facillimum videtur, demonstrat? *Attentata* est, inquit, Friderici temporibus *Libertas* Stabulensis Abbatis, igitur pridem *libertate* gavifus est; igitur ea ad Fridericum usque intacta permanfit. Verum (ut taceam a Marteno pro *tentare*, parum candide rescribi *attentare*, quæ vox toto in diplomate non legitur) ubi de *Libertate*, de *immunitate* Stabulensis Abbatiæ in loco citato, ubi in geminis citatis diplomatis illius vel minima mentio? Quid ait Fridericus tentatum fuisse? istud nimirum, ut Abbas Malmundariensis & Stabulensis Monasteriorum, quemadmodum subjectionem Leodiensi Episcopo faciebat, & ab

eo, utpote Dicecesano, loci Stabulensis curam suscipiebat, ita etiam, quia Malmundarium Colonienfis Dicecesis erat, hujus loci curam ab Archiepiscopo Colonienfi susciperet, eique subjectionem hac causa faceret. Hoc, inquam, Fridericus suis temporibus tentatum scribit; hoc ut ne deinceps tentetur, vetat prohibetque. Quod dum facit re ipsa demonstrat, Abbatem Stabulensem non esse exemptum, quippe cui Leodienfis Episcopus curam Stabulensis loci propria potestate & curam Malmundariensis potestate delegata impertiat. Marteni pudet me pigetque, qui ex quo fonte limpidissimas veri aquas haurio, eum ita turbet, ut ex eodem nonnisi maleolentes & turbidas falsi errorisque offas referat.

C A P U T V.

*Monasteriorum Malmundariensis & Stabulensis Genuina immunitas
evoluitur, & Marteni de exemptionibus Seculorum VII. &
VIII. Systema everitur.*

lbaldo Abbate Stabulensi argumenta, & tantum non verba sufficiente, suffragante S. Rota, atque ipsis Stabulensibus non dissentientibus, quam invitis quodammodo obtrudebat Martenus immunitatem plenam & illimitatam, negavi & confutavi. Verum non negavi omnem, non contendi, nulla fuisse unquam immunitate donatos. Interest aliquid inter Herculem & Sisyphum, inter Cræsum & Irum: neque qui Rex Magnus non est, est is illico Davus aut Syrus. Superat diploma Childerici Regis Stabulensi & Malmundariensi Monasteriis concessum, quo Monachis facultas fit libera Abbatis eligendi, cavereturque, ne ecclesiastica ulla aut secularis potestas emolumenti quicquam ex eorum bonis sibi vendicet. Excerpti illud Disceptatione I. Martenus totum edidit tomo II. Collectionis Amplifs. Cavit tamen sollicitè, ne illius mentionem faceret suis in Vindiciis. Quia enim in eo nulla Abbatum - Episcoporum, nulla decumanæ illius immunitatis mentio, intellexit hoc silentio suam jugulari sententiam.

Stabulensium etsi non omnimoda, suis tamen aliqua immunitas.

Exilis est admodum & curta immunitas, quam hoc diplomate Childericus concedit. Quia tamen testatur, Monasteria nostra *ab antiquis juxta Pontificum institutionem libertatis privilegio consistere*, suspicatus sum, majorem & extensorem fuisse illis Episcopali aliquo privilegio tributam. Scilicet, ita illorum temporum ferebat usus, Reges aut alii Fundatores juribus, quæ in monasteria a se condita, aut suis in regnis posita habebant, abdicantes, & immunitatem a se concessam ab Episcopis in Synodo confirmari curabant, & Dicecesanum rogabant Pontificem, uti ipse suis item, quoad disciplina Ecclesiastica pateretur, juribus renunciando, eam extenderet atque perficeret. Id ornamenti obtigisse geminis cœnobis Stabulensi & Malmundariensi, ex Childerici verbis liquet, estque certum, fuisse olim hac super re Pontificium aliquod instrumentum in Synodo confectum. Id etsi ad nos aut injuria temporum, aut potius alio fato non pervenit, sum tamen arbitratus sciri posse, quid immunitatis, quam quantamque tribueret. Sunt cuiusvis seculo sui mores, ritus, consuetudines, suus, ut ita dicam, stylus, quem qui perspectum habuerit, potest is ex hac generali cognitione statuere, quid in particulari contigerit. Cum quis inter Equites, Comites aut Principes ab Imperatore relatus legitur, de ipso instrumento inspiciendo parum laboramus, quia scimus, quibus verbis, ritibusque nostra ætate hæ dignitates conferantur. Ita etiam in privilegiis seculorum VII.

Ejus ab Episcopis concessa fit mentio in Childerici diplomate.

& VIII. usu venit. Marculfus eorum nobis formulas a Baluzio in Capitularibus Regum Francorum & aliis alibi editas transmisit. His cognitis intelligitur, quid immunitatis nostris monasteriis fuerit concessum; continent enim immunitatem iis temporibus concedi solitam. Quando igitur de immunitate monasteriorum Stabulensis & Malmundariensis disputabam, atque istud potissimum laborabam, ut, ostenso non fuisse plenam & illimitatam, ostenderem quæ, quantaque, quibus finibus duobus primis sæculis fuerit circumscripta, fuit mihi Marculfi privilegium rescribendum, atque ex eo immunitatis limites figendi.

Fuit eadem atque immunitas a Marculfo descripta. Hac explicatur.

Synodus Nicæna. Can. 54.

Id qua ratione præstiterim, est mihi paucis repetendum. Jura Episcopalia sunt trium generum. Primo quia, qui altari ministrat, illi de altari vivendum est, Episcopo *de Parochiarum & Monasteriorum* non exemptorum proventibus, iisque, quæ *in Altario offerta fuissent*, pars aliqua competeat. Hæc Episcoporum *jura*, ut ita dicam, *utilia*, quibus juxta Marculfianam formulam se abdicat Episcopus. Eo spectat etiam, quod ordines polliceatur sese gratis præbiturum *sobria duntaxat & simplici benedictione*, id est, mensa brevi & munda, sibi reservata, cum monasterium accesserit. Episcopaliurum classem alteram constituunt ea, quæ sunt Ordinis. Hæc sibi Episcopus sarta tecta & illibata servat. Classis tertia a jurisdictione est, eamque constituit non solum facultas aliqua, sed omnino obligatio attendendi & curandi, ut qui Dioceses suæ limitibus comprehenduntur, si sive Laici sive Clerici fuerint, ex Christianæ disciplinæ legibus vitam instituant. Patent hæc jura latissime: Inde enim est, ut alia mittam, quod Episcopi Abbates monasteriis & præfectos olim præponerent. His abdicat Diocæsanus electionis libertatem concedendo. Ad jurisdictionem etiam pertinet, quod ad monasteria frequenter accedere, eisque *septa & secreta* pro lubitu ingredi posset; qua facultate ita abdicat, ut nisi ab *Abbate aut congregatione invitatus* ea uti velit. Denique jurisdictionis non est pars minima facultas onusque de subditorum moribus cognoscendi, tepidos & immorigeros corrigendi. Hanc facultatem Diocæsanus circumscribit, concedendo, ut si *Monachi DE EORUM RELIGIONE TEPIDI fuerint Abbas, secundum regulam corrigat si prævalet; sin autem, Pontifex de ipsa civitate coercere debeat*. Atqui his rebus immunitas Marculfiana absolvitur. Ubi istud est diligenter attendendum, immunitatem a *juribus* Episcopi *utilibus* esse fere absolutam & plenam; a necessitate & onere ordines ab Episcopo Diocæcano petendi & accipiendi, esse nullam; ab ejusdem jurisdictione esse minimam. Nam electionis libertas est tantilla tamque exilis exemptio, ut hodie apud multos immunitatis nomine non veniat. Neque facultas Abbati permessa cognoscendi, an Monachi juxta regulam vivant, & eos juxta regulam corrigendi eximiam aliquam immunitatem constituit, cum patri cuivis familias perinde facultas competat de suorum moribus cognoscendi, & male feriatos corrigendi. Major est ea immunitas, quod Diocæsanus abdicet facultatem monasterium, quando lubuerit, ingrediendi. Sed tamen si omnia solícite expendantur, his omnibus nihil omnino Episcopalis Jurisdictionis contrahitur. Nam nihil de *CANONICA AUCTORITATE convellitur, quidquid domesticis fidei pro quietim tranquillitatis tribuitur*. Sunt ipsa privilegii verba, quibus exempti monentur, se recitata ornamenta ab Episcopo hac una causa accipere, ut quietius & tranquillius Deo serviant; de cetero *AUCTORITATEM CANONICAM*, id est jurisdictionem Episcopalem, nulla in re *convulsam* aut contractam, haud secus atque ante iis imminere, eamque in se distringendam, si concessa quietis gratia libertate abutantur.

Martennus vano molimine repugnat.

Hæc ego cum pluribus Disceptatione prima disputabam, istud volebam, ut etiam ex Marculfi privilegio ostenderem, Monasteria nostra illa ætate, qua
Mar-

Martenus Episcopus-Abbatem in iis constituit, non habuisse immunitatem, quæ Episcopus-Abbatem ferre posset; non habuisse enim immunitatem omnibus numeris absolutam. In hujus argumenti vi retundenda multus est. Privilegia & exemptionum chartas unde unde conquirunt, ut ostendat seculis VII. & VIII. majorem, quam ego ex Marculfo contendo, immunitatem sæpius concedi solitam. Sed ego si lectorem attentum & partium studio vacuum nactus fuero, non vereor, ut mihi vadimonium deferendum sit. Marteniana momenta & consilia expendamus.

I. Demus ei, seculis VII. & VIII. majores immunitates concessas ea, quam nunc ex Marculfo rescripti. Demus hoc. Quid tum, an inde consequitur majorem monasteriis nostris concessam? minime gentium. Marculfiana immunitas, erat immunitas obvia, ordinaria, concedi solita; extabant enim illius formulæ. *Concessio Regis ad hujus immunitatis Privilegium, Emunitas Regia, Confirmatio de Emunitate*, quarum formulas idem Marculfus apud Baluzium exhibet, ejusdem tenoris sunt. Nullius alius immunitatis in eo formula, nullum vestigium. Inde consequitur, hanc ea tempestate frequentatam, & usu receptam fuisse. Recte igitur a nobis est Stabulensibus tributa; quia cum in re obscura quaeritur, quid factum sit, istud factum ponitur, quod fieri consuevisset. Ad hæc cum aliunde esset ostensum, Stabulenses non fuisse ab Episcopi jurisdictione & auctoritate immunes, non poterat iis aliud privilegium, quam Marculfianum assignari. Nam erat illis aliquod assignandum, quod subjectionem non tolleret. Quare si Martenus evicisset fuisse aliqua, quæ immunitatem illimitatam tribuerent, ne simile aliquod Stabulensibus tribueretur, verabat veratque eorum luce clarius demonstrata subiectio. Oleum proinde & operam perdit in astruendis Privilegiis Marculfiano majoribus. Ea recusat Stabulensium conditio.

Nam non potuit Stabulensibus alia immunitas concedi quam Marculfiana.

II. Scribit, fateturque subinde Vindici arum pagina decima, *citata a Roderico formulam Marculfi eodem sensu intelligendam esse*, quo prolata a se Privilegia. Id si ita est, sunt item hæc *eodem sensu intelligenda, quo citata a Roderico Formula Marculfi*. Jam vero ostendit Rodericus, Marculfiana formula non tribui immunitatem absolutam, jura Episcopalia in monasteria facta tecta per eam perstare. Igitur neque rescripta a Marteno Privilegia immunitatem plenam & absolutam tribuunt, igitur neque per ea *Canonica auctoritas convellitur*, aut jurisdictione Episcopalis contrahitur. Igitur heterodoxum illud Privilegiorum examen cassò conatu adversus me in arenam producit.

Quod ipse imprudens fatetur.

III. His ita observatis possem Marteniana privilegia negligere. Quia tamen dum verbis fatetur, esse eo sensu intelligenda, quo Marculfianum, re ipsa alio intelligit & interpretatur, quam recte id ab eo fiat, est paucis expendendum. Aliquibus privilegiis statuitur, ut Episcopus Dicecesanus *Altaria seu basilicas in monasterio rogatus ab Abbate pro Christi nomine consecret atque benedicat. Chrisma quoque seu sanctificationis oleum singulis annis prabeat. Sed & si quem petierit Abbas aut de Monachis, aut de Canonicis suis ad aliquem gradum Ecclesiasticum consecrandum, nullatenus contradicat*. Rescribit hæc verba Martenus; veritus autem, ne Dicecesani auctoritas inde adstruatur, quod ea, quæ sunt Ordinis ei referrentur, id, inquit, *non ut jus, sed tanquam onus illi impositum*. Ingeniosam atque Oedipo dignam interpretationem! An igitur jus pascendi oves ab onere se jungi potest? Onus pascendi inde est, quod pastoris provinciam subeundo ea omnia facere polliceat, quæ pastoris officium requirit: Jus autem pascendi inde est, quod oves meæ, cum me pastorem accipiunt, hoc ipso teneantur, a me recipere, quæ oves a pastore recipere oportet. In Rege quovis est onus regendi

Neque Martenus exempla profert immunitatis Marculfiana majoris. Nam Corbeiense privilegium relinquit Episcopus que sunt Ordinis.

suos subditos, est item jus: nam neutrum ab altero secerni potest. In superiore Domus B. Germani de Pratis est onus Marteno & Durando de rebus necessariis providendi. Quid inde Martene efficies? si tibi constare vis, negabis te illi subditum esse, nam inquires, *non ut jus, sed tanquam onus est illi hoc impositum.* Non erat necesse privilegia Pontificia rescribere, ut ostenderetur Episcopis hoc oneris incumbere, ut rogati monachis ea, quæ sunt Ordinis, præbeant. Eorum hac in re conditio eadem est atque laici cujuscvis. Tenetur enim Episcopus Laico cuivis, modo iis omnibus, quæ Canones & Concilia postulant, instructus sit, ordines præbere; haud secus ac Parochus quilibet tenetur Sacramenta parochianis suis ministrare. Quia igitur ex hoc onere, quod Parocho inhæret, mihi Sacramenta ministrandi consequitur, me ejus parochianum, me illi subditum esse & obnoxium, omnino ex onere, quod Episcopo incumbit Monachis, sua in Diœcesi positus Ordines præbendi, consequitur eos illi subditos & obnoxios esse. Apertiora etiam in recitatis verbis vidissemus, nisi ea truncare visum Marteno fuisset. Rescribamus, quæ supressit. *Si quem petierit Abbas aut de Monachis, aut de Canonicis suis ad aliquem gradum Ecclesiasticum consecrandum, nullatenus contradicat.* Quid hic subdit summus Pontifex? quid omittit Martenus? NISI FORTE IS, PRO QUO PETITUR, INDIGNUS TALI HONORE VERITATIS TESTIMONIO DEPREHENDATUR. Poteratne quicquam apertius addi ad demonstrandam Episcopalem jurisdictionem? Poteratne quicquam ad eam deprimendam aptius supprimi? Episcopo Ambianensi incumbit Corbeiensibus Monachis ordines, cum petunt, præbere. Verum id ita incumbit, si dignos deprehenderit. Hac super re cognoscit, ordinandorum mores, scientiam, ætatem, cetera, examinat. Est itaque recte a me assertum, Episcopo eam omnem jurisdictionem in Monachos servari & asseri, quam in quemvis suæ Diœceseos Laicum obtinet. Proinde quod Martenus afferebat tanquam potestatis Episcopalis circumscriptæ argumentum, est apertum illius confirmatæ & vindicatæ testimonium. Hoc privilegio concessio, poterat Benedictus III. sua facere verba Gregorii M. Epist. 39. Lib. II. ad Dominicum Carthaginensem; *De Ecclesiasticis vero privilegiis, quod vestra fraternitas scribit, hoc postposita omni dubitatione teneat, quia sicut nostra defendimus, ita singulis quibusque Ecclesiis sua jura servamus.*

Abbatibus
benedictionem
asserit Episcopo,
qua cura animarum
traditur.

IV. Idem Magnus Gregorius lib. IV. Epistola XLI. *Luminoso Abbati monasterii S. Thoma de Arimino Privilegium concedens, id ita concedit, illa videlicet ei (Castorio Episcopo Ariminensi) JURISDICTIONE relicta, ut in defuncti Abbatis locum alium, quem dignum communis consensus congregationis elegerit, debeat ORDINARE.* Abbatibus ordinandi sive benedicendi jus onusque *jurisdictionem* vocat Gregorius M. Adstipulatur ei Martenus multis ostendens, Episcopum, dum Abbatem benedicat, *spiritualem illi jurisdictionem in suos tribuere, & curam ei animarum tradere,* estque illi hoc tam certum, ut statuatur, *abusum esse, si Abbas, Benedictione non accepta, jurisdictionis in suos spiritualis aliquid sibi vendicat;* quippe, quia eam nondum ab Episcopo suo acceperit. Facultas hæc, hoc jus, Abbati curam animarum Benedictionem ei impertiendo conferendi, quod jurium Episcopaliū partem non minimam constituit, illibatum item Episcopo Ambianensi relinquatur. Nam in laudatis Benedicti III. verbis, non dico de eo contracto aut sublato, sed omnino ejus nulla in illis mentio. In formula Marculfi statuitur, ut Benedictio *sine pretio* concedatur, quod eo quoque recidit. Sive enim gratis, sive munere aliquo in grati animi signum recepto præbeatur, constat Episcopo suo Abbatem benedicendi *jurisdictionem*, ut Gregorii M. sermone uti pergam, constat illi suum jus Abbati curam animarum, & jurisdictionem in Monachos impertiendi. Restituto Benedicti privilegio videbamus,
Epif-

Episcopo ab Abbate rogato, Monachum in diaconum aut presbyterum consecrandum fuisse, *nisi forte is, pro quo peteretur, indignus tali honore deprehenderetur.* Eadem cautela Episcopo adhibenda erat, cum se se præbebat Abbatis benedicendi occasio. Adeo S. Benedictus capite 64. regulæ optat, rogatque, ut si congregatio indignum elegerit, adverteritque Episcopus, non modo prohibeat, sed etiam *dignum domui Dei Dispensatorem constituat.* Quod item rogat Abbates & laicos vicinos. Quanquam S. Benedicti precibus & votis parum opus erat; non poterant enim ignorare Episcopi, id sibi incumbere, ut curent, ne congregationibus religiosis indigni Pastores ordinentur. Hæc cum ita habeant, iterato Benedicti III. privilegium Corbeiense in Martenum retorquemus, vidimus enim Ambianensi Episcopo jura Episcopalia per illud imminuta perstare, & proinde recte a Thomassino adhibitum, *ad demonstrandam Episcoporum etiam in monasteria aliquibus privilegiis honestata supereminentem jurisdictionem.*

V. Aliquibus privilegiis Episcopi sibi ipsi facultatem adimunt monasterii *septa & secreta, nisi ab Abbate rogati fuerint, ingrediendi.* Est hoc Marteno egregium immunitatis specimen. Neque enim, inquit, *ullam qualemcumque jurisdictionem in Monasteria habere dicendus est Episcopus, in quibus neque missas celebrare, QUOD CUIVIS PRESBYTERO PERMITTITUR, sed ne quidem in ea intrare, aut quasvis functiones invito Abbate exercere permittitur.* Præclare iterum & ingeniose! Monachos ab Episcopi potestate absolvere vult, idque illi tam feliciter cedit, ut eos cuivis presbytero obnoxios reddat. Quid enim? Jurisdictionem in Monasterium Episcopis negat a defectu facultatis in ea intrandi, & missas celebrandi. Itaque ubi hic defectus cessat, ubi adest hæc facultas, ibi est jurisdictio in Monachos; atqui, ejus judicio, ea gaudet quilibet *presbyter*; igitur, Marteni judicio, monasteria cuilibet *presbytero* subdita sunt & obnoxia. Neque vero miretur quisquam Martenum sese his inextricabilibus antilogiis involvere. Qui sibi ipse oculos eruit, necesse est ubique præceps ruat, & in tenebris & luto volutetur. Quæ Martenus aut ignorat aut ignorari vellet, explicentur; erunt tum omnia plana & aperta. Competebat Episcopis facultas ad quaslibet diceceseos suæ ecclesias, cum vellent accedendi, ibi cathedram ponendi, docendi, ad aram publice faciendi, Sacramenta & ordines ministrandi. Hanc facultatem jam inde a Gregorii M. temporibus cæpit contrahere proluxa Episcoporum in Monachos voluntas. Ejus contrahendæ duæ fuerunt causæ. Primo ne plebis ad Episcoporum, ut assolet, solennes functiones frequentia & concursus Monachorum quieti obstreperet: secundo ne ex Episcopi adventu rebus monasterii dispendii quicquam accederet. Erat enim istud usu receptum, ut Monachi divertentes ad se Episcopos liberaliter acciperent. Verum cum Episcopi sibi ipsi legem tulerunt ad aliqua monasteria, nisi rogarentur, non divertendi, quid inde eorum Jurisdictioni decessit? An hoc facto facultatem sibi ademurunt de eorum moribus cognoscendi? In hæreticos, in Schismaticos advertendi? Jejunia & Supplicationes eis indicendi? Næ Martenus ex Monastica disciplina præclarum monstrum effingit, cujus quieti consulere non possint Episcopi, nisi Monachorum Patres, Pastores, Superiores esse desinant. Nonne & ipsi summi Pontifices attendebant, ne suo adventu in Romana monasteria monastica silentia interpellarent. Quid igitur superest, nisi ut & Summi Pontificis nullam dicamus fuisse in Romanos Monachos Jurisdictionem? Ceterum fucum incautis facere conatur Martenus, cum ait, Episcopis non licuisse Missas in monasteriis exemptis celebrare. Quod ipse fatetur, licuit cuivis alii presbytero, an igitur Episcoporum pejor fuit quam horum conditio? Cui homini sano id persuasum eat?

Quod sibi legem aliquando fecerunt Episcopi ne pompam Episcopalem in monasteriis explicarent;

Id sine jurisdictionis dispensatione factum.

Adductorum verborum interpretem egregie agit Nicolaus Papa in Privilegio Abbatissæ Vizeliacensi concessio; ubi idem illi ornamentum largiturus his verbis utitur: *Neque Episcopus civitatis ipsius parochiæ, nisi ab Abbatissa ipsius monasterii invitatus, PUBLICAS MISSAS agat, neque STATIONES in cœnobio eodem indicat, ne ancillarum Dei quies quoquomodo populari conventu valeat perturbari.* Ubi hic missarum in cœnobio celebrandi facultas Episcopo adempta? Ubi alia, quæ Martenus garrit, abdicata? Unum hoc abdicatur, unum hoc statuitur, quod quieti & otio monastico oppositum videtur. Est hic audiendus Gregorius M. Epistola ad Marinianum Episcopum Ravennatem, ex qua confictum est concilium Romanum Anni 601. & Nicolai I. decretum a Marteno tom. I. Coll. amplif. pag. 152. repræsentatum. *Cum Episcoporum, inquit, adventus desideranter a monasteriis debeant expectari, quia tamen hospitandi occasione prædictum (Beatorum Joannis & Stephani) temporibus decessoris vestri nobis fuisse nuntiatum est prægravatum, oportet ut hoc sanctitas vestra decenter debeat temperare, ut visitandi exhortandique gratia ad monasterium, quotiens placuerit ab ejusdem civitatis antistite accedatur. Sed sic caritatis officium illic Episcopus impleat, ut gravamen aliquod monasterium non incurrat.* Sed potestne sibi quis temperare, ne propius accedat, examenque improbum in illa castiget trutina? Antiqui cœnobitæ in gratia reposuerunt, si Episcopi jure suo abrenunciantes in eorum ecclesiis Episcopalem pompam non explicarent: nunc, si id honoris conceditur, in gratia reponunt, atque cœnobii annalibus trabalibus inscribunt apicibus auro & minio incrustatis. Nunc ipsi Episcopalia ad se trahunt ornamenta, atque ad aras Episcopos agunt, tam veriti ne frequens desit spectator, quam verebantur Majores, ne adesset aliquis. Cathedram Episcopalem antiqui, ne populi concursu quies sacra turbaretur, suis ex ædibus procul exesse cupiebant, nunc ipsi eam ibi sibi erigunt; quin & Dionysianis atque Turonensibus seculo octavo erigeret Martenus, ni eorum quieti disciplinæque monasticæ, pro eo ac debeo, consulens, illam sacris his solitudinibus proturbassem. Sed audiamus porro ut sibi Martenus constet.

Benedicti III. privilegium cassatum Marteno favet. VI. Sunt etiam Privilegia, quibus statuitur, ne Episcopi *quicquam potestatis in aliquem de fratribus obtineant, nec per Episcopalem fastum aliquid illis in eos liceat... nec Episcopale ministerium aliquid ditionis super eos obtineat... utque Abbas dispensationis suæ ministerium exercere valeat digne, nullius debeat perturbari potestate subiectus; sed ab omni liber dominatione, Christum tantummodo Judicem sustineat.* Hoc habitu incessisse Privilegium Benedicti III. Papæ, quo confirmat Bretefridi Episcopi Ambianensis privilegium in solemnibus Gallicanorum præsulorum concilio concessum, Marteno affirmanti tantisper credamus. *Quid igitur, inquit, supereminenti Episcoporum jurisdictioni remanet? Nihil omnino.* Nihil? Turpe & miserabile! sed tamen illustre consortium doloris sensum adimet Episcopis; in eadem atque Romanus Pontifex condemnatione positi sunt. Abbates & Monachi *NULLIUS debent perturbari potestate subiecti.* NULLIUS inquam. Plana sunt, hæc & aperta. Neque obscura sunt, quæ sequuntur: *Abbas ab OMNI liber dominatione, Christum tantummodo Judicem sustineat. Ab omni liber dominatione* Itaque nec summo Pontifici, nec ipsi Ecclesiæ subditus est. Quid igitur miramur, nullam Episcoporum esse in Monachos jurisdictionem, in quos nulla sit nec Romani Pontificis, nec Ecclesiæ ipsius Jurisdictio? qui, præter Christum, Judicem neminem habeant? An ergo privilegium hoc spurium dico, quod hæc paradoxa dogmata Ecclesiæ invehit, atque disciplinam & Hierarchiam Ecclesiasticam funditus everfurum videtur? Erunt, qui id a me expectent, atque illud jam in factuum suppositiorum ergastulum relegarint. Sed aliter ego de eo ser-

tio.

tio. Non ea vetat, non ea statuit, quæ prima facie vetare aut statuere videtur. Arbitraris hic agi de jurisdictione Episcopali, sed arbitraris falso: alia omnia verbis recitatis subsunt.

Retegatur Marteni mala fides, rescribatur fideliter Benedicti III. privilegium, erunt omnia plana & aperta. Ita autem in Labbei conciliis Benedictus statuit: Episcopus Ambianensis nec in Abbatem, nec in aliquem de fratribus quicquam potestatis obtineat, nec per Episcopalem fastum aliquid in eos præsumat, VERUM ABBAS SECUNDUM REGULAM S. BENEDICTI LIBERAM MONASTERII SUI HABEAT POTESTATEM, ET MONACHI AD EJUS TANQUAM AD PASTORIS SUI SOLUMMODO RESPICIANT GUBERNATIONEM. Cur hæc a Marteno omiſſa sunt? scilicet quia ex iis manifestum est, agi hic tantum de *regimine interiori*; hoc solum caveri, ne illi immisceat sese Episcopus: quia manifestum est, Episcopalem jurisdictionem his verbis tam parum accidi, quam parum per Regulam D. Benedicti acciditur, ad quam summus Pontifex provocat. Pessimam causam tuetur Martenus, qui nisi genuinas bullas castrando, eam propugnare non sustineat. Videamus porro, ut sibi constet Vir candidissimus. Nec Episcopale ministerium aliquid additionis super eos obtineat; QUONIAM, supplemus, quæ Vindex suppressit, CUM ABBAS VICES CHRISTI IN MONASTERIO CREDITUR AGERE, POTESTATIS OFFICIUM SUPER CREDITAS SIBI OVES HABERE DIGNOSCITUR, utque dispensationis sue ministerium exercere prævaleat digne, nullius perturbari debet potestate subiectus; sed ab omni liber dominatione Christum tantummodo iudicem sustineat. Cujus potestatis officium super creditas oves habere dignoscitur Abbas? non Regiæ, non Pontificiæ, non Episcopalis. Igitur Abbatialis. Hæc ei intemerata servatur; hac in potestate, in *regimine*, inquam, *interiori*, in disciplina secundum regulam alterius cujusvis dominatio excluditur. Patres de Lirinensis monasterii immunitate in synodo Arelatenſi anni circiter 450. cognoscentes statuunt: *Monasterii omnis laica multitudo ad curam Abbatis pertineat. Hoc enim & rationis & religionis plenum est, ut. . . laica omnis monasterii congregatio ad solam ac liberam Abbatis proprii, quem sibi ipsa elegerit, ordinationem dispensationemque pertineat; regula, que a fundatore ipsius monasterii dudum constituta est, in omnibus custodita.* Laicorum nomine Monachos venire, vera est Mabillonii observatio. Et hos in iis, quæ regulam spectant, in unius Abbatis potestate esse debere, *rationis & religionis plenum* videtur Arelatenſibus Patribus. Ita passim regularum conditores fecerunt; ita plerique Patres, ita sentit Benedictus III. ita statuit. *A regimine interiori, a disciplina secundum regulam, ex S. Benedicti mente & votis, excludit Episcopum Ambianensem.* Hæc autem quid ad institutum præsens faciunt? Evolvatur tota Benedicti III. bulla; expendatur Bretefridi, quod per illam confirmatur, privilegium. Episcopus Ambianensis ordinum conferendorum facultatem, de ordinandorum moribus & scientia cognitionem, Abbatis ordinationem sibi reservat: nihil eorum, quibus Episcopalis jurisdictione absolvitur, abdicat. Adeo quidquid Monachis immunitatis concedit, id ita præstat, ut hoc facto *auctoritatem canonicam*, id est jurisdictionem Episcopalem, *convelli* nolit. Atqui Philippus Labbeus observat hoc privilegium, ut ovum ovo, esse privilegio Marculfiano simile. quod verissimum est. Vidimus autem, Marculfiana immunitate non infringi jura Episcopalia. Vidimus igitur Martenum & mala fide & malis artibus in illa grassari.

VII. Præter regiminis interioris *dominationem* observabamus supra secundum Margulfi formulam abdicasse quoque Episcopos rerum temporalium administratione & ministrorum electione. Ita Bertefridus in suo privilegio pro Corbeienſibus; *decrevimus; ut quæcumque prædicto monasterio vel Monachis regio mu-*

Sanum & restitutum ei ad-versatur.

Nam solummodo regimen interius Abbatibus asserit, de cetero Episcopi jurisdictioni obnoxiiis.

Neque Episcopus bonorum monasteriorum administrationi renuncians, jura Episcopalia nere, abdicat.

nerē, seu a quibuslibet Christianis in agris, mancipiis, vineis, sylvis, auro, argento, vel vestibus, vel quibuslibet speciebus collata, aut deinceps conferenda sunt, vita nostrae temporibus, seu successorum nostrorum nec ego nec ullus sibi Pontifex, aut aliquis ex ordine Clericorum Ambianensis Ecclesiae suis usibus usurpare aut minorare, aut ad civitatem aliquas species deferre praesumat; sed sub omni libertate vel emunitate saepe dictum monasterium vel Monachi ibidem consistentes possideant. Mox stabilitis Episcopi juribus circa ea, quae Ordinis sunt, prosequitur: Neque ulla alia potestate in ipso monasterio utatur Episcopus, ut diximus, neque in monasterio, seu in rebus aut ornamentis ipsius neque in personis..... Nec Episcopus nec Archidiaconus, aut qualibet alia persona, Ordinator Ecclesiae Ambianensis quodcumque de eodem monasterio, sicut de reliquis parochiis usurpare aut commutare, aut aliquas res auferre vel species, quae ad ipsum monasterium sunt collatae, deferre ad civitatem audeat. Similia legas in formula V. apud Marculfum, apud Gregorium M. Lib. VI. Epist. XII. ad Respectam Abbatissam, item in Epistolis ad Marinianum Ravennatem, & Castorium Ariminensem, in privilegiis, quibus initia Bullarii Cassiensis scaent, atque passim alibi. Similia profert quoque Martenus, ut ostendat, Archidiacono interdictam rerum temporalium curam & electionem ministrorum sacrorum. Haec vero & ultro concedimus. Neque enim Episcopalis iurisdictionio in Monachos evanescit, quod fas non sit Episcopo res monasterii temporales gubernare, ministros & officiales amovere & promovere, rerum & personarum monasticarum herum & dominum esse. Nemini Episcopo competit facultas res laicorum gubernandi, villicos eorum in villis instituendi aut removendi. Quis autem hac causa dicat, circumscripta esse Episcoporum in laicos iura? Neque alio sensu explicandum venit productum a Marteno Caroli M. diploma pro Salonensi in Diocesi Metensi monasterio. Decernitur in eo, ut neque Angelramnus Episcopus Metensis, neque Archidiaconus, neque missus Ecclesiae Mediomatricae ibi in ipso caenobio PONTIFICIUM habere non debeant, nisi si Abbas S. Dionysii expetierit ordinationes faciendi, chrismetandi, & tabulas benedicendi. Una vox Pontificium imperitis difficultatem ingerere potest. Quare quid significet ex charta Clodovei III. videndum. Nam, inquit, nullum pontificium a nobis neque a successoribus nostris in eodem monasterio pro causa cupiditatis, aut, quod absit, avaritiae habeatur, sed proprio in Dei nomine fruantur privilegio. Ex his intelligimus Pontificium idem esse ac Jus utile, & ab Angelramno istud Salonensi monasterio datum, ut ab eo nihil utilitatis perciperet, nisi cum ordinum gratia eo evocatus fuerit. Patet vero id maxime ex ipso Caroli instrumento, in quo dicitur Privilegium Angelramni constitutum de rebus proprietatis Fulradi Abbatis. Hac causa prohibet Carolus, ut de ipsis nemo contingat quicquam, sed sub tuitione Regis eadem immunitate, atque cetera praedia Dionysiana persistant. Potuisset itaque & ab hac charta producenda supersedere Martenus, Sed homini ad incitas redacto est istud dandum, ut impune ex quovis ligno sibi faciat Mercurium. Ad ea quae superant, pergamus.

Dacheri
Tom. X.
Spicileg.

Cum Ab-
tum &
Monacho-
rum dissi-
dia per a-
lios Abba-
tes sopiri
vult, suas
his vices
delegat.

VIII. Episcopi rati se in Monachis Viros habere Evangelii legibus & canonibus, multo quam vulgo solet addictiores, fecerunt eis facultatem juxta conditas a se aut acceptas leges vitam instituendi, Abbatibus ex regulae praescripto Monachos regendi, flectendi, corrigendi. Quod si Monachorum pertinacia Abbatum sollicitudinem vinceret, curaturos se, ne disciplina Christiana quid detrimenti acciperet. Huic rei argumento est & Marculfi formula, & illi consonum Bretefridi privilegium pro Corbeicensibus & alia multa. Numerianus Trevirensis Episcopus majoribus argumentis, quam de Monachorum obedientia, moderatione, atque parendi prolixitate spem conceperat, explicavit.

Facul-

Facultatem fecit Monachis vallis Gallilææ, ut si talis inter Abbatem, & eos dissensio murmurque consurgeret, qualis minime ab eodem Abbate ibidem sedari posset, tunc alii Abbates, qui hujusmodi regulam teneant, conveniant in ipso monasterio, scandalumque deprimant sententia regulari. Quo facto dubium non est, quin Galilæis Monachis ornamentum concefferit, cui ex condigno compensando pares non essent. Quæ enim non debebatur reverentia Episcopo, quæ submissio, quæ gratitudo, qui eorum dissensiones & lites nollet in curiam evocari, atque eo evocando vulgatam de Monachis famam bonam eorumque nomen traduci? Verum eone facto Episcopalia in eos jura abdicavit? Ait Martenus: Igitur acphalos effecit, nam neque in summum Pontificem, neque in alium jus suum, potestatemque transfudit. Sed Martenus in ipsa nube Junonem amplectitur & deosculatur. Sunt nostra ætate multa in Europa monasteria, quorum controversiæ domesticæ Abbatum aut Præsidum congregationis sententia definiuntur, quin hac causa ab Episcopi se legibus & jurisdictione absoluta credant. Huic consuetudini initium fecit Numerianus. Facultatem de monachorum & Abbatibus dissidiis cognoscendi aliis ejusdem instituti Abbatibus delegavit. Hi vero si ea componere non possent, tum tandem ad ejus tribunal revocanda erant; nam ut privilegiorum ejus ævi verbis utar, nihil de Canonica auctoritate convellitur, si quid Monachis pro quiete tranquillitatis conceditur. Aut ut Gregorii M. ex genuina ad Marinianum Epistola & spurio concilio anni 601. adoptem, Episcopos in Monachos & Abbates advertere non oportet, nisi forte extantibus, quod absit criminibus, quæ sacri canones punire monstrantur. Est vero hoc ita manifestum, ut pluribus inculcari non debeat. Sed sunt iterum ipsa privilegii verba, quia in iis error, rescribenda. Calmetus in probat. Loth. Hist. repræsentat illud post Mabillonium. Ita apud eos habet: *Et si, quod absit, talis inter Abbatem & Monachos dissensio aliqua, & murmur consurgere videatur, qualis minime ab eodem Abbate ibidem sedari possit, tunc, MISSUS EPISCOPUS EORUM AD ALIOS ABBATES, qui hujusmodi regulam teneant, conveniant in ipso monasterio, scandalumque deprimant sententia regulari.* Omnino rescribentis incuria hic errori locum fecit. Quid enim hæc sibi volunt? *Tunc missus Episcopus eorum ad alios Abbates.* Nec barbara, nec latina sunt. Ea cuius est integrum pro arbitrio refigere: ego ita legendum puto: *Tunc mittens Episcopus eorum (id est Diocesanus) ad alios Abbates &c.* Nisi forte hæc lectio placeat: *Tunc missus, id est, sermone antiquo, Legatus, Episcopi, convocans alios Abbates &c.* Ut ut sit, sunt etiam hæc frustra adducta a Marteno ad Episcoporum jura infringenda, atque unum hoc præstant, ut argumento sint, eos juribus suis clementer & comiter usos, cum de Monachorum dissidiis aliquando cognoscere noluerint, nisi per ejusdem instituti viros: atque cum hi nihil proficerent, tum demum quodammodo invitos causam ad se revocasse.

IX. Ex argumentis, quæ tanto strepitu in aciem eduxit immunitatum hyperaspita, unum superat. Sed, si quidem ei fidem habemus, decretorium illud. *Si Monachis opportunum fuerit Ecclesiam benedicendam, & sacros ordines percipiendos, a quocunque Pontifice decreverint, licentiam habeant expetendi.* Hæc ex privilegio, quod Numerianus Trevirensis, annuentibus comprovincialibus Episcopis Childulpho, Gisloaldo & Eborino, concessisse dicitur Deodato Abbati Vallis Galilææ. Id vero, inquit Adversarius, *vel ipso fatente Roderico integram libertatem complectitur.* Verum, ut inde initium faciam, neque id fatetur, neque falsus est Rodericus, neque fateri potest. Nam primo, quia de Benedictione Abbatibus nulla hic mentio, inde consequens est, Episcopum ea non abdicare. Vidimus autem supra, Marteno ipso argumenta sufficiente, non

Epistol.
lib. VII.
num. 18.

Annal.
tom. I. in
Append.

Idem facit
cum per-
mittit, ne
Monach.
ab aliis E-
piscopis
ordines
petant.

minimam jurisdictionis Episcopalis partem hanc esse, quod Episcopus benedicens Abbatem curam ei animarum jurisdictionemque in suos spirituales tribuat. Deinde communicavit Episcopus Diocesanus cum Provincialibus suis jus Galilæis Monachis ordines petentibus præbendi; Provinciales annuendo onus præbendi in se susceperint; qui non annuerant; reliquarum scilicet provincialiarum Episcopi, iis hoc onus non incumberebat. Quare Galilæi hoc unum privilegii vigore consequerentur, ut ad quem libuisset Provinciæ Trevirensis Episcopum Ordinum causa adirent. Neque hæc non est nulla immunitas: sed est ne illimitata? Extinguitne jura omnia Episcopalia? Sane non perimit in Episcopo jus & obligationem de Galilæorum moribus cognoscendi, docendi, pascendi: Si privilegio concessio abuterentur, corripiendi; si ejus obtentu, cum Marteno, in Episcopalia jura grassarentur, illud revocandi antiquandi: concessis immunitatibus eos exuendi. Denique quis concedit Privilegium? Numerianus Archiepiscopus & Metropolita Trevirensis, cujus in diocesi ponamus, positum fuisse monasterium. Transfundit in Suffraganeos facultatem præbendi ea, quæ sunt ordinis: annuunt, consentiunt. Verum cum in Archiepiscopi sui auctoritate & potestate sint, extra eam non fuerunt Galilæi, quippe quoad ea, quæ sunt Ordinis, ab iis pendentes, qui ipsi ab antistite Trevirensi tanquam Metropolita & Archiepiscopo proprio pendunt: ab iis pendentes, a quibus, si abuterentur hanc facultatem repetere, & posset & deberet Metropolita. Sequioribus sæculis, cum rerum summæ conversiones Sacerdotium & Imperium agerent, fatemur a summis Pontificibus aliqua monasteria Ecclesiæ Romanæ sine medio fuisse subjecta, & iis facultatem factam ordines a quo visum fuisset Episcopo petendi. Hanc facultatem cum fecerunt summi Pontifices, an absolverunt illa monasteria a jurisdictione sua? An Episcopus ordines præbituros monasteriorum illorum Diocesanos constituerunt? Nequaquam, causam ipse suppeditat Martenus: *Non ut Diocesani, inquit, sed ut delegati a summo Pontifice agebant.* Nostra faciamus hæc verba. Provinciales Diocesani Episcopi Galilæorum, *non ut Diocesani, sed ut delegati a Diocesano Galilæorum agebant.* Quare quemadmodum, ipso Marteno docente, Romano Pontifici sua in exemptos constabat potestas, etsi vices suas aliis delegasset; ita sua constabant Galilæorum Diocesano jura, etsi vices suas Provincialibus delegasset Episcopis. Ponamus nunc, Galilæorum cœnobarum Episcopum Diocesano non fuisse Archiepiscopum; constabit sibi perinde mea arguendi ratio. Hoc posito potuisset quidem Diocesano selecto a Monachis Episcopo facultatem facere illis *vice sua* ordines impertiendi; sed quia ille æqualis aut superior esset, non potuisset imponere necessitatem impertiendi. Quod si tamen uti concessa facultate visum fuisset, non Diocesano, sed *Diocesani vices* egisset. Stetisset itaque & hoc in casu Diocesani jurisdictione illibata: cujus enim vices aguntur, illius esse jurisdictionem & potestatem in confesso est.

Vind.
pag. 10.

Martenus
privilegiis
corruptis
& spuris
pugnat.

X. Præter hæc privilegia quatuor alia in arenam collocat Martenus, quibus, quod superioribus inani conatu tentatum vidimus, certiori efficiat. Primum Stephani III. pro Diocesano, secundum ejusdem summi Pontificis pro Nonantulensibus, tertium Johannis IV. pro monasterio S. Salabergæ; & quartum ejusdem Johannis pro Luxoviensi. Plura superiori sæculo immunitatum monasticarum patroni jactabant. Ex bullario Casinensi, tanquam ex equo Trojano, solida legio petebatur: Medardinum sufficiebant Epistolæ Gregorii M. Figiacense Stephani III. Acherius, Elnonense acta Antuerpiensia alia alii hujus furfuris innumera. quibus Bernardus testatur, multos suo tempore, non dico
immu-

immunitates illas abnormes propugnasse, sed plane ad eas grassatos esse. Nunc eorum numerus, cum magnorum Criticorum censura, tum prudenti PP. BB. silentio tantopere est imminutus, ut in iis quatuor omnino repererit Martenus, quæ produci posse arbitratus sit. Sed ne hæc quidem ea sunt, quæ locum habere debeant, ubi de immunitatibus serio disceptatur. Id vero paucis est ostendendum.

Dionysianum Stephano tertio adscriptum & imprudenter ostentatur, quippe quod illud evertat, quo Monachis Dionysianis proprius Episcopus concessus dicitur, & iisdem, quo hoc, argumentis suppositionis manifesto vincitur. Nonantulensi nihil inde ponderis accedit, quod hætenus fucum fecerit multis, atque ipsis Alexandro Natali & Pagio probetur. Præscriptionis adversus veritatem nulla sunt jura. Anselmus Nonantulensis Abbas legitur in eo a summo Pontifice *consecratus, & cuculla indutus secundum regulam S. Benedicti*? Ubi in S. Benedicti regula legas Abbatem cuculla cum in Abbatem benedicatur induendum? Ubi Abbatem benedicendum esse? legimus quidem capite 65. fuisse aliquibus in locis moris, cum Benedictus regulam conderet, ut Abbas & Præpositus ab Episcopo benedicerentur; ne Præpositus benedicatur, statuit; an autem Abbates, instituti a se adornati asseclas, benedici velit, neque ipse dicit, neque Smaragdus, Boërius, Anonymus acri vir iudicio, qui in bibliothecis S. Martini Coloniae & S. Laurentii Leodii Mss. extat, Martenoque in commentariis est illaudatus, neque Martenus ipse in hoc caput indicant. Decimarum & decimationum fit hoc in privilegio semel & iterum mentio; triginta scilicet annis antequam earum usum in Ecclesiam invexisset Carolus M. Sed infinitus sim, si hujus modi stigmata omnia recenscam: finem & initium tantummodo spectemus. Ibi Stephani tertii annos videas, contra Constantini Imperatoris annos requiras, utrumque præter ætatis, præter Stephani morem. Hic & nullius & sequiorum seculorum formulas: *Stephanus servus servorum Dei S. R. E. APOSTOLICUS. Est hoc nullius seculi, nullius summi Pontificis. Posteriorum sunt sequentia: Anselmo religioso Abbati venerabilis monasterii sancti Silvestri siti Nonantula, territorio Mutinense, ET PER TE IN EODEM MONASTERIO IN PERPETUUM. Johannis Papæ IV. bulla prima, quantæ vero ea sit auctoritatis hoc in stadio, quæ cui concessa sit, nequidem scitur? Nam quod S. Salabergæ monasterio concessam dicit Martenus, hariolantis est. Nulla hujus monasterii in illa mentio, vestigium nullum, nullum in historia indicium illi concessam fuisse. At eruit ex codice Thuaneo ante octingentos annos exarato Mabillonius. Reverendos canos cernuus adoro. Sed tamen dudum observatum est ab Oudino, PP. BB. sæpius fuisse justo liberaliores in codicum ætate computanda. Porcheronius anonymum Ravennatem Ms. septimo seculo adscribit, quem nunc post undecimum scriptum constat. Ne crabones irrite, chartas a Germonio notatas prætereo; chartam vero *Plenariæ securitatis* aliquot, quam esset, secula antiquiorem Mabillonio visam, non diffitetur ipse in Supplemento. De Marteno quid dicam? edidit specimen Triumpho S. Remaci & Vitæ S. Popponis Mss. codicum eadem manu exaratorum; eosque temporibus Henrici III. Imperatoris ex characterum habitu scriptos contendit. Verum lynceo oculo examinentur. Diphthongus *Æ* per simplex *E* scribitur, conjunctio *ET* per notam *Zifra* nostræ 7. similem effingitur. Hoc observato, consulatur decima quarta apud Mabillonium tabula, quæ Henrici III. Imperatoris ætati respondet. In diversis, quæ continet, speciminibus nihil simile. Seculis sequentibus invaluisse hæc scriptio compendia, sequentes tabulæ docent. Tam est lubricum & alæ plenum ex scripturæ forma de codicum anti-*

Præcipua Marteni Privilegia sunt spuria; Dionysiani. Nonantulense.

Johannis Papæ IV. bulla sunt item spuria.

quitate statuere. Non est igitur, quod a Codicis Thuanei canicie Johannis IV. bullæ robur petatur; cum a canis non sit certum ad ætatis senectam argumentum. Ad hæc cum in hac tum in Luxoviensi bulla loquendi colores sunt, quos Romanum solum ignorabat: *Nec enim nova postulantium vel indulgentium est auctoritas privilegii largiendi, dum profecto cuncti retro..... Rogitus vero Episcopus ipsius civitatis..... Domestici fidei.* Hæc sartago loquendi nunquam Aufoniam, nunquam Pontificiam linguam infecit. Obtinebat ea apud populos Francorum sceptræ reveritos. Justo liberalior videar, si Luxoviensem bullam hoc uno obelo configam. Itud saltem agamus, ut unde educta sit, inquiramus. Primus edidit Mabillonius. *Ejus fragmentum invenit in CHARTACEO codice, Der-vensis canobii,* quod his in verbis abrumpitur: *habeat facultatem in ipsum monasterium ingreditantum.* Porro cetera, inquit Mabillonius, *supplevimus ex Pontificiis diplomatibus subsequentiæ Pontificum, qui iisdem pene verbis superiorum Pontificum, adeoque Johannis IV. privilegia confirmarunt.* En privilegii Luxoviensis incunabula! Caput suppeditat *codex chartaceus*, proinde recentior; ventrem & fyra sufficiunt diploma unum seculi X. alterum seculi sequentis. *Spectatum admissi.....* Quanquam enim Benedictus VIII. & Leo IX. prædecessorum suorum diplomata confirmant, attamen ut sciatur, an totidem verbis confirmant, deberent confirmata privilegia cum confirmatoriis comparari. Ea autem non superare, fatebitur Mabillonius. Luxoviensium quidem immunitatum, quod recte advertit, meminit Marculfus, sed ita meminit, ut, qui ævi stylum noverit, intelligat, eas concessas esse ab Episcopo diocesano & comprovincialibus, non item ab Episcopo Romano. *Ab antiquitus,* ita fert formula, *juxta constitutionem Pontificum per regalem sanctionem monasteria sanctorum Lirinensis, Agaunensis, Luxoviensis..... sub libertatis privilegium videntur consistere.* Pontificum nomine venire Galliarum Episcopos, & *regalis,* quæ adjicitur, *sanctio,* & hæc ipsa formula, & aliæ illorum temporum chartæ docent. De Romano cum erat sermo, unde id liqueret, addebatur aliquid. Quare ex hac formula non debebat arguere Mabillonius, Pontifices Romanos ante seculum septimum aliquod privilegium Luxoviensibus concessisse. Immo oppositum debebat arguere, quia in ea solummodo mentio privilegiorum ab Episcopis Galliarum concessorum. Sed tamen fuerint Luxoviensibus seculo sexto, aut etiam antea a Pontificibus Romanis concessæ aliquæ immunitates. Nonne immunitates monasticæ omnes, modico e capite initio scaturientes, fluviorum instar, longitudine temporis ita alveum extenderunt, ut cum Episcopalibus maribus subinde contendere non dubitarint? Erant eæ contractiores seculo sexto, quam seculis decimo & undecimo. Quare per horum seculorum privilegia, etsi superiorum confirmatoria, non possunt refici privilegia seculi sexti. Accedebat semper his, ex temporum consuetudine, aliquid, quod in illis non erat. Luxoviense Privilegium, ut est a Mabillonio resectum, tam primi & genuini arbitror esse simile, quam Babilonica turris, a Kircheræ ædificata, aut templum Salomonis, a Villalpando aut Adricomio in chartis instauratum, celebria illa ædificia fideliter repræsentant. Hæc de Luxoviensi Johannis, ut jactabant, quarti Papæ privilegio. De alio, eidem etiam Johanni adscripto superioribusque omnino *consimili,* eoque Habendensi monasterio concessio, fatetur Mabillonius esse illud interpolatum. Probabilius ei videtur aliud ejusdem privilegii exemplum: in quo nihilominus *mendum* quoque reperit. Advertit denique in eodem chartario, unde hoc diploma hausit, esse Henrici IV. Imperatoris instrumentum, in quo S. Romaricus legitur *Habendense monasterium Romana libertati & regali defensionis subjecisse.* Verum, inquit Mabillonius, *illud mihi valde*

valde suspectum est. Exhibet quoque Calmetus laudatam Joannis IV. bullam pro Habendenfi monasterio ejusque adeo duo exempla rescribit in appendice ad tom. I. Historiæ Lotharingicæ. Sed ita exhibet & excerpit, ut earum suppositio cuius indubitata esse debeat. Fertur, inquit, Johannes Papa quartus Habendenses immunitatibus donasse. Fertur, dicitur. An vero, cum de Privilegii alicujus sinceritate agitur, in Scriptore Benedictino hæsitatio non idem præstat, quod in alio scriptore aperta condemnatio? Neque hæsitat solummodo; corruptionis & alterationis palam laudatas bullas arguit. Clotarii fieri in uno exemplo mentionem, bullam plumbeam e membranæ fiscella pendere, Leonis IX. compendiis literariis subscriptam alteram, observat. Hæc vero totidem esse corruptionis & alterationis indicia, sine dubitatione pronunciat Scriptor Benedictinus.

Epist. lib.
11. ep. 3.

Quibus autem de causis Calmeto & Mabillonio corruptæ, mendosæ & interpolatæ sunt hæc bullæ? Quia in iis aliqua, quæ historiæ & ævi moribus repugnant. In quatuor privilegiis a Marteno adductis non aliqua, sed multa sunt, quæ eadem lue laborent. An vero hæc vasa quassa, reflexos clavos, dimidiatas strigiles, an, inquam, hæc scruta scita in medium afferri, cum de immunitatibus ecclesiasticis, de Episcopalibus juribus, de disciplina ecclesiastica, de rebus maximi momenti disceptatur? Cur hic non dicamus cum Gregorio M. *Si authenticam chartulam non videmus aut exemplaria, nil possumus facere?* Chartæ Regiæ autographæ seculorum VII. & VIII. superant innumeræ. Unus Mabillonius sexcentas eruit, earumque specimina æri incidi curavit. Quo fato factum est, ut ne una quidem *immunitatis plenariæ* charta autographa ad nos pervenerit? ut ne una quidem sana & integra, sine macula & nævo exhibeatur? Istud saltem nobis immunitatum hyperaspistæ dent, ut fragmentis, quæ producunt, auctoritatem accersant ex illorum temporum historia, conciliis, capitularibus. Sed est istud dudum petitum; hæcenus nemo præstitit; contra innumeri producti cum conciliorum canones, cum Patrum effata, tum Regum capitularia, quibus repetitur & inculcatur Chalcedonensis concilii canon hic, nemini non notus: *Qui vere & sincere singularem sectantur vitam, competenter honorentur: quoniam vero quidam utentes habitu Monachi, Ecclesiastica negotia, civiliaque conturbant. . . . placuit quidem nullum usquam edificare aut constituere monasterium, vel Oratorii domum, præter conscientiam civitatis Episcopi. Monachos vero per unamquamque civitatem aut regionem subjectos esse Episcopo, & quietem diligere, & intentos esse tantummodo jejuniis & orationi. . . nec propria monasteria deserentes: nisi forte his præcipiatur propter opus necessarium ab Episcopo civitatis. . . Verumtamen Episcopum civitatis convenit competentem monasteriorum providentiam gerere. . . Clerici, qui præficiuntur prochochois, vel qui ordinantur in monasteriis & Basilicis Martyrum, sub Episcoporum, qui in unaquaque civitate sunt, secundum Patrum traditiones, potestate permaneant, nec per contumaciam ab Episcopo suo dissiliant.*

Concil.
Barcinon.
a. 540. A-
relat. V. c.
2. 3. 5.
Aurelian.
1. c. 9. &
11. c. 2.
Synod.
Epaun.
capitula-
ria Caroli
M. lib. 11.
c. 8. &
ann. 789.
& 802.

His ego verbum non addo. Martenus, ut jura Episcopalalia labefactaret, duum generum instrumenta protulit. Eorum aliqua suæ integritati reddita, & recte intellecta cum Marculfiana formula convenire, proinde a me facere, ostendi; alia dubia, interpolata, spuria, proinde nullius ponderis demonstravi esse. Plura, ut præstarem, præiens institutum non postulabat. Potuissent tamen facile præstari. Nam quam plura hanc in rem, quæ conciliorum, capitularium & veterum scriptorum lectio sæpius repetita suffecit, seposita habeo: plura, si ad manus esset, sufficeret Thomassinus, quem eandem mecum tueri sententiam a Marteno non invitus intellexi. Tanti enim viri hac in re nomen adversariorum omnium, quippe quos partium studio laborare, proque sua domo scribere constat, auctoritatem inducit.

CAPUT VI.

Abbatēs Malmundario-Stabulenses Principis S. R. I. dignitatem non privilegio, sed consuetudine & usu Regni ita ferente consequuntur.

Publici-
starum re-
cepta sen-
tentia.

Ruditissimus quisque hujus Germaniæ nostræ scriptor in ea est sententia, Abbates & Episcopos, qui *Principis* in Imperio Romano-Germanico axiomate & juribus illustres sunt, ornamentum hoc consecutos esse, non diplomate & privilegio aliquo, sed usu, consuetudine, legibus, atque ipsa Imperii vel Regni indole ita postulante. Quod si enim ab ipsis Carolingicæ familiæ initiis annales evolvimus, advertimus Episcopos & Abbates eos, quorum successores nunc Imperii Principes audiunt, ad comitia & placita vocatos, in gravioribus negotiis adhibitos, suffragiis suis eorum definitionem, copiis & facultatibus, quin & sua quandoque præsentia executionem promovisse. Ita Francici Imperii forma ferebat, ab ipsa ducatum & regnorum in his terris prima institutione originem sumens. Jam vero Imperii *Principes* eos nuncupamus, qui in comitiis voto & sessione gaudent. Nomen ipsum sub Carolingis necdum eodem, quo nunc, significato, obtinebat; *Primores*, *Majores*, *Seniores* appellabantur: obtinebat vero, quantum tempora ferebant, res ipsa. Extincta familia Carolingica crevit Episcoporum & Abbatum in comitiis & regno auctoritas. Seculo XII. frequentatum Principis nomen sequentibus invaluit. Seculo decimo tertio Electoris axioma, nullo auctore, sed ipsa Imperii forma ita moderante ad paucos redactum; inde aliqua Principes inter & Electores distinctio. Seculis secutis ea, quæ hæcenus in Imperio usu & consuetudine viguerant, in literas auctoritate publica redigi cœpta. Qui Duces, qui Electores, qui Principes votis capitatis; qui minorum gentium Dii votis curiatis gaudent, ex superiorum temporum usu & consuetudine definitum.

Hanc sententiam negavi, & Abbates Stabulenses & alios privilegio Principis dignitatem assecutos.

Hæc ego attendens scripsi, Principes Stabuleto-Malmundarios, eadem atque reliquos Imperii Principes Ecclesiasticos conditione usos, consuetudine & usu, non item privilegio aliquo, inter Imperii Principes relatos. Oppositum antea scripserat Martenus; quod inadvertenti excidisse putabam. Forte etiam re ipsa exciderat; ne vero vel leve hoc inadvertentiæ peccatum peccasse videatur, nunc pro aris & focis tuetur, atque in me, qui aliter censuerim, acriter invehitur. Meis verbis rescriptis, quia meam sententiam certam pronunciaram, hic, inquit, *mihî audire videor Magistrum e pulpito loquentem. Unde vero hanc hausit certitudinem, cum contrarium sit CERTISSIMUM?* Quæ infra tonat, eadem e pelvi tonat. *Negat Rodericus, Abbates ullo unquam privilegio Principis dignitatem obtinuisse, sed usu & consuetudine. Verum quid non negaret vir audacissimus? Ergone potioris erant Abbates conditionis Episcoporum conditione, quibus pariter ex privilegio indultum Principis gradum fuisse, multis demonstrare possemus publicis instrumentis?* Quid ad hos mellitos verborum globulos, verbaque quasi sesamo & papavere sparsa? Quid iis, quæ CERTISSIMA sunt, quæ multis publicis instrumentis demonstrari possunt, opponet Rodericus? Omnino erudito cuivis atque in rebus Germanicis versato actum agere videbor, si Martenum confutare aggressus fuerit. Sed male haberet moderatissimum Scriptorem, si ejus rationes ne brevi quidem examine dignaremur. Demus istud illius de republica literaria grandibus meritis, demus singulari moderationi, ut ne inauditum dimittamus, ut interroganti respondeamus.

Fatcor

Fateor igitur in ipso limine, eum recte disputare, cum Abbates cum Episcopis componit atque contendit, illis Principis axioma obtigisse privilegio, si his eadem via obtigerit. Quis enim dicat, meliorem fuisse Abbatum, quam Episcoporum conditionem? Porro Principis gradum Episcopis Privilegio collatum, ait a se demonstrari posse, non levibus aliquibus momentis aut petitis e trivio rationibus, sed omnino publicis instrumentis. Herbam porrigo, quis enim contra publica mutire sustineat instrumenta? Iis non assurgere capitale est & læsæ criminis. Sed tamen nefas est, audita tantummodo adversarii grandiloquentia, animos ponere. Publica hæc instrumenta in medium produci petamus. Si Germania, inquit, Episcoporum aut Abbatum tabularia penetrare liceret, plura hujusmodi Imperatorum diplomata, quibus eos Principis dignitate ornant, reperire possemus. Est hic summa animi contentione & diligenti attentione opus. Si Germania tabularia penetrare liceret, posset reperire. Posset; igitur necdum reperit: necdum aliquod e Germaniæ tabulariis petitum instrumentum vidit, quo Episcopo aut Abbati Principis axioma conferatur. Delicias hominis! Fateatur, se ejusmodi instrumentum nullum vidisse, nullum habere, & tamen affirmat pagina eadem posse se ejusmodi publicis instrumentis, quod contendit, demonstrare. Jam fidem Marteno habe, jam illustri Benedictini vigilias reverere. En hominis eruditi disputationem: Possum hoc publicis instrumentis demonstrare. Profer publica instrumenta. Desunt; reperire possem, si Germania tabularia penetrare liceret. At ea necdum penetrasti, penetrabis nunquam; igitur, quod te demonstrare posse ajebas, neque potes, neque poteris unquam demonstrare. Expende disputandi rationem, exacta est ad dialecticam amussim.

Verum, quo auctore scit, se ejusmodi instrumenta in tabulariis Germaniæ invenire posse? Quo indice cognovit ibi esse; nisi enim sint, reperiri non poterunt? Havelbergensia, Halberstadiensia, Hamburgensia, Bremensia, Magdeburgensia tabularia excusserunt Ludewigii, Leuckfeldii, Lindenbrogii, Lambecii, alii. Paderbonensia, Corbeiensia, Moguntinensia, Spirensia, Argentinenensia, Laguillius, Lehmannus, Serrarius, Johannis, Schatenius, Furstenbergius. Browero, Masenio, Hoffmanno, Gretsero, Chapeavillo, Frisio Wirceburgensia, Leodiensia, Bambergensia, Trevirensia accepta referimus instrumenta. Schannato, Browero & Pistorio Fuldensia. Prumiensia & Stabulensia Brouero, Knauffio atque Marteno: aliorum Archivorum instrumenta aliis scriptoribus; eorum collectionem utilissimam Lunigii nunquam interituris curis. Horum autem auctorum quis unus diploma unum, quale narrat Martenus, indicavit? quis unum edidit? Est ne cuiquam verisimile inter se conspirasse, ne ederent, si inveniissent? Est ne verisimile, si fuerit, non invenisse? Unum hoc restat, ut dicamus omnes omnium ætatum & archivorum vermes muresque pacto fœdere atque inita conspiratione hujusmodi instrumentis genuinum imegisse, ne ea unquam adversus me posset producere Martenus. Hercle! validiori argumento suam sententiam jugulare, meam confirmare non poterat adversarius, quam tam aperte fatendo, simile aliquod diploma a nemine unquam indicatum aut editum. Est enim inde certum, nunquam extitisse, proindeque, quod contendo, Episcopis & Abbatibus, qui hodie Principis axioma clarent, non esse illud lege aliqua scripta aut privilegio, sed usu, sed Imperii legibus & indole tributum. Cum vulgus Salesios, Borrromeos, Xaverios, alios, solenni ritu inter cœlites relatos audit: eodem apparatu arbitratur Paulos, Petros, Polycarpus Sanctis adscriptos. Eodem ex fonte diplomata Julii Cæsaris & Neronis pro domo Austriaca; Gregorii V. pro septem Electoribus, Aliquæ in Imperio dignitates posterioribus seculis peculiaribus privilegiis concessæ

Martenus
ait, se in-
strumen-
tis publi-
cis demon-
strare pos-
se simul-
que fate-
tur ea sibi
desse.

Vind. Pag.
47.

Neque ve-
ro extant-
publica in-
strumen-
ta, quibus
Germaniæ
Episcopi
S. R. I.
Principes
creati sint.

cessæ sunt : hinc insita vulgo opinio, omnes eodem modo concessas. Adversarium profano vulgo non accenseo ; arguit tamen & disputat ex vulgi dialectica.

Wapincense a Marteno laudatū ei adversatur.

Sed illi fere injuriam feceram invitus. Duo enim omnino profert instrumenta, quibus systema suum fulciat. Sed quænam illa ? Non ex Episcopali aliquo aut Abbatiali Germaniæ Tabulario petita ; non alicui concessa Abbati aut Episcopo, cujus successores Principum in albo emineant. Cassa igitur & inania. Sed hoc postremo loco ; instrumenta ipsa attendamus. Eorum alterum est Friderici Imperatoris Gregorio Episcopo Wapincensi concessum. Ait in eo Imperator : *Notum fieri volumus, qualiter nos venerabili viro ac dilecto Principi nostro Gregorio Wapincensi Episcopo, accepta ab ipso fidelitate & hominio, omnia regalia per legitimam investituram concessimus, quæ ipse & Ecclesia sua ab Imperio tenere debet...* Datum apud Arelatem anno M.C.LXXVIII. Indictione XI. calendas Augusti mensis. His verbis, Marteni iudicio, *Episcopus Wapincensis a Friderico Imperii Princeps factus est & institutus.* Sed, Marteni iudicio seposito, cordatorum & candidorum Virorum super iis iudicium requiramus. Aliud est, ut receptis verbis uti pergam, investire aliquem principatu & regalibus, alicui Ecclesiæ debitis, aliud aliquam Ecclesiam Principis dignitate & Regalibus semper in ea mansuris donare. Postremum qui præstat, is illius Ecclesiæ præfulem dicitur Principem creare aut facere. Primum qui præstat, is debitum alicui præfule per electionem aut nominationem Principis axioma illi confirmat, is cum illo investit. Hoc, quod tyronibus & tonforibus in Germania nostris perspectum est, an ignorarit, an dissimularit Martenus, non examino. Facit ad institutum meum perinde, an mala fide an ignorantia peccarit. Mihi istud sufficit, quod manifestum sit, hoc instrumento non creari, sed investiri principem. De genere hoc sexcenta proferre potuerat. Literis investituræ libri scatent ; ipse aliquas edidit, quibus Princeps Srabuleto-Malmundariensis investitur de Regalibus monasteriorum Stabulensis & Malmundariensis. Laudo tamen quod plura non protulerit ; Wapincense edendo causam suam plusquam res postulabat prodidit. Si perspectum ei fuisset Rudolphi I. diploma anno 1274. Ulrico Abbati Einsidlensi concessum, & ab Hartmanno in ejusdem monasterii annalibus pag. 260. rescriptum, majori illud similitudine veri mihi opponere potuisset. In eo Rudolphus Nos, inquit, *speculo circumspeditionis regia specularantes honorificentiam venerabilis Abbatis Ulrici memorato monasterio Abbatia titulo presidentis eundem collegio nostrorum Principum aggregantes, scepro Regio Principatus apicibus fecimus insignitum.* Hartmannus loco laudato, Heiderus in actis Lindaviensibus pag. 52. Vitriarius lib. 1. tit. 15. in hoc diploma intendentes arbitrantur eo *Principis titulum* Abbati Einsidlensi tribui. Hos si secutus esset Martenus, habuisset saltem sententiæ suæ auctores : sed tamen errantium numerus veritati non officit. Relegantur ea, quæ in diplomate præcedunt, liquebit, hoc diplomate, perinde ac Wapincensi, Abbatem Einsidlensem de suæ Abbatia Regalibus investiri. Ita enim Rudolphus : *Cum laudatum monasterium tanti honoris a divinis Imperatoribus & Regibus nostris prædecessoribus promeruerit incrementum, ut quicumque prædicti canobii debeat Abbas existere, idem imperiali scepro a Romanorum Rege de administratione temporalium investitus Principum consortio debeat refulgere..* Hæc, inquam, mihi quis relegat ; Ulricus de temporalibus alicujus monasterii investitur, cujus hæc est prærogativa, ut ejus Abbates *Principum* in albo refulgeant. Non itaque Rudolphus Einsidlensibus *Principis* axioma confert : contra testatur id illis deberi, competere. Quare etsi indubie Martenus diploma hoc, si perspectum habuisset, in rem suam laudaturus erat, fuisset tamen frustra laudaturus.

Coll. amplifs. tom. II.

Adversatur item Einsidlense.

turus, cum, ut modo dicebamus, aliud sit *investire*, aliud creare Principem. Nunc in alterum ejus instrumentum oculos conjiciamus. Omnino hoc diploma Imperator Rudolphus ad plena perpetuæque libertatis & exemptionis indicium statuit & vult, ut Jacobus Archiepiscopus Ebredunensis & quilibet illius successor ejus, Imperatoris Rudolphi, sit *tricamerarius* & IMPERII PRINCEPS carissimus & secretarius palatii, sive Imperialis aulae Consiliarius specialis. Planum hoc & luculentum instrumentum ultro recipimus. Quantum prima fronte a Marteno facere videtur, tantum patebit statim adversus eum pugnare. Consideranda sunt solummodo locus, tempus, & is cui concessum est.

Utrum pro-
ducitur
privilegi-
um, quo
quis Epif-
copus S.
R. l. Prin-
ceps effici-
tur.

Provincia Narbonensis, quæ subinde Regni Burgundici, demum Regni Arelatensis nomine insignita est, quæque habet ab oriente Alpes Cottias, inter quas & mare sunt hæc Provincia, Arelatensis, quæ caput est regni; Viennensis, quæ Cancellaria regni gaudet; Tarentasiensis, Ebredunensis & Aquensis, & pro aliqua sui parte Lugdunensis & Bisuntina, Caroli M. & Ludovici Pii temporibus eundem atque Germania Regem reverebatur. Divisio regni, anno 843. facta, illius partem alteram a Germaniæ regno abscidit, secutorum temporum turbæ subinde totam a Germaniæ regno separarunt. Boso Arelatensem Burgundiam regis nomine tenuit, Cisararicam Rudolphi I. & II. dein Conradus, qui Hugonis ope Arelatensem Burgundiam Bosonis nepoti Constantino ereptam Cisararicæ reddidit, atque hoc factò Burgundicum regnum suæ integritati restituit. Conrado successit Rudolphus III. Ottonum temporibus. Sub his Regibus Burgundiæ sive Galliæ Cisalpinæ regnum a Germania separatum, nullius alterius, quam Regum suorum leges & sceptræ colebat. Rudolphus, cum improles esset, regnum Burgundicum Conrado Imperatori tradidit, quod a tempore Arnolphi Imperatoris, per annos plusquam centum triginta gentis suæ Reges tenuerat, sicque Burgundia iterum redacta est in provinciam & Imperio reddita. Ita Sigebertus Gemblacensis ad annum 1034. & alii passim Scriptores. Burgundia cum gentis suæ Regibus pareret, intelligitur facile rationes suas sejunctas habuisse a Germaniæ regno. Erant in ea Majores & Minores regni, a quibus Conradus Wippone teste, electus est in Purificatione S. Mariæ, & in ipsa die pro Rege coronatus. Erant Primates regni, quibus, scribente eodem Wippone, rogantibus Conradus Imperator filio suo regnum Burgundiæ tradidit. Quem Episcopi cum cæteris Principibus &c. Erant itaque & in ea Principes, quibus Episcopi accensebantur. Sed erant regni Burgundici, non item imperii Principes, Majores, primates. Quod Principis axioma eodem modo affecti erant, quo supra dicebamus obtineri solitum in universo Francorum regno. Ab Henrico III. sub ejus successoribus Henricis IV. & V. Lothario II. & Conrado III. Burgundiæ regnum rationes iterum suas a Germaniæ regno pedetentim, atque in dies magis sejunxit, dum tandem sub Friderico I. Beatricem Burgundam ducente, anno 1157. Imperio iterato redditum est. His temporibus, cum ab Imperio sejunctum erat, ejus Principes non erant imperii Principes. Neque vero Imperii Principes esse cœperunt, cum iterum Imperii leges & jura colere cœpit. Burgundia, hac conversione facta, haud secus ac Bohemia spectanda venit, cujus caput Imperii Princeps est, quin subditi huic capiti Principes eodem honore fruuntur. Cujus rei hæc est causa, quod Principes Provinciarum hujusmodi Imperio junctarum non per se, sed per caput Imperio jungantur, aut ut verbis receptis utar, mediate non immediate regnum respiciant.

Id Marteno
no adver-
satur. Ger-
vas. Til-
ber. Otia.
Imp. c. X.

Est enim
concessum
Episcopo,
qui non
erat im-
mediatum
Imperii
membrum.

Qui im-
mediate
imperium
respicie-
bant pri-
vilegio
non indi-
num
gebant.

His ita observatis intelligitur facile, quare Ebredunensis Archiepiscopus ad Principis in Imperio axioma per privilegium Imperatoris sibi gradum fecerit. Scilicet antea non fuerat, quia membrum regni ab Imperio separati; quod reg-

num-cum Imperio redditum est, Imperii Princeps non evadebat, quia mediate tantum, id est per regni Burgundici caput, cui immediate suberat, imperium respiciebat. Quare si Imperii Princeps evasurus erat, quia regni indoles id non permetteret, unum hoc restabat, ut per privilegium evaderet. Ex adverso cum Episcopatus & Abbatia regales, haud secus ac Duces & Principes seculares Imperio immediate connecterentur, hoc ipso patebat illis via ad comitia Imperii, hoc ipso voto & sessione fruebantur, & proinde iis omnibus gaudebant, quibus Principis S. R. I. dignitas aditur & absolvitur. Quare illud, quod adversus me protulit Martenus instrumentum, adversus eum apertissimo Marte militat. Ille ita disputabat: Archiepiscopus Ebredunensis Regni Burgundici membrum, Principis S. R. I. axioma privilegio assecutus est, igitur Germaniae insigniora membra Episcopi & Abbates idem axioma etiam privilegio assecuta sunt. Jam vero ex superioribus patet alia omnino ratione disputandum esse, atque ita arguendum: Regni Burgundici membra ad dignitatem Principis Imperii privilegio pervenerunt, igitur membris Germaniae, ut eo pervenirent, privilegio opus non fuit. Nam illis ideo privilegium erat necessarium, quia Imperium non contingebat immediate, his, qui immediate illud contingerent, ex rationis diverlitate, privilegium non erat necessarium.

Abbatia alia erant Regales, alia Episcopales; alia Ducum & comitum leges & jura colebant. Quae haecenus disputavi de Abbatibus in album Principum relatis, eos solummodo spectant, qui Regalibus praesent abbatis. Nam ad Abbates Episcopaliū aut Ducalium monasteriorum quod attinet, eodem sunt pede metiendi, quo Praesules Burgundici aliive Imperium per sua tantummodo capita attingentes. Ad placita Ducum & Episcoporum suorum ventitabant; ad placita autem & comitia Regni veniendi jus illis nullum. Quando itaque ne quidem *status* regni erant, ab ipsa indole & conditionis suae ingenio a Principum Imperii dignitate removebantur. Ad eam non poterat iis gradus fieri, nisi eximius Imperatoris favor, quod conditionis fortuna negabat, privilegio concederet. Factitatum id aliquando esse superiorum temporum Annales docent. Monasterium S. Emmeramni Ratisbonae, in ipsis incunabulis Episcopale, conditionem non mutavit seculis octavo & nono. Sexcenta argumenta sufficiunt *Codex Diplomaticus Ratisbonensis*, *Traditiones Emmeramnenses & Anamodi* a Pezio edita. Wolfgangus, qui anno 968. Episcopus renunciatus est, primus, nomine Abbatis, quod haecenus Reganenses Antistites Episcopali conjunxerant, abdicando illudque cum dignitate patrueli tradendo, Emmeramnensibus anam praebuit Episcopale dominium declinandi. Factum est id sensim, fuitque plusquam unius seculi labor. Tandem, quia natura negabat, sub Henrico Imperatore ab ejus filio, tunc Bohemiae Rege, Principalis dignitas est illis acquisita, specialis privilegii beneficio. Verum magna est vis naturae, ne furca quidem semper expellitur. Emmeramnenses, etsi Imperatoris privilegio inter Principes Imperii relati, tamen locum & sessionem inter eos non obtinent. Tam est istud certum, eos quibus hoc honoris competit, non privilegio aliquo, sed ab ipsa conditionis suae natura illud consecutos esse.

Necdum huic de Abbatum & Episcoporum Principis S. R. I. axioma disputationi per Martenum finem facere licet. Unde illius initium ductum, eo redeundum est. Carolingorum aëvo Regni Francici ordines bifariam dividebantur. MAJORES alii erant seu SENIORES, MINORES alii seu JUNIORES. Illorum erat super gravissima quaeque Regni negotia consultare. Idem *Majoris* aut *Senioris* ordinis illustres *proceres*, *primores* & *optimates* audiebant. Quando autem Abbates & Episcopi inter *Majores* seu *Seniores* suffragia ferebant, horum illos

numero accensus, inter *Proceres, Primores & Optimates* eos collocavi. Neque vero Hincmarum Ducem sequitædet. Hoc ornamentum, ut Episcopis & Abbatibus detrahat Martenus, fatetur quidem, *ad regiam Principibus & proceribus colloquia admissos*. Verum, inquit, *hoc dignabantur honore, quia sanctitate & doctrina, quia longo rerum usu, quia ingenio & cæteris ingenii laudibus præpollerent; nec tum generis aut dignitatis, sed solius virtutis ratio habita, cum humiles Monachi pariter sint a Regibus vocati & consulti, quos sanioris dandi consilii judicabant capaces.*

Adhibitos quandoque a Regibus ad consilium Monachos, stilitas, anachoretas, alios, sanctitatis opinione claros, sciebamus: sed hoc hic non quærebatur; de comitiis, de placitis agimus, quibus qui interesse deberent, non tam a Regis pendebat arbitrio, quam ab Imperii forma, indole, legibus. Carolingorum ævo eodem jure comitiis intererant Episcopi & Abbates, quo Duces & Comites. Omitto antiquiora: Anno 742. Carolomannus per consilium sacerdotum, Religiosorum, & Optimatum ordinavit, per civitates, Episcopos. S. Bonifacii vita per Othlonum. Anno 750. Pippinus una cum Optimatibus vel Pontificibus, Apostolicis Patri-

Abbates
& Episcopi
sub Carolingis
comitia frequenter
ut Duces
& Comites.

bus resedit ad universorum causas audiendas, vel recto judicio terminandas. Mabilonius de Re Dipl. lib. 6. Pippinus cum consensu Francorum & Procerum suorum, seu Episcoporum, regnum Francorum... divisit. Sub Carolo M. Conventus Generales sæpius congregatos legimus: in iis Episcopos & Abbates semper offendas. Mortuo fratre Episcopi, Abbates, Comites & Duces, qui fuerunt fratris sui, ad eum adierunt. Annales Pithæani ad an. 771. Morti proximus habito generali conventu filium suum Imperialis nominis consortem fecit. Adelmus Benedictinus ad annum 813. Qui vero generalem hunc conventum composuerint, edisserit Theganus: Episcopis, Abbatibus, Ducibus, Comitibus loco positus habuit grande colloquium.

Sub Ludovico Pio frequentissimi conventus generales: in iis item Episcopi & Abbates suis suffragiis gaudentes. Adeo Episcopi in conventu anno 833. in charta depositionis Ludovici ita de se loquuntur: *Nos Episcopi super Imperio Domini & gloriosissimi Lotharii Imperatoris constituti*. Sed unus pro omnibus nobis fit Hincmarus Epistola ad proceres Regni: *sub Ludovico Pio, inquit, bis in anno placita tenebantur; unum, quando ordinabatur status totius regni, ad anni vertentis spatium..... in quo placito generalitas universorum, MAJORUM tam Clericorum, quam Laicorum conveniebat: SENIORES, id est Majores, propter consilium ordinandum; MINORES propter idem consilium suscipiendum. Seniorum susceptacula sic in duobus divisa erant, ut primo omnes Episcopi, Abbates &c.* En Abbates ad comitia vocatos, locum, suffragium in iis habentes, haud secus ac Duces & Comites. En eos inter *Seniores & Majores* regni recensitos; en eos *proceribus, optimatibus & primoribus* annumeratos, nam & hi tituli, ut dixi, *majorum ordinum* proprii. An etiam *Principibus*? Quæstio est de voce. *Principis* nomen sæpiuscule tribuebatur

Erant itaque, perinde ac Duces, Principes Regni.

Ordinibus regni *Majoribus*, qui clerici non erant; ad rem quod attinet, cum Episcopi & Abbates, non modo iisdem ornamentis & juribus, quibus *Majores* laici gauderent, sed plane primi essent ordine, ante eos locum caperent & nominarentur, res ipsa *Principis* iis negari non potest. *Principis* nomen tribuit eis Helmodus lib. Chron. Slav. Lambertus Schaffnaburg. pag. 192. sub Principum nomine comprehendit Episcopos, Abbates, Duces, Comites. In jure feudali Germanico distinguuntur Principes seculares ab Ecclesiasticis: *Die Layen Fürsten*, Cap. 1. Vidimus supra a Wippone regni Burgundici status ecclesiasticos ejusdem regni Principibus annumerari. Quanquam neque *Majoribus* aut *Senioribus* laicis Principis nomen eo significato competebat, quo nunc, cum maxime proprie loqui volumus, S. R. I. Principes dicimus. Erant fere synonymæ voces hæ: Principes, Proceres, Primores, Optimates, Majores, Seniores, Cui res con-

veniebat per harum vocum aliquam significata, conveniebat etiam significata per alias. Carolingis extinctis Comitatus & Ducatus & Marchionatus jure hæreditario familiis affigi cœpti; iisdem temporibus, quæ ex superiorum Regum munificentia *superioritas territorialis* Episcopis & Abbatibus sensim accesserat, Ottonum liberalitate immane quantum aucta, ad culmen pervenit. Hinc Episcopi, Abbates & Duces non solum voto & sessione in regni comitiis & placitis gaudere, sed & feuda & regalia beneficii titulo ab Imperio tenere. Quare secutis temporibus non solum ad voti & sessionis jura, sed etiam ad feudorum & regalium magnitudinem, cum de Principis dignitate actum, attendi cœptum. Inde factum, ut potentiores Abbates Principis locum tenuerint, reliqui suffragiis curiatis duntaxat gaudeant.

Martenus ut de S. R. I. Principibus ea scribat, quæ hætenus omnibus eruditis indicta fuerunt, & deinceps erunt, hariolatur Principis axioma primum ab Imperatoribus Schismaticis concessum, *qui, inquit, ut Episcopos & Abbates, quorum magnatum apud populos auctoritas fuit, in suas partes allicerent, specioso hoc Principis titulo eos inescarunt.* Multi fuerunt Imperatores, quibus Monachorum religiosa modestia *Schismaticis* nomen fecit. De quibus Marteno sermo est? de Henricis, Fridericis? de quibus Henricis? de quibus Fridericis? Aliquot sæculorum spatium sibi paravit Martenus, ne labyrinthis errori condendis locus desit. Sed, quæ eorum, qui studio errant, juxta pæna est, iis ipse Dædalus noster se non evolvit. *Quod vero, profequitur, Stabulenses Abbates spectat, primus omnium Wibaldus Principis dignitatem consequutus videtur, postquam Corbeie Novæ Abbas esse cœpit, ex quo factum est, ut Stabulenses Corbeiensisque Abbates pro uno duntaxat Principe computentur.* Principis axioma, ejus judicio Episcopis & Abbatibus primum ab Imperatoribus Schismaticis concessum est; Wibaldus Stabulensis Abbas primus hanc dignitatem consequutus. Quis igitur Imperator Schismaticus, post vindicem Religiosum fas sit hoc nomine uti, sub sole erat Wibaldi temporibus? Sub Lothario Abbas Malmundario-Stabulensis renunciatus est, Corbeiensis sub Conrado, obiit sub Friderico Barbarossa anno 1156. eo scilicet tempore, quo hunc Imperatorem nemo adhuc Schismaticum nuncuparat. De Conrado & Lothario certum est, nullus eo processisse calumniam, ut eorum nomen hoc epitheto aspergeret. Ita secum Martenus pugnat, ut tutius cum veritate pugnare possit. Ex quo Wibaldus Corbeiensis Abbas factus est, *Stabulenses & Corbeiensis Abbates pro uno duntaxat Abbate computantur.* Nova, paradoxa, verbo dicam, falsissima. Evolvat mihi quis Imperii Recessus, Circuli Acta, Comitiorum Vota, Camera Taxam, Matriculam Imperii: videbit Corbeiensis Abbates a Stabulariis semper secretos, hos perinde ac illos suis peculiaribus votis & sessione in Comitiis & Circulo gaudere. De lunæ incolis & Principibus, si ita scriberet Martenus, censoriam fortassis virgam cohiberemus. Pergamus. Wibaldum inter Abbates Stabulenses primum Principis axioma consequutum cum dicit, eadem corda oberrat. Hoc enim quo teste? Innumera superant Wibaldo concessa diplomata Pontificia & Imperatoria, ejus innumera ad alios & aliorum ad eum epistolæ; nullibi Princeps appellatur. Quando neminem Principem dicere sustiner, nisi in Imperatorio aliquo diplomate Principem nuncupatum videat, & a Wibaldo & ab Erlebaldo successore, eodemque fratre aliisque secutis Abbatibus hoc axioma remove eum oportebat. Sed, tanta est vis veritatis, Wibaldum aliosque illius ævi Abbatiarum Regalium Abbates regni comitiis interesse, feuda ab Imperio regalia tenere, investiri videbat: rem ipsam, & Principis insignia palpabat. Inde factum, ut ei Principis nomen tribueret. Recte omnino. Verum advertere debebat, hæc omnia ornamenta in prædecessoribus, in aliarum Regalium Abbatiarum

Præfulibus fuisse. Advertit istud in Fuldenfis Schannatus Historiæ Fuldenfis pag. 68. Operæ parum postulabat hæc observatio, sed postulabat animum partium studio vacuum; hunc si habuisset Martenus, illam si adhibuisset, intellexisset illico, & Stabulenses & aliarum Abbatiarum Abbates ad Principis in S. R. Imperio culmen non privilegio, sed consuetudine & ipsius regni indole erectos, quod demonstrandum susceperamus.

C A P U T VII.

De Triumpho S. Remacli & ejus Authore.

ranslatum abs S. Annone corpus S. Agilolfi Malmundario Coloniam, separatim anno 1065. a Stabulensi Malmundariense cœnobium atque eidem Archiepiscopo dono datum, fuisse vero post quinquennium anno scilicet 1071 pristino redditum statui, Auctorum fide dignorum testimonio habemus. Rem totam duobus

Triumphus S. Remacli erat examinandus.

libris, Triumpho titulo inscriptis, comprehendit Monachus Stabulensis, qui ejus gestæ spectatorem, aut auditæ testem se præfert. Quia autem cum Malmundarienses, tum S. Annonem maledictis atrocibus proscindit eorumque nomini maculas adspexit nullo ævo delendas, examinandum putavi, quantum ei fidei esset habendum. Nemo est qui nolit de mortuis perinde ac vivis ex vero aut bene aut male sentiree

In ipso limine prodit sese luculentissimum partium studium atque inexplebilis maledicendi prurigo. Neutrum inficiari sustinet Martenus; inde fidei haud parum Auctori detractum. Est enim necesse, cum errare in causis rerumque finibus explicandis, cui perinde non est, rectæne an pravæ sint. Adeo non raro contingit, ut qui hoc fermento corruptus fuerit, non modo in causis & finibus enarrandis hallucinetur, sed etiam fingat aut, nimia crudelitate, narrata recipiat, queis calumniam, quam struit, reddat verisimiliorem. Attamen auctor æqualis est, visa aut audita recitat. Ita quidem ipse præfert. Credit chapeavillus, qui primus edidit. Credunt Stabulenses & Malmundarienses, Mabillonius & Martenus atque alii passim. Sed multi sese æquales dixerunt, multi crediti, qui non erant. Ego post Triumphum solícite examinatum, multa visus sum mihi reperisse, quæ probent, non fuisse æqualem, sed longo post ea, quæ describit, tempore vixisse. Est suus cuius ætati stylus; excerpti aliqua, quæ stylum XI. seculi mihi parum referre videntur. Ea intacta relinquit Martenus; suus itaque constat illis vigor. Est quoque suus cuius seculo literarum & scripturæ character. Martenus codicis MS. in quo Triumphus legitur specimen aeri incidit, ex quo statuit, scriptum temporibus Henrici III. Imperatoris. Sed sunt in ea literarum compendia, quæ secundum Mabillonianas tabulas seculum duodecimū adultum decimo tertio primum invexit. Id supra a me observatum. Auctorem Triumpho Godefridum Præpositum Stabulensem ex comitibus de Vienna scribit Franciscus Laurentii & credit Martenus. Facit id quoque adversus Triumpho antiquitatem. Quot enim exemplis docebit Adversarius, seculo undecimo fuisse Comitibus Gentile nomen a fundo acceptum? Triumphum cum eo Chronici Lareshamensis loco contuli, ubi Lareshamense cœnobium Adelberto Bremensi datum legitur: tanta utrimque convenientia, quanta inter Terentii & Menandri Andriam, Terentium & Steclium inter. Reponit Martenus, id ideo factum, quia rerum similium similes sint effectus. Recte; modo cuiquam verisimile fieri possit, eam inter

Est suspensus ob partium studium.

dubitare licet an sit ab Auctore Synchro. aliqua dubitandirationes.

Laureshamense cœnobium & Malmundariense potuisse intercedere similitudinem; quam pagina 149. descripsi. Eorum, qui se, quam revera sunt, antiquiores mentiuntur, est ista justa pœna, ut Anachronismos peccent; quibus imposturam prodant. Auctor Triumphi simulat, se scripsisse ante annum 1081. Anno 1084. Henricus tertius Imperator factus est: attamen Auctor noster ita orditur: *regnante Henrico IV. postea Romanorum Augusto.* En parachronismum lethalem! Fatetur Martenus; verum, inquit, auctor aliquot post annis opus relegens aut retractans suum pauca verba immutavit aut addidit. Id aliquando ab aliquibus factitatum, non negamus. Sed nonne is, qui indicasset, post primam libri sui editionem Henricum creatum Imperatorem, indicasset quoque, Theodoricum Abbatem, cui emendandus nuncupatur & de quo in eo tam frequens mentio, post hoc tempus fati functum?

*Auctor
æqualis de-
bet cum
historia
universali
consentire.*

Ab æquali, ab eo qui visa & audita scribit, qui, quæ scribit, illi corrigenda nuncupat, qui illis non modo interfuit, sed etiam moderandis præfuit; abs simili inquam scriptore ut æqualis credatur, istud petimus, ut vero consentanea scribat. Si enim vidit aut ab iis, qui viderunt, audivit, scire poterat: jam vero si sciebat, nulla erat causa, quare aliter, quam res haberet scriberet, præsertim iis in rebus, in quas partium studium non cadit. Est hic lapis lydius a celeberrimis quibusque criticis adhibitus. Horum vestigia legens ad eundem applicui S. Remacli Triumphum, iisque scætere sphalmatis observavi, quæ ab æquali non poterant peccari. Ea paucis repetam, quidque opposuerit Martenus, indicabo & refellam.

*Auctor
Triumpho
neque cum
ea*

I. *Henricus Imperator Pascha Colonia celebravit, ibique rursus Ottoni Duci inducias usque in Pentecosten dedit: exacta solennitate Paschali Leodium abiit: ubi corpus S. Remacli illi oblatum est.* Ita Lambertus Aschaffenburgensis ad annum 1071. Marteno videtur, non inferri his verbis violentiam, si *Henricus Dominicam Resurrectionem ipso die Dominico Colonia celebravit & postridie Leodium abierit.* Addit deinde, hanc esse Lamberti mentem. Sit ergo: hoc voluerit tantum Lambertus, Henricum Dominicam Resurrectionem Colonia celebrasse. Auctor Triumphi contra scribit, se cum S. Remacli reliquiis pridie Dominicæ Resurrectionis Leodium pervenisse, & Regem Henricum eo tempore ibi fuisse. Adeo scribit Cap. VI. *ipsa resurrectionis Dominicæ die convocatis Principibus & Episcopis coram Rege ad placitum præsentem D. Abbate cum Archipræsule cæpit agitari consilium.* Jam vero cum ex Lamberto, quem recipit Martenus, certum sit, hac die Henricum Regem Colonia fuisse; patet Auctorem Triumphi peccatum peccasse, quod in æqualem, in spectatorem oculatum cadere non poterat.

*Neque se-
cum con-
sentit.*

II. Die Resurrectionis Dominicæ corpus S. Remacli in palatium delatum est; postridie, eo inderelato, Rex deferentium precibus annuit: ita Auctor Triumphi primis capitibus libri secundi. Capite autem XXII. scribit, id factum esse septimo Idus Maji. Hæc inter se componantur. Dies post Dominicam Resurrectionis in 25 Aprilis incidit anno 1701. septima Idus Maji in nonam ejusdem mensis. Ita Auctor Triumphi secum pugnat. Id vero fieri potuit ab æquali? Istud facile intelligimus, potuisse scriptorem aliquem seculi duodecimi aut decimi tertii secundam diem post Dominicam Resurrectionis cum nona Maji componere: at non potuit hic parachronismus a teste, a spectatore, ab æquali proficisci. Ceterum assignandam esse Triumpho S. Remacli septimam Idus aut diem nonam Maji, argumento est, quod, Francisco Laurentii teste, hac die annua redditæ libertatis monasterio Malmundariensi commemoratio sub ritu duplici celebrari solita sit. Unde istud quoque liquet, Lamberti jamjam

prolata verba ita intelligi posse, ut Henricus totam *solennitatem Paschalem* Coloniae exegerit. Vim eis intulit Martenus aliter explicando. Quanquam ne hoc quidem pacto antilogia potuit occurrere, cui sese auctor Triumphalis involvit.

III. S. Anno, accepto ab Henrico Imperatore Malmundario, ejus possessionem adiit post mensem Junium anni 1065. Ejus conatibus opposuit se Fridericus Dux & idem Stabulensis advocatus. Malmundarium communiit, *ubi etiam Mensem integrum cum expeditione consummavit.* His ad Regem delatis, ipse & Abbas in curiam evocati, eo ire renuunt. Abbas secundo evocatus, tandem ad Regem accedit; a quo Triburiae *totum pene mensem detinetur.* Redux Stabuleterum, Fridericum decumbere percipit; ad eum invisit; moritur Fridericus. Ita quidem Auctor Triumphi lib I. cap. 5. 6. 7. Diem Mortis VIII. Kalendas Septembris indicat Necrologium Stabulense; annum 1065. Sigebertus & Albericus. Diploma Alberonis Mettensis Episcopi, eodem anno datum, ejus quoque mortui meminit. Rescripsit illud post Miræum Calmetus in Probationibus Historiæ Lotharingicæ, qui item statuit, Fridericum anno 1065. mortuum esse. Jam vero quantillum est istud temporis spatium a 29. mensis Junii ad vicesimam quintam mensis Augusti? alterum tantum postulant ea, quæ gesta esse Auctor Triumphi testatur. Sed alia hic suboritur difficultas. Omnino, juxta Triumphum, Fridericum anno 1065. obiisse oportet; neque potest ulla ratione refragari Martenus. Verum post Miræum edidit ipse in tomo II. Coll. ampliss. duas chartas, quibus Fridericus Dux Allodium Sprimont Stabulensibus dono dat. Earum alteram autographam superare, affirmant. Utramque sinceram & genuinam credit credique vult Martenus. Utraque data est anno 1067. tertio Calendas Septembris. Quare Fridericus Dux non obiit ante annum 1068. At juxta Triumphum auctorem obiit biennio aut triennio ante. Suscitatum a mortuis nemo testatur: restat proinde, ut Martenus aut Sprimontenses chartas aut Triumphum suppositionis postulet. Si Triumphum gratia, quod facturus videtur, Archivi Stabulensis auctoritatem respuit; at tamen hoc facto Triumphum auctoritatem non augebit. Neque auget eam Calmeti silentium. Multa ex eo potuisset in Historiam suam de Friderico & Godofrido Ducibus transferre. Modo vera fuissent, attulissent indubie tantum voluptatis lectori, quantum recensitæ Monasteriorum foundationes, aut excerpta Pontificum & Imperatorum privilegia. Non transtulit: est id mihi argumento, eum Triumphalis scriptoris auctoritatem parvi facere.

IV. Narrat, Abbatem Stabulensem Theodericum, cui liber secundus corrigendus nuncupatur, secundo in aulam evocatum, tandem Regem convenisse atque ab eo fere per mensem Triburiae retentum. Tempora expendimus atque deprehendimus, Regem eo, quod hic indicatur, tempore Triburiae non fuisse. Id ex vero deprehensum, ex Marteni silentio magis quam ante elucescit.

V. Regem cum Regina Stabuleti a se visum anno 1066; eodem anno Regem a Theodorico Abbate *in ipsis Natalitiis diebus Bavenbergæ* conventum, disertis scribit verbis. Esse autem hæc vero opposita, est a nobis ostensum; quod quia quoque negare non sustinet Martenus, argumenta non est necesse repetere. Alia atque alia hujus generis cumulavi paroramata, quæ ab æquali committi non poterant. Ea repetere esset inutile; præsertim quia ita sunt luculenta, ut Marteno regularis silentii legem imposuerint. Unum est, quod elidi posse putaverit.

VI. Triumphator Stabularius capite X. scribit, *evocatum Abbatem Tegenonem*

*Mortuos
in scenam
evocat.*

*Abbatem
& Regem
duobus in
locis eo-
dem tem-
pore collo-
cat.*

*Idem pec-
catum sa-
pius pec-
cat.*

*Tegenonem trien-
nem*

nio post
mortem
cœnobio
Malmun-
dariensi
præficit.

nem ex Cœnobio Brouwvire atque Malmundario præfectum. Factum id esset post mensem Julium anni 1065. Verum, quia mortuos vivis præfici insolitum, ego autem observavi, Tegenonem quinta die Januarii anni 1063. diem obiisse, Marteno *difficultas hæc major videtur. Sed tamen, inquit, si multis post annis superstitem Tegenonem demonstraverimus, nonne evanescet impostura nota, quam fanatico furore concepit Rodericus, merumque erit mentis ejus figmentum, mera deliratio?* Ut moderata hæc religiosi Vindicis verba in ipso fonte legi possint, indicandum est, ea haberi paginis 126. sq. Post ea, observato B. Wolfhelmum, quod verum est, ex Abbate Gladbacensi Brunwileræ suffectum esse Tegenoni Abbati, pergit: *At Gladbacensis Monasterii administrationem non suscepit ante annum 1066, quo Henrico, die Aprilis 27. defuncto, suffectus est.* Stane? id vero unde apodicticus Vindex hausit? scilicet in Abbatum Gladbacensium catalogo *Henricus Abbas anno 1066. vita functus legitur; post hunc sequitur Wolfhelmus: inde hunc illi mortuo suffectum dicit.* Sed extat B. Wolfhelmi Vita, ab alumno & æquali scripta: erat ea quoque consulenda. Ita habet num. 4. *Wolfhelmus ab Herimanno Archiepiscopo Henrici, avunculi sui Abbatisque ad S. Pantaleonem & Gladbaci, providentiâ commendatur. Qui videns eum assuetæ solitudinis inhaerentem studio. . . urbe educitum præposuit cuidam sui regiminis Abbatie, nomine Gladebaco.* Est autem ex his manifestum, Wolfhelmum non esse anno 1066. Henrico defuncto suffectum, sed ab Henrico vigili & vivo Gladbacensi Abbatie præfectum. Neque vero paulo ante Henrici mortem præfectus est; nam postquam Abbas factus legitur, sequitur in Hagiographo iter ejus Romanum, tum Herimanni Archiepiscopi obitus. Ut proinde indubitatum esse debeat, Wolfhelmum inter annum 1052, quo Henricus ad S. Pantaleonem est Abbas renunciatus, & annum 1056, quo Herimannus obiit, Gladbaci Abbatem creatum. Herimanno successit S. Anno. Is cum circiter annum 1060. Sigeburgense Monasterium moliretur, Wolfhelmum loco præponere curavit. *Sed studiosum divina contemplationis hominem activæ vitæ talibus initiis pernecessariæ videns omnino expertem, eduxit eum ad locum competentiore. In proximo enim Abbatia Bruwvilerensis erat, quæ quoniam viduata erat Pastore &c.* Ita sancti Abbatis Vita apud Surium 22. Aprilis. His in scirpis novos cudit nodos Martenus. Sigeburgensis Ecclesia secundum S. Annonis Hagiographum anno 1066. consecrata est: igitur, ita arguit Martenus, post eam consecratam Wolfhelmus eo transferri debuit. Neque arguit solum, sed omnino asserit, *istud expresse tradi ab Historia Monasterii Sigeburgensis.* Sigeburgensis Historiæ nomine nihil aliud venit, quam fundatio & initia hujus cœnobii, multis in Vita S. Annonis descripta. At ea legat & relegat quilibet, ne Wolfhelmi quidem ibi mentio, tantum abest, ut *expresse tradatur*, huic cœnobio post consecratam anno 1066. ecclesiam præfici debuisse. Quanquam enim primum anno 1066. consecrata fuerit, an inde consequitur, non cogitasse Annonem antea de Abbate, quem INITIIS Monasterii moderandis præficeret? Oppositum innuit & asserit Wolfhelmi Hagiographus in verbis rescriptis. Ecclesia Brunwilarensis dedicata est anno 1028, attamen jam ab anno 1024. S. Poppo Monasterii *initia* moderabatur. Volpertus Divitensis Abbas ejusdem Monasterii *initia* temperavit ante consecratam Ecclesiam. S. Remaclus Stabuleti & Malmundarii Abbas fuit, antequam dedicarentur horum Monasteriorum Ecclesiæ. Atqui in omnibus fere Monasteriis, quorum *initia* lux historica explicavit, Abbates aliunde accitos legimus, ut *initia* moderarentur; claustrum, officinarum, oratoriorum & ecclesiæ constructionem adumbrarent, dirigerent; monachorum coloniam deducerent, leges iis ponerent, cetera.

Eo quoque S. Anno confilio B. Wolfhelmum, cum primum de Sigbergenſi Monafterio extruendo confilium captum, evocare & loco præponere conſtituerat. Quod recitatis de cauſis abjecit atque cum Brunwileram tranſtulit. Neque non concordant antiqui codices Brunwilerenſes, quos his diebus conſultui. In iis legitur anno 1091. 22. Aprilis obiſſe, præſuiſſe annis 28; quos ſi detrahas, ſuperat Abbatem factum anno 1063. Iſdem in chartis Tegenonis obitus cum 5. Januarii anni 1063. componitur. Eodem anno obiit B. Richeza Regina Poloniæ. Hinc multæ turbæ inter Brunwilerenſes & S. Annonem, de quibus Ezonis & Methildis Hiſtoria & Wolfhelmi Vita. Tegenonis in illis nulla mentio; multa & frequens Wolfhelmi; hinc illum obiſſe, hunc, circiter B. Richezæ obitum, regere cœpiſſe, luculentum argumentum.

Ex diverſis parachroniſmis, quorum auctorem Triumphalem poſtulavi, cum ne cum quidem propugnare potuerit Martenus, quem, quia minor videretur, e multis ſelectum propugnandum ſuſceperat; quid de aliis, ad quæ defendenda non eſt auſus aggredi, ſentiendum ſit intelligimus. Equidem poſtquam ſingula iterato examini ſubjeci, perſuadere mihi non poſſum, poſſe tot ſphalmata ab auctore æquali & præſente peccari, aut, ſi peccari potuerunt, non fuiſſe correctæ a Stabulenſibus, a Theodorico Abbate, cui *examinandus, corrigendus & corroborandus* eſt Triumphus nuncupatus, *priusquam in publicas aures diffunderetur incorrecta garrulitate.* Quod ſi tamen a ſua moderatione impetrare non poteſt Vindex religioſus, ut auctorem, qui in S. Annonem & Malmundarienſes maledictorum & opprobriorum plauſtra ſingulis in paginis effundit, ſpurium & ſuppoſititium pronunciet; per me licet, ſynchronus, æqualis, eorum, quæ narrat, ſit teſtis oculatus. Sed iſtud dum Marteno concedo, det mihi viciffim, ut illi impune fidem non habeam. Quando enim in rebus adiaphoris & obviis toties titubavit, quo jure quis a me petat, ut eum non ſuſpicer, titubaſſe in rerum cauſis & finibus retegendis; in rebus, in quas partium ſtudio latiffimus patebat aditus? Narrat, Malmundarienſes ante annum 1062. S. Annoni ſacras S. Agilolfi exuvias obtuliſſe, hoc pacto fœdere, uti eos Stabulenſis Abbatis legibus eriperet & peculiarem Abbatiam conſtituere daret. Si ſcriptor nullus hac de re oppoſita ſcriberet, tamen quia, quam nulla ſit ſcriptoris accuratio, quam partium diſtrahatur ſtudio vidimus, impune dubitare liceret, an hæc vero conformia ſint. Quia autem ex duobus ſcriptoribus æqualibus, Hagiographo ſcilicet S. Annonis & Anonymo Malmundarienſi oſtendi, Agilolfum Malmundariis invitis *præreptum*, jam fidenter poſſumus auctori Triumphali fidem negare. Occaſionem & cauſas neſcio quas recenſet, per quas Malmundarium a Stabulenſi cœnobio ſeparatum ſit. Alias ſufficiunt Lambertus Aſchaffenburgenſis & Chronicon Laureſhamenſe. Duobus his ſcriptoribus, eadem methodo diſputans, potiorem fidem habendam dixi, quam auctori Triumphali. Martenus, clavum clavo pulſurus, ſcribit, Lambertum & Chronographum Laureſhamenſem etiam humani multum paſſos atque plus uno laborare nævo. Uterque narrat, Indam Annoni cum Malmundario datum fuiſſe; id vero falſum eſſe, ait ſibi *manifeſtum*. Nam, inquit, *noſtri Indenſes Annonem inter ſuos Abbates non adnumerant.* Lepidam rationem! Corbeiſenſes & Laureſhamenſes Adelbertum Bremeniſem ſuis Abbatibus non adſcribunt & tamen hunc illis Abbatiis donatum fatetur Martenus. Fatetur Malmundarium Annoni donatum, neque tamen ipſe aut Malmundarienſes eum Abbatum in ferie collocant. Scilicet Epifcopi & Duces, quibus Henricus III. anno 1065. Abbatias donabat, earum Abbates non renunciabantur, ſed in jura Regis ſuccedebant, cujus erat Abbatem aut nominare aut electum confirmare; monaſteriis preces,

Ex his ſequitur ſpurium eſſe aut nulla fide dignum.

Lamberti Aſchaff. & Chronici Laurenſis. Auctoritas propugnatur.

dona, *militiam* imperare. Sed quid in his longus sum, nonne ipse Triumphus auctor, cuius fidem elevare vetat Martenus, lib. I. cap. 3. scribit, S. Annonem *obtinuisse dono regio Malmundarium & Indam*? Ego Triumphatori hic fidem habeo, quia cum Lareshamensi & Aschaffenburgensi consentit; Martenus habebit, quia Evangelistam credit. Lareshamensis Chronici auctoritatem etiam inde aggreditur, quod *Filikensem* Abbatiam S. Annoni dono regio obtigisse scribat. *Verum*, inquit, ex Abbatiarum illi donatarum *numero, juxta Lambertum removenda est, cujus ne meminit quidem*. Lambertus ejus non meminit, ergo Annoni donatam negat. Si ita argumentari licet, Dionis Cassio, Halicarnassensi, Plutarcho, in multis est neganda fides, multa enim narrant, quorum non meminit Livius. Verum Lareshamensi nonne quoque negat Martenus fidem, ubi Indam Annoni datum scribit, etsi idem scribat Lambertus? Inconstantiae tantum ne in ipso quidem Tigellino vidit Horatius. Abbatiae Buranae Ellenhardo Frisingensi datae, non meminerunt Lareshamensis & Aschaffenburgensis; an datam negabimus? Neget Martenus; opponemus rescriptum a Meichelbeckio diploma, ex quo discimus, Henricum III. Abbatiam Buranam Ecclesiae Frisingensi *instinctu fidelis sui Adalberti Hamaburiensis Archiepiscopi* donasse, non veritum, ne nulla aut falsa esset donatio, etsi illius non erant mentionem facturi Aschaffenburgensis & Lareshamensis. Ceterum Abbatiam Filikensem, quae initio regalis erat, donatam fuisse aliquando Ecclesiae Coloniensi, manifestum inde argumentum, quod & nunc & pridem ejus jura coluerit. Sequitur alia machina, qua Lareshamensis auctoritatem labefactare conatur. Initium Bullae refert Udalrico Abbati concessae, quod ita in editis legitur: *Adrianus Episcopus servus servorum Dei*. At non *Adrianus*, sed *Alexander* Bullam concessit. Ita est. Verum ignoratne Martenus, in multis *Alexandri II.* Bullis autographis, forte in omnibus, ejus nomen unica initiali litera indicatum? Ignoratne hoc quoque persaepe a Chronographis factitatum? Quare nullum hic Lareshamensis peccatum, sed ejus scribae, qui secutis temporibus chronicon rescribens, acceptam a Chronographo initialem literam *A* in *Adrianum* convertit; cum ideo adhibita esset, ut *Alexandrum* notaret. Superat postrema Marteni machina: Lareshamensis scribit, *cunctis Episcopi Adalberti conatibus explosis, tam Abbati, quam Monasterio Corbeiensis suam libertatem, suam dignitatem incolumem conservatam esse*. Contra Martenus ex Corbeiensis chronico, *dispersam congregationem, & inde magnam confusionem*; haec autem inter se opponi. Verum nonne quoque Triumphalis auctor scribit, *Adalbertum frustra sibi vendicasse Corbeiensis Monasterium*? Si *frustra*, igitur *illius libertas & dignitas incolumis conservata est*. Huic itaque ne repugnet scriptori, Lareshamensem erroris arguere desinat. Potest uterque ex facili cum Chronico Corbeiensis conciliari. Etsi enim facta donatio Corbeiensis Monasterii *congregationem dispersit & magnam confusionem* peperit, quia tamen brevi tempore illa revocata, haec sedata, verissime a Lareshamensi scriptum est, *libertatem & dignitatem Corbeiensium incolumem servatam*. Obsidentium eo quandoque conatus procedunt, ut in vallo, in urbe, in foro vexilla explicent; si tamen removeantur & expellantur, *libertas & dignitas urbis sarta tecta* servari dicetur. Id Corbeiae factum. Quare nulla sunt, & ea, quae Martenus adversus Aschaffenburgensis & Lareshamensis auctoritatem attulit, & ea, quae cumulavit, ut Auctori Triumphali fidem conciliaret, ubi ab aliorum scriptorum testimonio destituitur.

CAPUT VII.

Jurisdictionem Abbatis in Monachos non esse Benedictionis effectum.

Um primi Monachi perfectionis studio solitariae vitae se mancipabant, ii hoc facto Episcopis neque minus neque magis obnoxii reddebantur. Cum certioris disciplinae causa in coetum coibant, unum e suis eligebant, qui arreptum vitae institutum cum potestate moderaretur; quae huic inde accedebat jurisdictio ab eorum electione & a sua acceptantis voluntate proficisceretur. Erat tamen ita haec jurisdictio temperata, ut Parochi aut Episcopi jurisdictioni nihil detraheret. Quam enim eligentes non habebant, eam electo dare non poterant. Visum est tubinde Episcopis suae Parochialisque jurisdictiois partem aliquam, per Abbatem exercendam, in Monasticas societates transferre. Quod, ut par erat, hac lege factum: si Electus aut Nominatus illi exercendae par & idoneus inveniretur. Inde *jus cognoscendi* de Electi aut Nominati moribus, ingenio, doctrina. Si dignus censeretur, quia hoc pacto posita explebatur conditio, sequebatur Episcopi approbatio aut confirmatio. Ab hac, ut patet, quae jurisdictiois sunt, exercere Abbati integrum erat. Approbationis vel Confirmationis dandae non una eademve est ratio. Nostra aetate fere datur scripto; superioribus temporibus, quod ex Magistri 93 & S. Benedicti 65. capp. atque aliunde discimus, electionibus fere intererant Episcopi, cum ut attenderent, ut electio rite perageretur, tum ut de electi idoneitate cognoscerent. Haec duo si recte habere deprehenderentur, procedebatur ad ceremoniam aliquam Ecclesiasticam, qua electo & approbato Episcopus gratiam divinam deprecabatur. Ea, etsi aliis in locis alia, Benedictionis nomine nunc venit. Benedictioni jam ab aliquot seculis istud tribuit Ecclesia, ut qui Abbas eam perceperit, is Vasa sacra & Paramenta benedicere & minores Ordines conferre possit. Quare in eo consentiunt omnes, uti hanc Ordinum minorum conferendorum facultatem, tanquam effectum aliquem Benedictionis considerent. Neque repugnat Martenus. Uno etiam ore statuunt, jurisdictionem in Monachos non proficisci a Benedictione, &, quod inde consequitur, Abbatem electum & confirmatum, ante perceptam Benedictionem, quae jurisdictionis sunt obire posse. Hic vero manibus pedibusque repugnat Martenus. Non illum jus Canonicum, quod laudavi; non Commentatores, quos appellavi & appellare potuissem; non usus ipse, qui ubique in Ecclesia obtinet, ne mihi repugnet prohibere possunt. *Audacia, cecitatis, pertinaciae* ab eo modestissimo supercilio arguor. Usus vero, qui mihi omnium consensu favet, non tam usus, si illi fidem habemus, quam *abusus dicendus est*. Ita dum istud laborat, ut me ubique carpat semperque mihi repugnet, in hodiernam totius Ecclesiae disciplinam insurgere non dubitat modestissimus Vindex. Torius, inquam, Ecclesiae: nam ne unum quidem locum ostendere potuit, ubi aliter obtineat. Est vero id eo minus in illo ferendum, quod quae adversus me adfert, ea sententiam meam confirmet.

Confirmatio ab Episcopo Abbati danda origo.

Benedictionis origo.

Confirmatio & electionis effectus est jurisdictionem tribuere.

Scripseram: *Priores Conventuales, qui Abbatem non habent, eandem jurisdictionem in monachos exercent atque Abbates; neque tamen benedicuntur.* Nam priores & Abbates non bates non
 Hujus argumenti ut vim elidat, videamus. Bene, inquit; sed jurisdictionem hanc, non

Benedicti
ipso faren-
te Marten-
no juris-
dictione
polletn.

vi electionis sua, habent; sed acceptam ab Episcopo aut ejus Vicario, qui eorum confirmat electionem; sicut nec parochus virtute nominationis a patrono in ejus favorem facta ullam in Parochia sua functionem exercere potest. Quæ paulo ante leguntur pari successu a metaciunt; Regis, inquit, nominatio, quæ prisca electioni respondet, non sufficit, ut aliquis sit Abbas & ea, quæ jurisdictionis sunt, exerceat, nisi accedat summi Pontificis bulla, quæ & ipsa, ni canonice promulgetur, quod in Abbatis benedictione fieri solet, nullam habet virtutem. Recte! optime! Piores Conventuales jurisdictionem non accipiunt ab electione; Abbates Galliarum non accipiunt eam a nominatione regia: utrumque ipse assero & propugno. Piores accipiunt ab Episcopo, Abbates a summo Pontifice per confirmationem rite promulgatam. Ita quoque sentio; ita sentiunt omnes, hac una differentia, quod aliquibus confirmatio sit causa efficiens, aliis conditio sine qua non. Quæ tamen quæstio est fere de nomine. Ceterum est ex his Marteni verbis, quibus nemo repugnat, consequens, jurisdictionem non esse Benedictionis effectum aliquem. Sed tamen, inquit, bulla summi Pontificis in Abbatis benedictione promulgari solet. Amabo! in Abbatis benedictione solent accendi candelæ, ergo Abbatis benedictio tenebras loco expellit, ubi celebratur. Tædet hercle Martenianas has paleas excutere. Ecce tamen alios Viri conatus: Cum non benedictus Abbas non valeat Monachos benedicere & eis tonsuram & minores Ordines conferre, quæ pars sunt haud minima jurisdictionis spiritualis, NON VIDEO, inquit, cur reliquas jurisdictionis partes exercere valeat. Vir ceteroqui oculatissimus non videt: collyria adhibeamus. Sed non est istud ab oculorum vicio, est a defectu memoriæ. Revocemus quæ supra scripsit, reviviscet oculorum acies. Inter se longe discrepant Episcoporum in Monachos (Abbatum in suos) jurisdictio, & munia Episcopalia. Ad jurisdictionem spectant instructio morum, correctio, in delinquentes animadversio. Munia episcopalia quedam sunt functiones ceteroqui Episcoporum, nunc autem ex privilegio etiam Abbatum... Ut sunt consecratio & benedictio vasorum, vestium sacrarum, Monachorum, collatio ordinum minorum, cetera. Hæc Martenus ipse Vind. pag. 8. eaque ex mente omnium Doctorum. Itaque nunc videbit & intelliget, cur aliquas jurisdictionis partes exercere valeat Abbas non benedictus, scilicet quia omnes exerce- re potest. Nam benedictio Monachorum & rerum sacrarum, quam, nisi ipse benedictus sit, obire non potest, nullam jurisdictionis abbatalis partem constituunt, sed ad munia Episcopo-Abbatialia pertinent: eorum autem exercendorum uti Episcopi potestatem consecratione, ita abbates benedictione, quæ etiam aliquando Consecratio audit, consequuntur.

Vind.
pag: 8.

Neque an-
tiqui aut
recentio-
res Ponti-
ficales
libri ad-
versantur.

Quando istud tædii devorandum fuit, ut leviores Adversarii machinas dissi- paremus, nefas esset, eam, in qua spes suas omnes collocat, non contere- penitus. In libro Sacramentorum S. Gregorii Papæ extat Oratio AD FACIENDUM AB- BATEM: ergo; nam, inquit, Abbatem facere est spirituales in suos jurisdictionem ei tribuere. Ipsa oratio ita habet: Quæsumus omnipotens Deus, famulum tuum (ille) quem AD REGIMEN ANIMARUM ELIGIMUS sive benedicimus, gratia tua do- no prosequere. Hac formula non contentus Martenus, similes liberali manu sub- dit ex pervetusto codice Casinensi, ex antiquo Pontificali Ecclesiæ Bisontina, ex ve- teri Pontificali Conchensi, ex veteri Remensi S. Remigii, ex Pontificali Ecclesiæ Appamiensis in Syria, ex antiquo Arelatensi, ex Moguntinensi. Scilicet ex his venerandæ antiquitatis laciniis succum & nervos suæ sententiæ suffici arbitra- tur. Verum si hæ formulæ, orationes, ceremoniæ illi favent, non erat necesse omnes antiquitatis forulos excutere tantosque eruditionis sumptus facere. Similes suppeditat Pontificale Romanum, Clementis VIII. primum dein

Ur-

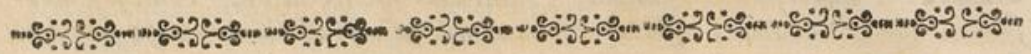
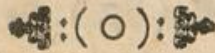
Urbani VIII. auctoritate recognitum, & non uno loco editum. Concede, quaesumus, omnipotens Deus, affectui nostro tuae miserationis effectum & hunc famulum tuum, QUEM AD REGIMEN ANIMARUM ELIGIMUS, gratiae tuae dono prosequere. Plures hujus coloris orationes & formulas laudatum Pontificale Romanum continet. Sunt eae, ut ovum ovo, iis, quas affert Martenus, similes, sunt eruditae, sunt juris Canonici consultis notissimae. Frustra igitur sperat Martenus, eos sententiam suam antiquarum gratia abjecturos, cum recentiores, antiquis per omnia similes, id non efficiant. Et vero apud eos, qui latine intelligunt & ceremoniarum styllum perspectum habent, efficere non possunt, Imperatores, Reges *in Reges, in Imperatores unguuntur, coronantur.* An igitur est haec *unctionis, coronationis* virtus efficax, ut imperatoriam, regiam, supremam jurisdictionem conferat? An Regi Galliarum ante unctionem, ante coronationem nulla in Martenum & Durandum, in S. Germani cenobitas, in Gallias jurisdictionis? An ante Pippinum nulli in Galliis Reges suprema cum potestate? nam ante Pippinum nemo Regum in Regem unctus. Scilicet ad Adversarium confutandum inutile esset aliis armis pugnare. Nemo est tam hebeti ingenio, qui non intelligat videatque, has similesque formulas ideo inventas, cum ut illi, qui jam pridem Rex aut Abbas est, caelestis aliqua gratia ad bene regendum impetretur, tum ut vulgo erga eos, qui electione, confirmatione aut natalibus supremam sunt assecuti potestatem, major reverentia inculcetur.

Haec cum tam clara & manifesta sint, ut pluribus evolvere nefas sit, quaeret forte quis, quare ipse in superioribus semel atque iterato scripserim contenderimque, Episcopos in eos Abbates, quos jure suo benedicunt, jurisdictionem exercere? Quare a jure aut onere, haec enim, ut supra ostendi, in idem recidunt, Abbatem benedicendi, jurisdictionem in Abbatem & monasterium repetierim? cui quaestioni ut responderem, ultimum hoc caput fere adornavi. Erit autem responsio facilis. Scilicet, constitutio, ordinatio Abbatis & quae his synonyma sunt, apud antiquos ea fere omnia indicant, quae ad Abbatem faciendum confert Episcopus: Cognitionem de Electionis forma & norma, de Electi vita; Approbationem, Confirmationem. Singula haec, apud eosdem antiquos, Benedictionem fere comitabantur. Quia autem approbatio aut confirmatio, ut supra ostendi, Abbati aut jurisdictionem tribuit, aut, tributam per electionem, confirmat, hac ego causa veteri verbo usus Ordinationi aut Benedictioni hoc tribui, ut Jurisdictionem Abbati benedicto concederent. Quod si vero *Benedictionis* aut *Ordinationis* vocibus solummodo subjecissem ceremoniam illam deprecatoriam, cui istud hodie tributum est, ut cui impertita fuerit, is minores Ordines possit conferre; tum vero jure arguerer; eundem enim errarem errorem, quem erravit Martenus.

F I N I S

DISCEPTATIONIS III.

INDEX

INDEX CAPITUM DISCEPTATIONIS III.

ADVERSUS

R. D. EDM. MARTENE.

P A R S I.

Abbatum Stabuleto-Malmundariensium series recte adversus Martenum emendata. pag. 5.

CAPUT I. *De S. Remacli Abbatis Stabulensis primi Episcopatu* ibid.

CAP. II. *S. Theodardus, Episcopus Trajectensis, non fuit Abbas; Papolenus I. Sigolinus & Godoinus Abbates non fuerunt Episcopi.* 11.

CAP. III. *De Godoini ad Absalonem usque successoribus atque Ecclesia Colonien-
ensis Metropolitana Dignitate.* 17

CAP. IV. *Abbates geminorum Monasteriorum Beneficiarios a Marteno perperam,
a Roderico recte collocatos.* 23

CAP. V. *De Werensfrido, Ravengero, Bertrando, S. Poppone Abbatibus &
Petro decano.* 27

P A R S I I.

*De Stabulensis & Malmundariensis Monasteriorum Abbatibus-Episcopis, Immunitate,
dignitate principali, Triumpho S. Remacli & Abbatum Benedictione.* 33

CAPUT I. *Abbates primi Stabulenses non fuerunt Abbates-Episcopi* 35

CAP. II. *In celebrioribus O. S. B. Monasteriis non fuerunt Abbates-Episcopi.* 39

CAP. III. *Stabulenses non fuerunt ea Immunitate donati, qua Episcopos proprios
ferre possint.* 52

CAP. IV. *Monasteriorum Malmundariensis & Stabulensis genuina immunitas
evoluitur, & Marteni de exemptionibus seculorum VII. & VIII. systema ever-
titur.* 59

CAP. V. *Abbates Malmundario-Stabulenses Principis S. R. I. dignitatem non
privilegio, sed consuetudine & usu Regni ita ferente consequuntur.* 72

CAP. VI. *De Triumpho S. Remacli & ejus Authore.* 79

CAP. VII. *Jurisdictionem Abbatis in Monachos non esse Benedictionis ef-
fectum.* 85

A P P E N D I X

AD CAPUT VII. PARTIS SECUNDÆ.

Tam mihi videor Marteni sententiam confutasse meamque confirmasse, ut nemini jam integrum sit dubitare, quin codex Stabulensis, in quo Triumphus S. Remacli legitur, sit seculo decimo tertio exaratus; deinde quin ejus auctor sit seculo duodecimo posterior; denique quin sit impostor nulla fide dignus. Verum quia mendacium & impostura nimis argumentis opprimi, veritas nimis illustrari & firmari nequit; nefas credidi, ea, quæ post editam hanc disceptationem in manus meas venerunt, cum orbe erudito non communicare. Sunt illa trium generum. Primum suppeditant ipsi Stabulenses in libro quem apud A. Regnault Lovanii typis edi curarunt anno 1680, hoc titulo: *Clypeus Stabulensis jurisdictionis*. Hujus in *Clypei* pagina tricesima septima ita loquuntur: *Aërea sunt & ex præmissis omnino erronea, quæ Chapeaville & Ferrarius de Abbatia Stabulensi referunt: tum quia præfata taxæ adversantur: tum quia Chapeaville sua verba desumit* EX SCRIPTORE ANONYMO NEC APPROBATO, QUI TAMEN SUA SCRIPTA CENSURÆ SUI ABBATIS RELIQUERAT CORRIGENDA, ut ipsemet Chapeaville refert in suo tom. 2. de Triumpho S. Remacli in prolog. lib. 2.

Itaque cum SCRIPTORI ANONYMO NON SIT FIDES HABENDA, neque etiam dicto Chapeaville ea referenti credendum est: cum scriptori non sit major fides adhibenda, quam suo Authori. Cap. Licet ex quadam X. de Testibus. Cap. Fraternitatis de Hæretic. Otrad. Conf. 69. col. 2. Scriptor Anonymus, quo de hic sermo, est auctor Triumphi S. Remacli. Negant fidem illi habendam esse Stabulenses. Ii, inquam, ipsi, quibus solis favet; qui illum non in bibliotheca, sed omnino in Archivio adhuc adservarunt, qui primi describendum & edendum Chapeavillo permiserunt. Quanti sit ponderis hæc Stabulensium confessio ad Triumphum auctoritatem evertendam, equidem definire nolim; est tamen alicujus atque hoc minimum præstat, uti jam impune auctorem Triumphalem fide indignum dicamus, cui fidem habendam ii ipsi negant, quorum intererat illi summam adstruere.

Secundum argumentum ipsi item mihi sufficerunt Stabulenses, cum per Notarium de la Fontaine MS. Codicem in quo Triumphus S. Remacli, describi curarunt: *Liber vetustus in mediocri formula, scriptus in foliis pergamenicis, coepertus asseribus obductis coreo albo, habens duas oblongas clausuras ex coreo albo. In cujus libri initio habebantur verba, quæ sequuntur: Incipit prologus sequentis opusculi. & consequenter: Fratribus Ecclesiarum Dei, quæ sunt in orbe Romano fratres Stabulenses salutem & pacem bonam ex animo. Regnante Henrico quarto, postea Romanorum Augusto, Anno Domini MLXXI, regni autem ipsius anno XV. De his, quæ erga Dei Confessorem, almificum Remaclum nosque ejus famulos &c. Et circa medium libri, quod videbatur aliud opus separatum, comperiebatur scriptum rubeis litteris: „Sigibertus Rex dat S. Remaclo. „& in textum: „Sigibertus Rex Francorum ad argumentum credimus pertinere, „ &c. A quo medio ejusdem præfati libri incipiunt cotationes foliorum a primo usque ad numerum LXXXVI. inclusive, finiens*

idem liber in hæc Verba: Datum Aquisgrani Dominica isti sunt dies Anni Domini MCCXXVII, Notarius, qui, Stabulensibus jubentibus & penicillum dirigentibus, tanta accuratone manuscriptum Triumpho codicem depingit, ut compacturæ adeo intestina, clausurarum figuram, corei colorem suis coloribus exprimat; paginarum formam, naturam, numerum ineat; operum, quæ eo continentur, discrimen attendat; nullam characterum & literarum differentiam in eo advertit. Itaque necesse est, ut concludamus, ab initio ad calcem eadem manu scriptum esse. Jam vero posteriora scripta sunt post annum MCCXXXVI, igitur & priora, quibus Triumphus continetur, post hunc annum scripta sunt. Edidit specimen scripturæ, hoc ex codice depromptum Martenus, atque ex characterum facie contendit, scriptum esse temporibus Henrici III. Imperatoris, qui obiit MCVI. Ego, qui MSS. codices multo pauciores, quam Martenus, oculis insurpavi, ex eadem Characterum specie contra contendit, scriptum esse, plurimis ab Henrici Imperatoris obitu annis. Nuncliquet, esse id recte à me disputatum, atque perperam Triumpho auctoritatem accersit a codicis, in quo legitur, antiquitate. Non eam enim attingit quam illi Vindex eruditus tribuit. Cum de vita S. Popponis, quæ eadem, qua Triumphus S. Remacli, manu scripta est, disceptatione sequenti agemus, alia in hanc sententiam cumulabimus. Nunc ad tertium argumentum, quod superat adversus ipsum Auctorem Triumpho quodque proprius causæ viscera spectat, properamus. Est hoc quoque e Stabulensi Archivo petitum.

Scilicet Auctori triumphali posset aliqua Auctoritas peti ex diplomate Henrici III. Imperatoris anni 1089. Edidit illud Martenus: sed ego spurium aut saltem interpolatum dixi. Ille propugnandum suscepit, ut autem liqueat propugnatum casto conatu, duo ejus exempla hic subijcio. Alterum ex editione Marteniana petitum est; alterum ipsi Stabulenses ante annos quadraginta jussu Principis Abbatis descriptum cum iis, quorum intererat communicarunt.

EDITIO MARTENIANA.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, respectu divinæ miserationis electus tertius Henricus, gratia Dei Romanorum Imperator & Patrius. Quoniam comperimus auctoritate sanctæ scripturæ, omnem hominem de bonis exemplum accipere debere, dignum & justum fatemur, id magis imperialem celsitudinem sollicitius decere servare. Debet enim auctoritas tantæ sublimitatis aliquando revolvete, qualiter res ecclesiarum Dei sitæ sint & quæ a præcedentibus Regibus vel Imperatoribus in eis servientibus tradita sint, & ab eis tradita vel concessa auctoritatis suæ renovare aut roborare litteris. Unde noverit *numerofitas* fidelium nostrorum, tam præsentium, quam futurorum, illustrem virum Abbatem Ro-

EXEMPLUM STABULENSE.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, respectu divinæ miserationis electus tertius Henricus, Dei gratia Romanorum Imperator Augustus & Patricius. Quoniam comperimus auctoritate sanctæ scripturæ, omnem hominem de bonis exemplum recipere dignum & justum esse, fatemur id magis imperialem celsitudinem sollicitius debere servare.

Unde noverit universitas fidelium nostrorum, tam præsentium, quam futurorum,

dulphum

dulphum de Monasteriis Stabulaus
 five Malmundarium cognominatis ,
 quæ utraque quondam corporaliter
 vivens sanctus Remaclus sumptu &
 auxilio Sigiberti Regis infra forestem
 nostram in saltu Arduennæ fabricavit
 & consecravit ; in quorum etiam prin-
 cipali , id est Stabulaus , corpore tenus
 sibi quiescere complacuit , nos cum
 monachis suis adiisse & scripta Vitæ
 ipsius Agii confessoris Christi Remacli
 nec non & præcepta regum Sigiberti ,
 Hildrici , Theoderici , qui petitione
 ejus & ammonitione constructores
 fuerunt ipsorum locorum & sancita
 Imperatorum Karoli , Ludovici , trium
 Ottonum , sed & serenissimæ memo-
 riæ Henrici Imperatoris , genitoris
 nostri , detulisse & postulasse nostram
 celsitudinem , ut omnia appendentia
 vel tradita ipsis ecclesiis a tempore S.
 Remacli per succedentia tempora ,
 nostræ Imperialis præceptionis firma-
 remus autoritate. Est igitur nostra
 dignatione sancitum , ut quidquid
 Prædecessorum suorum temporibus
 in illis locis fuit traditum aut condo-
 natum , seu quod Abbati Popponi Im-
 perator Henricus ob suæ animæ mer-
 cedem in Hasbania reddidit benefi-
 cium , five quod a divæ memoriæ avo
 nostro ipsi fuit restitutum , a comite
 Herimanno ex hærede mortuo per
 aliquanta tempora injuste detentum ,
 Scalentia scilicet & Palifial , cum om-
 nibus appendiciis suis nec non & de-
 cimas ecclesiarum , quas prædeces-
 sibus ipsius prædecessores nostri Im-
 peratores dederunt & confirmave-
 runt ; & quidquid ad ipsa loca emit ,
 sextam videlicet de Amblava & Tum-
 bis a Comite Godefrido de Engeis ;
 vel quod de bono ecclesiæ concam-
 biavit Wendengias & Corworomon
 Abbatis Sancti Maximini data villa
 Asteleburna loco concambii ; seu quod
 ab Hathelino Episcopo Bantbergenfi
 & ejus præposito Luitpoldo concam-
 biavit prædiolum , scilicet Lukefenges ,
 pro Wendengiis & duobus mansis

apud Andernaicum & pro nona de Buobarde, sine aliqua infractura maneat inconvulsam. Quoniam vero prædecessores nostri Reges vel Imperatores suæ auctoritatis firmitate ipsis locis sanciverunt, ut Advocatus ipsorum Monasteriorum in curtibus ad ipsa loca respicientibus non præsumat mansuras aut paratas facere, redibitiones vel freda exigere, aut placitum tenere aut pæfredos sumere sibi, sine permissu Abbatis vel voluntate, eadem & nos ipsi Abbati & ejus successoribus firmando corroboramus banique nostri impositione, ne deinceps quisquam hæc audeat infringere, vigoramus: & quidquid sane acquisitum reperit in quibuslibet rebus ecclesiæ roboratur nostræ præceptionis auctoritate, habens emunitatem ab omni Advocatorum infestatione. Et quoniam Monachis Malmundarii constituti sancita antiquorum Regum vel Imperatorum non suffecerunt, sed sub duobus Abbatibus rescindere eadem Monasteria laboraverunt, quod a temporibus S. Remacii adhuc manet inconvulsam: propter hoc, *inquam*, ne aliqua deinceps inter eos controversia fiat, quod evenisse temporibus Domini Imperatoris Ottonis secundi constat, quodque infra annos pueritiæ nostræ per nos quorundam non sano depravatos consilio, per quinquennium & eo amplius tempore, contigit evenisse, sed apud Curiam nostram Legiæ celebratam in Pascha anno videlicet MLXXI. Incarnationis Dominicæ, ipsi sancto Remaclo nobis præsentialiter oblato, causa expetendæ justitiæ, qui utrorumque *Cænobiorum* fundator illic per miracula, quæ Deus omnipotens per eum, nobis & fidelibus nostris præsentibus, dignatus est ostendere, claruit esse veracissime, quod a nobis erat difficillimum injustè; fatemur nos juste sibi redditum perpetualiter redintegrasse. Et ideo statuimus firmissime, secundum nostrum Imperiale Edictum, ut

Quoniam prædecessores nostri Reges scilicet Sigibertus, Hildricus, nec non Imperatores Karolus, Ludovicus, tres Ottones, seu serenissimæ memoriæ Henricus Imperator, genitor noster, suæ auctoritatis firmitate sanciverunt, ut Advocatus locorum Stabulaus sive Malmundarium in curtibus, ad ipsa loca pertinentibus, non præsumat mansuras aut paraturas facere, redibitiones aut freda exigere, aut placitum tenere, aut de placitis quicquam habere, aut pæfredos accipere, eadem & nos Abbati & ejus successoribus firmando corroboramus: & quidquid sane acquisitum fuerit in quibuslibet rebus Ecclesiæ, sub eadem lege roboratur, nostræ præceptionis auctoritate, habens emunitatem ab omni Advocatorum infestatione.

sub unius Abbatis regimine, sicut jugiter permansit utrumque, sit deinceps subiectum *cænobium*. Et ut hæc nostræ concessionis ac renovationis atque confirmationis de omnibus his plenior habeatur auctoritas, manu propria hoc præceptum subterfirmavimus & Sigilli nostri impressione insigniri iussimus.

Signum Domini Heinrici tertii Romanorum Imperatoris Augusti, Humbertus Cancellarius vice Ruothardi Archicancellarii recognovi.

Data est X. Kalend. Decembris, Anno ab Incarnatione Domini MLXXXIX. Indictione XII. Anno autem Domini Heinrici tertii Romanorum Imperatoris Augusti regni quidem XXXVI. Imperii vero VI. Actum Maguntia in Christi nomine feliciter Amen.

Gemina hæc exempla, qui sollicitè inter se composuerit, deprehendet illico, esse exempla unius eisdemque diplomatis. Eadem clausula, eadem verba, ubi de Advocati juribus agitur, idem in utroque exordium. Sed sunt multa in Marteniano, quæ in Stabulensi desiderantur; quare aut illud interpolatum, aut hoc castratum est: alterum rejiciendum, alterum recipiendum. Utrum autem? Martenianum pridem rejeci; nunc vero multo acrius, quam antea, rejiciendum esse contendo. Nam primo quidquid in eo vides, quod in altero non est, non modo illud potest abesse salvo diplomatis ordine & forma; sed omnino si absit, diploma magis cohærebit & planiore gradu ad finem decurreret. Ad hæc, quæ in utroque conveniunt, ea multo saniora sunt in Stabulensi, quam in Marteniano exemplo. Denique quæ in Marteniana editione abundant, ea ita comparata sunt, ut vel si exemplum stabulense absit, interpolatio aut corruptio manibus palpetur. Licet nunc tam fidenter loqui, quia Martenus ad ea, quæ disceptatione secunda adversus hoc diploma congesseram respondendo, id ita præstitit, ut nunc palam sit, non posse ea convelli.

1. Abbas Rodulfus *illustris* nuncupatur. Erat hic titulus seculis superioribus Regum & Ducum propius: negavi, cuiquam Abbati Regulari unquam concessum fuisse. Esse id rectè a me negatum, suo Martenus silentio fatetur. Quanquam enim simulat, se argumenta mea ad unum omnia convellere velle; atamen ne ad hoc quidem ausus est aggredi.

2, *Propter hoc*, INQUAM, *ne aliqua deinceps inter eos controversia fiat*. Triviale hoc INQUAM unde in diploma aliquod Imperatorium irrepserit, miratus sum. Imperator ubique dixerat, *concedimus, facimus, iussimus*: eadem dicebam eum gravitate locuturum fuisse. Adversarius postquam aliquot scommata & maledicta religiosis sparsit manibus, pergit: *Si Regum & Imperatorum diplomata omnia ad Grammaticæ leges corrigere velis & emendare, ante deficiet vita, quam emendanda*. Verum his ingeniosis salibus non tam mollietur, quam augetur difficultas. Sane diplomata antiqua non sunt exigenda ad

Et ut hæc nostræ concessionis & renovationis atque confirmationis plenior habeatur auctoritas, manu propria hoc præceptum subterfirmavimus & Sigilli nostri impressione insigniri iussimus.

regulas artis Grammaticæ, quæ nunc in scholis viget: sed exigenda sunt ad regulas illius artis grammaticæ, quæ quovis sæculo quavis in aula vigeat. Si Ciceronis elegantiam in diplomate aliquo Henrici III. videris; negabis esse Henrici. Si in Henrici diplomate aliquo offenderis scabrosam illam barbariem, qua Clodoveorum & Dagobertorum horrescunt diplomata; negabis item esse illud Henrici III. Nonne Alexander III. in iudicio, quod Mabillonius *de re Dipl. pag. 623.* recitat, suspectum declarat Zachariæ privilegium *propter stylum dictaminis & corruptionem artis grammaticæ?* Nonne aliud Leonis privilegium dubiis accenset *propter vitium & corruptionem Grammaticæ artis?* Nonne Gregorius VII, teste Mabillonio *de re Dipl. l. 2. cap. 1.* quoddam Privilegium *nomine Alexandri II. titulum rejicit, duabus ex causis:* quarum prior est *Corruptio Latinitatis.* Quin vero, qui crisin meam tanto supercilio despicit Martenus, vel unam chartam producit, in qua Imperator aut Rex quis, eam, quam rideo, loquendi rationem usurparit? sane scio, eandem quoque occurrere in diplomate, quod Ottoni II. tribuitur. Sed hoc ipsum diploma Martenus eodem ex armamentario educit, unde Henricianum. Quis vero sibi persuadeat, Geminos hos Imperatores Stabulensium gratia fecisse, quod neque ipsi ullibi unquam, neque Imperator ullus uspiam fecerit? Ceterum videbit Adversarius, an mihi tabellam XLI. apud Mabillonium opponere velit.

III. Abbati Malmundario-Stabulensi confirmatur id, quod Poppo Abbas ab Hathelino Episcopo Bantbergensi & ejus præposito Luitpoldo concambiavit prædolum scilicet *Lukesenges, pro Wendengis.* Martenus, posito ad hunc sui diplomatis locum asterisco, in calce paginæ hanc notationem facit: *Hathelinus desideratur in serie Episcoporum Bambergensium apud Bucelinum, collocandus inter Hermannum anno 1075. a Gregorio VII. exautoratum, & Rupertum, qui anno 1089. præfuisse reperitur.* Scilicet intelligebat, diploma suum spurium & interpolatum esse, nisi in serie Episcoporum Bambergensium esset Episcopus aliquis *Hathelinus* nomine. Verum ex Hoffmanno & Goldmayero ostendi, nemini *Hathelino* locum esse inter Hermannum & Rupertum Episcopos Bambergenses. Fatetur; sed ut huic Diplomatis vulnere alio emplastro medeatur, ab anno 1075. ad 1040. gradum reflectens, eo nunc dilabitur, ut dicat: *Hic Hathelinus idem est ac Sugerus seu Suitgerus; qui proinde fuit binominis, uno in diplomate dictus Sugerus, in altero Hathelinus.* Profert deinde unum aut alterum antistitem, cui duo diversa nomina fuerint. Poterat his addere *Arietem* Brixinensem, qui in versibus, quos Mabillonius in *Analectis*, non intellectos, edidit, *Aelim* voce hebræa nuncupatur; poterat addere *Arnonem* Juvaviensem; poterat alios. Sed quid hæc ad institutum? Fuerint aliqui *binomii*; Binomios ideo credimus, quia ita testantur scriptores veteres. At qua de causa Martenus *Sugerum* binomium dicit? Scilicet, ne cogatur fateri, se diploma corruptum edidisse. Nam de *Suitgero* creberrima in scriptoribus æqualibus mentio. Fuit is primum Episcopus Bambergensis, deinde Pontifex Romanus. Meminerunt ejus scriptores Itali & Bambergenses; e nostris Hermannus Contractus, Sigebertus, Marianus, Lambertus, Conradus, Otto Frising. Annalista & Chorographus Saxones, annales Hildeshemenses alique sexcenti. Observant, eum ad Romanam cathedram evectum *Clementis II.* nomen assumpsisse; at nemo homo observat, *Hathelinum* nuncupatum fuisse.

IV. *Data est VIII. Kal. Jun. anno Dominice Incarnationis MLXXIII. Indictione XI. anno autem Ordinationis Domini Henrici IIII. Regis XVIII. Regni vero XVII.* Ita habet subscriptio Diplomatis, quod Henricus III. Einsidlen-
sibus concessit, apud Hartmannum in Annalibus. Ita habent alia hujus Imperatoris Diplomata. Distinguit inter annos *Regni* & annos *Ordinationis*. Illos repetit a mense Octobri anni 1056, quo Henricus II. mortuus est; hos a Kal. Junii anni 1054, qua hujus anni die ab Herimanno Pio Colonienfi Archiepiscopo Aquisgrani *in Regem* coronatus est. In Diplomate Marteniano annus *Regni XXXVI.* cum anno 1089. componitur; jam vero patet, tricelimum quartum a patris obitu, non item tricelimum sextum cum hoc anno componi. Hoc ego Martenum, ut par erat, monui. Homini erudito non hæsit aqua. Reposuit, Henricum hic numerare abs quo Aquisgrani coronatus est. Verum vidimus jam, annos, qui a coronatione ducuntur, non esse annos *Regni*, sed *Ordinationis*; atque duo hæc inter se sollicite distingui. Quare cum hic agatur de annis *Regni* iique ab anno 1056, quo Henricus II. obiit, repetantur, omnino notæ Diplomaticæ chronicæ cubant in mendo.

V. Est illud datum *Maguntia*. Qua autem die? X. Kal. Decembris anni MLXXXIX. Expendendum putavi, an Henricus hoc tempore *Maguntia* fuerit. Auctores æquales scribunt, eum hoc anno in vigilia Assumptionis B. V. Mariæ castrum Glico in Thuringia obsedisse; illudque, inquit Dodechinus, *usque ad Nativitatem Domini obsidebat*. Igitur eo, quod Diploma signat, tempore *Maguntia* non fuit. Consequentiam negat Martenus. Nam *aut per suos Glico castrum obsidione cinxit pridie Assumptionis, aut si per se cinxit, paucis post diebus obsidionis negotio suis derelicto, cum hac longius duceretur, quam sperasset, ut presentia milites ad audendum excitaret, in castra reversus, in vigilia Nativitatis Domini commisso atroci pralio victus fugatusque est*. Dubitat Martenus, an Henricus *per se*, an *per suos* Castrum Egberti cinxerit? poterat eadem ratione dubitare, an ipse *presens* an *in suis* victus fuerit; an *per se* an *per suos* fugam arripuerit? E Thuringia eum *Maguntiam* transfert, *delictis ibi immergendum*. Rationibus & argumentis causam suam tueri non poterat; ad ultimam naufragorum tabulam, ad *systemata* confugit; sed casto conatu. Nam primo aperte testatur Dodechinus, eum Glico castrum ad vigiliam Nativitatis usque obsedisse. Deinde non erat istud Viri fortissimi & constantissimi ingenium, ut bellicos labores declinaret; denique non erant res ejus ita comparatæ, ut, exercitu derelicto, per Germaniam sibi rebellem vagari sustineret. Glico castrum *Maguntia* milliaribus Germanicis triginta distat. Eo Henricum obsidionis tempore transferre, non est nisi hominis, qui quovis pretio errorem tueri conatur.

VI. In formula initiali non placebat, quod se Henricus nuncuparet *respectu divinæ miserationis electum tertium Henricum, gratia Dei Romanorum Imperatorem & Patricium*. Est enim, quod fatetur Adversarius, hoc sine exemplo. Attamen insolentem hunc titulum propugnandum suscipit. Possent ejus argutiæ ex facili retundi; sed præstat monere, Stabulenses ante annos quadraginta idem hoc Diploma Malmundarium misisse; sed ea initiali instructum formula, qua cetera Henrici Diplomata, genuina scilicet & sincera. Quare in ea propugnanda oleum perdidit & operam eruditus Vindex. Verum in exemplo Diplomatis, quod ego Marteno opposui, quodque sincerum credo, eadem formula occurrit. Occurrit omnino. Sed hoc a me facit. Inde enim liquet, hujus exempli descriptorem advertisse, quod illud de cetero idem sit cum Marteniano; quare, ut id magis liqueret, genuina formula

imprudenter rejecta, Martenianam temerario ausu adoptavit. Removeatur; nihil erit amplius in eo, quod stylo, Historiæ, rectæque rationi adversetur; itaque nihil erit, quare non genuinum credatur. At in Marteniano, præter voces *inquam* & *illustis*, semel & iterum *cænobium* pro monasterio legitur: quæ sunt non levia contra illius ætatis stylum peccata, Hathelinus invita omni Historia in cathedram Bambergensem intruditur, anni regni perperam notantur, Henricus Rex eo tempore Moguntia constituitur, quo plusquam triginta milliaribus Moguntia aberat. Quodque his omnibus prævalet, ordo rerum in eo interrumpitur, inutili verborum sartagine singuli versus horrescunt; affectata narratione, loco & tempore non suo, primatus Stabulensium inculcatur. Sed hæc legendo adverti possunt, scribendo indicari nequeunt. Equidem non vereor, ut quisquam, quæ in meo exemplo absunt, neget ab interpolatoris alicujus manu in Martenianum irrepsisse. Hæc autem si interpolata sunt, concidit præcipuum fulcrum, quo Martenus Triumphum S. Remachi fulcire conabatur; cujus labefactandi causa hæc disputata sunt.

Antequam huic Appendici finem faciam, præripienda est omnis Adversario conquerendi ansa. Henrici II. Diploma excerpseram, ut Hathelinum, quod non infeliciter præstiti, ex Episcoporum Bambergensium serie ejicerem. In hoc excerpto legitur Poppo Abbas, qui anno 1048. obiit, prædiū Lukefengias ab ecclesia Bambergensi, ecclesiis Malmundariensi & Stabulensi acquisivisse, dato, ex parte horum Monasteriorum, Bambergensibus *bono de Wendengis*; quod bonum, ipso fatente Marteno, nunquã deinde ad Stabulenses rediit. Itaque ut hoc excerptum non esset necesse secundo rescribere, statim gradum feci ad Diploma anni 1065. in quo Stabulensibus *bonum de Wendengis* confirmatur; dixique illud corruptum esse; quia Stabulensibus *Wendengias* confirmaret, quas, superiori excerpto docente, constaret, ante annos plurimos in jus ecclesiæ Bambergensis transiisse. Sensit vim argumenti Adversarius; eam ut eludat fingit, me hac observatione Diploma anni 1089. oppugnare, atque magnis nisibus illud ab hac impugnatione vindicare laborat. Id vero quid aliud est quam auras verberare? quam sibi, quam aliis fucum facere velle? Id tamen dum facit, malæ me fidei summa confidentia postulare non dubitat. Sed Viri religiosi maledicta & criminationes, scommata & convicia eo æquiori animo fero, quod prudens quisque intelligat, eum nunquam humanitatis, decori & modestiæ leges tanta immoderatione violaturum fuisse, si me rationibus & argumentis oppugnare potuisset.

F I N I S.

